

ACT SOCIAL

Educational material - Support before start-up of Social enterprises in Greece and Bulgaria

Εκπαιδευτικό υλικό σχετικά με την υποστήριξη πριν την ίδρυση Κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία

Actions for the Support and enhancement of Social entrepreneurship at local level

*WP 4 Guidance on the pre-start – up and scaling up development of SE's
Del.4.1.3 Development of educational material – Support before start-up*

MUNICIPALITY OF THERMI

<i>Deliverable Number</i>	4.1.3
<i>Project Title</i>	<i>Actions for the Support and enhancement of Social entrepreneurship at local level</i>
<i>Project Acronym</i>	ACT SOCIAL
<i>Project Duration</i>	03.10.2017 – 02.10.2019
<i>Project Partners</i>	LB (PB1) Municipality of Thermi (GR) PB2 Association of South Western Municipalities (BG) PB3 Sdruzhenie Yuni Partners (BG)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ / TABLE OF CONTENTS

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο για τις Κοιν.Σ.Επ.	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Σύσταση Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα	7
2.1 Ενέργειες σχεδιασμού σύστασης Κοινωνικής Επιχείρησης	7
2.2 Σύσταση ιδρυτικής ομάδας	13
2.3 Διαδικασία σύστασης Κοιν.Σ.Επ.	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Φορολογικά και ασφαλιστικά θέματα Ελληνικών Κοιν.Σ.Επ.....	18
3.1 Φορολογικά θέματα.....	18
3.1.1 Έναρξη της επιχείρησης στη Δ.Ο.Υ.....	18
3.1.2 Υποχρεώσεις τήρησης βιβλίων και στοιχείων.....	18
3.1.3 Φορολογικές υποχρεώσεις.....	19
3.2 Ασφαλιστικά θέματα	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Βουλγαρικό Θεσμικό πλαίσιο Κοινωνικών Επιχειρήσεων	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Σύσταση Βουλγαρικών Κοινωνικών Επιχειρήσεων / Συνεταιρισμών	27
5.1 Διαδικασία σύστασης Κοινωνικών Επιχειρήσεων / Συνεταιρισμών.....	27
5.1.1. Κατηγορίες Κοινωνικών Επιχειρήσεων	28
5.1.2. Διοικητικές ρυθμίσεις για τις κοινωνικές επιχειρήσεις	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Φορολογικά και ασφαλιστικά θέματα Βουλγαρικών Κοινωνικών επιχειρήσεων	33
6.1 Φορολογικά θέματα.....	33
6.2 Ασφαλιστικά θέματα.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Πηγές Χρηματοδότησης Ελληνικών και Βουλγαρικών Κοινωνικών Επιχειρήσεων	37
7.1 Ευρωπαϊκές πηγές χρηματοδότησης	37
7.2 Κρατικές πηγές χρηματοδότησης στην Ελλάδα.....	40
7.3 Πηγές χρηματοδότησης στη Βουλγαρία	42
7.3.1 Κρατικές πηγές χρηματοδότησης	42
7.3.2 Ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις, δωρεές, χορηγίες.	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Παράγοντες επιτυχίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων.....	45

INTRODUCTION	51
CHAPTER 1. Greek institutional framework for Social Cooperative Enterprises	52
CHAPTER 2. Establishment of social enterprises in Greece	55
2.1 Planning actions for establishing a Social Enterprise	55
2.2 Establishment of founding group	60
2.3 Establishment procedures of a social enterprise	62
CHAPTER 3. Tax and insurance issues of Greek Social Cooperative Enterprises.	65
3.1 Tax issues	65
3.1.1 Work registration statement at the tax office	65
3.1.2 Accounting books and record keeping obligations	66
3.1.3 Tax obligations	66
3.2 Insurance issues	67
CHAPTER 4. Bulgarian institutional framework for social enterprises	69
CHAPTER 5. Establishment of Bulgarian social enterprises/cooperatives.....	73
5.1 Establishment procedure of social enterprises/cooperatives	73
5.1.1. Types of Social Enterprises	74
5.1.2. Administrative arrangements for Social Enterprises	76
CHAPTER 6. Tax and insurance issues of Bulgarian social enterprises	78
6.1 Tax issues	78
6.2 Insurance issues	79
CHAPTER 7. Sources of Funding of Greek and Bulgarian Social Enterprises	81
7.1 Sources of Funding in Europe	81
7.2 State aid in Greece	84
7.3 Sources of funding in Bulgaria	85
7.3.1 State Aid	85
7.3.2 Private funding, donations, sponsorships.	86
CHAPTER 8. Success factors for Social Cooperative Enterprises.....	88
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / BIBLIOGRAPHY.....	94

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ανά χείρας κείμενο είναι ο **Εκπαιδευτικός Οδηγός της Δραστηριότητας 4.1.3 «Ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού – Υποστήριξη πριν την ίδρυση. Παραγωγή και Εκτύπωση Οδηγού»** που υλοποιείται στο πλαίσιο του Πακέτου Εργασίας 4 «Καθοδήγηση κατά τη φάση πριν τη σύσταση επιχειρήσεων και ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ.» του έργου “ACTions for the Support and enhancement of Social entrepreneurship at Local level” («Δράσεις για την υποστήριξη και ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε τοπικό επίπεδο») με ακρωνύμιο ACT SOCIAL. Το έργο, διάρκειας 24 μηνών, υλοποιεί εταιρικό σχήμα, το οποίο αποτελείται από τον Δήμο Θέρμης (lead beneficiary) και την Association of South Western Municipalities και το Sdruzhenie Yuni Partners, ενώ χρηματοδοτείται από το πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας «INTERREG V-A Ελλάδα - Βουλγαρία 2014-2020» (Άξονα προτεραιότητας 4: A Socially Inclusive Cross-Border Area, Θεματικός Στόχος 09 - Promoting social inclusion, combating poverty and any discrimination, Επενδυτική προτεραιότητα: 9c. Providing support for social enterprises).

Η Δραστηριότητα «Ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού – Υποστήριξη πριν την ίδρυση. Παραγωγή και Εκτύπωση Οδηγού» αφορά στην ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού για μαθήματα σχετικά με διαδικασίες και απαιτούμενα βήματα ίδρυσης και αρχικής λειτουργίας των Κοιν.Σ.Επ., λαμβάνοντας υπόψη αντίστοιχους εκπαιδευτικούς οδηγούς που έχουν παραχθεί στο παρελθόν τόσο σε Ελλάδα και Βουλγαρία, όσο και διεθνώς.

Ειδικότερα, το εκπαιδευτικό υλικό παραθέτει:

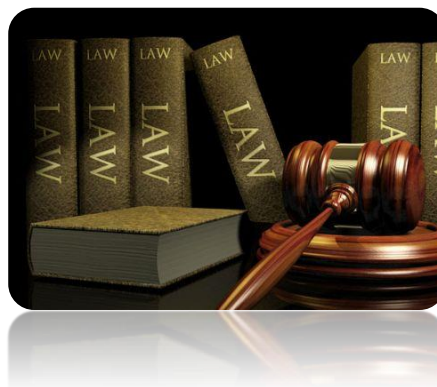
1. Τις διαδικασίες που απαιτούνται για τη σύσταση κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα και στη Βουλγαρία, όπως απορρέουν από το ισχύον νομικό πλαίσιο αλλά και τις συνήθειες διαδικασίες ίδρυσης επιχείρησης.
2. Τις ενέργειες στις οποίες πρέπει να προβούν οι μελλοντικοί κοινωνικοί επιχειρηματίες προκειμένου να ευοδωθεί η επιχειρηματική τους ιδέα και να τεθεί σε λειτουργία η κοινωνική επιχείρηση.
3. Τους κυριότερους δυνητικούς παράγοντες επιτυχίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο για τις Κοιν.Σ.Επ.

Το θεσμικό πλαίσιο που αφορά τις κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα μπορεί να διακριθεί στις **κρατικές πολιτικές** και στο **υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο** για την κοινωνική οικονομία.

Στην πρώτη κατηγορία συμπεριλαμβάνονται προγράμματα που έχουν σχεδιαστεί **με τη βοήθεια της Ε.Ε.** για την προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, την αύξηση της απασχόλησης των ευάλωτων ομάδων, τη διαμόρφωση κατάλληλων προϋποθέσεων για ίσες ευκαιρίες στην αγορά εργασίας κ.α.

Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσεται η **ελληνική νομοθεσία** η οποία σχετίζεται με το ευρύτερο φάσμα της κοινωνικής επιχείρησης και των συνεταιρισμών. Η παλαιότερη αναφορά στην ελληνική νομοθεσία είναι το άρθρο 11 του Συντάγματος του 1864, το οποίο έδινε στους Έλληνες πολίτες το «δικαίωμα του συνεταιρίζεσθε», μια διάταξη που παραμένει σε ισχύ μέχρι και σήμερα.

Παρόλα αυτά, ο νόμος που για πρώτη φορά προβλέπει τη δημιουργία Προστατευόμενων Παραγωγικών Εργαστηρίων και αποτελεί ουσιαστικά **το πρώτο βήμα για τη θεσμοθέτηση οργανισμών και φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας** είναι ο Ν. 2646/1998, ενώ ο Ν. 2716/1999 θεσπίζει τους **Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.)**, είδος «Κοινωνικής Επιχείρησης Ένταξης» που επικεντρώνεται ιδίως σε περιορισμένη ομάδα του πληθυσμού, τους ψυχικά ασθενείς. Είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου με εμπορική ιδιότητα, αλλά ταυτόχρονα αποτελούν μονάδες ψυχικής υγείας.

Το 2011 θεσπίζεται ο **Ν. 4019** που ορίζει **για πρώτη φορά στην Ελλάδα τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.)**, οι οποίες έχουν σημαντικές διαφορές συγκριτικά με τις άλλες μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων, αλλά και γενικότερα με τα σχήματα της κοινωνικής οικονομίας που είχαν θεσμοθετηθεί έως τότε στην Ελλάδα.

Ο Ν. 4019/2011 έδωσε στους πολίτες τη δυνατότητα να δημιουργούν συνεταιριστικές επιχειρήσεις με κοινωνικό σκοπό. Ο εν λόγω νόμος προβλέπει **τρία** είδη κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, ανάλογα με τον επιδιωκόμενο σκοπό: τις **Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης**, τις **Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας** και τις **Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού**. Μια σημαντική πτυχή του Ν.4019/2011 ήταν η δημιουργία και θέσπιση του Μητρώου Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.) και

Κοινωνικών Συνεταιρισμών Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) του ΥΠ.Ε.Κ.Α.Α (Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας) στο οποίο ενεγράφησαν όλοι οι σχετικοί φορείς.

Τον Οκτώβριο του 2016, τέθηκε σε εφαρμογή ο **Ν. 4430/2016**, ο οποίος επικεντρώθηκε στην «*Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και την Ανάπτυξη των Φορέων της*».

Ο νόμος αυτός παρείχε ένα νέο πλαίσιο για διαφορετικούς τύπους φορέων ή επιχειρήσεων με ξεκάθαρο συλλογικό και κοινωνικό αντίκτυπο, οι οποίοι παράλληλα ανταποκρίνονται σε μια κοινωνική ανάγκη.

Στόχο είχε να διαδεχθεί και να βελτιώσει την προγενέστερη νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένου του **νόμου 4019/2011, που δεν ισχύει πια**.

Σκοπός του εν λόγω νόμου είναι η δημιουργία ενός **ευνοϊκού και σταθερού περιβάλλοντος** που διευκολύνει την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και ενθαρρύνει τη συμμετοχή όσων πολιτών το επιθυμούν σε οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες αναπτύσσονται με **σεβασμό στον άνθρωπο και στο περιβάλλον** και οργανώνονται με **δημοκρατία, ισότητα και αλληλεγγύη** μεταξύ των συμμετεχόντων ως παραγωγών ή και καταναλωτών του πλούτου και των τοπικών κοινωνιών.

Σύμφωνα με τον **Ν. 4430/2016**, οι Κοιν.Σ.Επ. αποτελούν αστικούς συνεταιρισμούς κοινωνικού σκοπού **με περιορισμένη ευθύνη** των μελών τους και από το νόμο διαθέτουν **εμπορική ιδιότητα**. Διοικούνται **ισότιμα** από τα μέλη τους, η λειτουργία τους βασίζεται στην επιδίωξη **συλλογικού οφέλους** και το κέρδος τους προκύπτει από δράσεις που εξυπηρετούν μόνο το **κοινωνικό συμφέρον**.

Με τον Ν. 4430/2016 οι φορείς της Κ.Α.Ο. δεν καθορίζονται πια από τη νομική τους μορφή, αλλά από το **νομικό τους καθεστώς** (π.χ. οποιαδήποτε νομική μορφή μπορεί να γίνει δεκτή για να χαρακτηριστεί μια οργάνωση φορέας της Κ.Α.Ο., εφόσον πληροί τα κριτήρια που θέτει ο νόμος). Εν συντομία, αυτά τα κριτήρια αφορούν **την επιχειρηματική δραστηριότητα στην ιδιωτική αγορά** (τα έσοδα από δημόσιους φορείς δε θα πρέπει να υπερβαίνουν το 65% του συνολικού κύκλου εργασιών/τζίρου εντός μιας τριετίας), **το δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων** (σύμφωνα με την αρχή ένα μέλος-μία ψήφος), και έναν καλά **καθορισμένο κοινωνικό σκοπό**, με κέρδη που διανέμονται υπέρ της συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας (μέχρι 95% του ετήσιου κέρδους).

Επιπλέον, προσδιόρισε και κατέστησε λειτουργική την ιδέα του «*κοινωνικού αντικτύπου*», από την άποψη της συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας, κάτι το οποίο έλειπε από την προγενέστερη νομοθεσία. Τέλος, το μητρώο του ΥΠ.Ε.Κ.Α.Α για τους φορείς της Κ.Α.Ο. δέχεται πλέον φορείς κάθε νομικής μορφής που αποκτούν την ιδιότητα του φορέα της Κ.Α.Ο.

Οι Κοιν.Σ.Επ. διακρίνονται στις εξής **2 κατηγορίες**:

1. **Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης**, οι οποίες διακρίνονται σε τρεις υποκατηγορίες:
 - ⇒ **Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων**, οι οποίες επιδιώκουν την ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή, των ατόμων που ανήκουν στις Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες. Ποσοστό 30% κατ' ελάχιστον των μελών και των εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές ανήκουν υποχρεωτικά σε αυτές τις κατηγορίες.
 - ⇒ **Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων**, οι οποίες επιδιώκουν την ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού. Ποσοστό 50% κατ' ελάχιστον των μελών και των εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές ανήκουν υποχρεωτικά σε αυτές τις κατηγορίες.
 - ⇒ **Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης**, οι οποίοι θεωρούνται αυτοδικαίως Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης.
2. **Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής ωφέλειας**, οι οποίες αναπτύσσουν δραστηριότητες «βιώσιμης ανάπτυξης», ή παρέχουν «κοινωνικές υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος».

Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι για τη σύσταση μιας Κοιν.Σ.Επ. είναι οι εξής:

Η συμμετοχή νομικών προσώπων στην Κοιν.Σ.Επ. δεν μπορεί να υπερβαίνει το 1/3 του συνόλου των μελών της, ενώ δεν επιτρέπεται η συμμετοχή σε αυτήν των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) που υπάγονται σε Ο.Τ.Α..

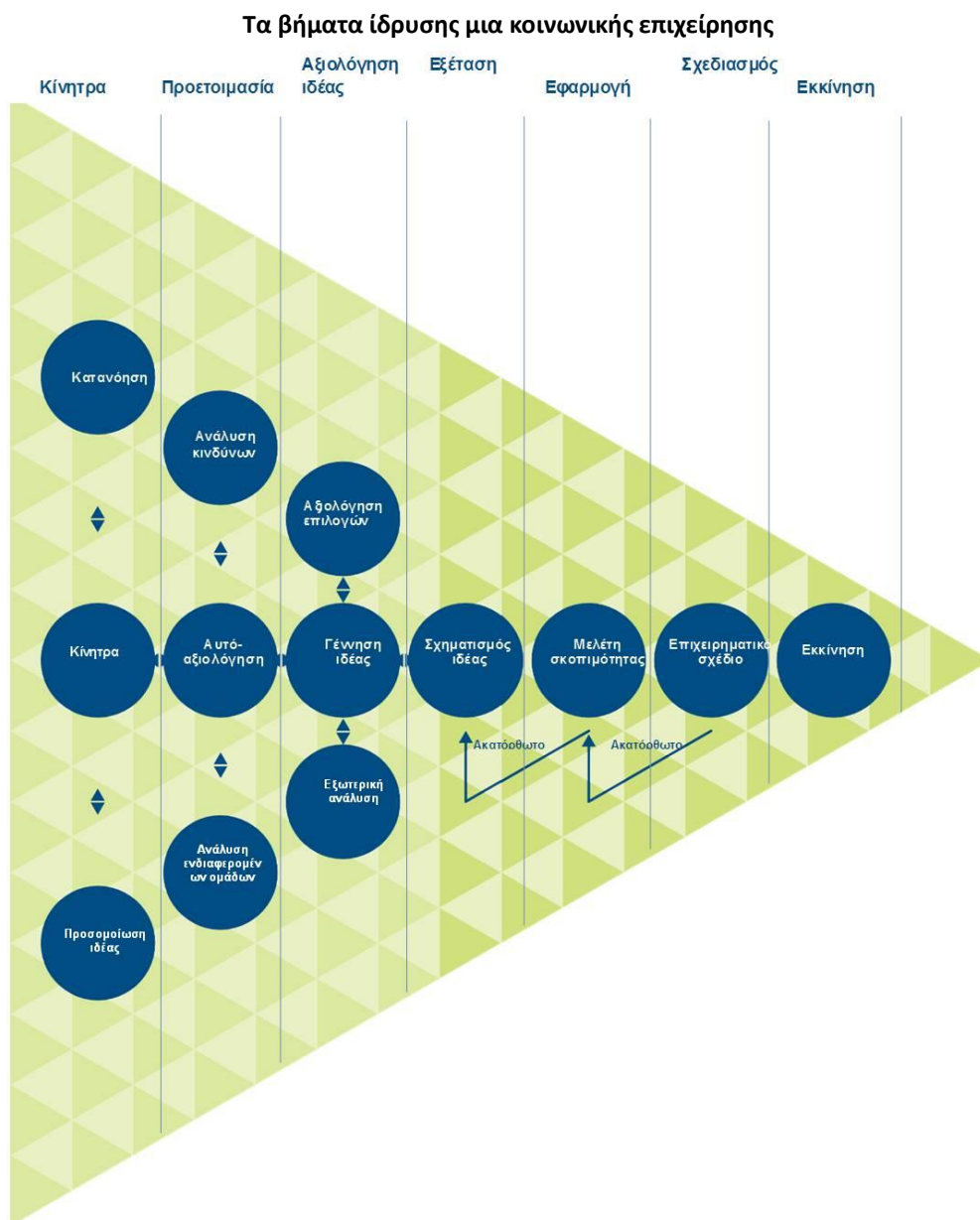
Ο ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός μελών μιας Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ορίζεται σε πέντε (5) φυσικά ή νομικά πρόσωπα, ενώ μιας Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης ορίζεται σε επτά (7) φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Σύσταση Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα

2.1 Ενέργειες σχεδιασμού σύστασης Κοινωνικής Επιχείρησης

Στις ουσιαστικές ενέργειες σχεδιασμού ανήκουν τόσο η προπαρασκευή διαφόρων επιχειρηματικών εργαλείων, όπως είναι η έρευνα αγοράς και το επιχειρηματικό σχέδιο, όσο και η κινητοποίηση και ενημέρωση των πιθανών εταίρων της, με στόχο τη δημιουργία του αρχικού πυρήνα της επιχείρησης και την προσέλκυση και άλλων ατόμων ή φορέων που πιθανόν ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν.

Σύμφωνα με την έκθεση των NATWEST και της Royal Bank of Scotland τα **κύρια βήματα** που θα πρέπει να ακολουθήσει κάποιος για να **αναπτύξει μια κοινωνική επιχείρηση** είναι τα ακόλουθα έξι πριν την έναρξη της λειτουργίας της:

Πηγή: Royal Bank of Scotland & NatWest, 2011

A) Τα κίνητρα

Σε αυτό το βήμα κάθε ενδιαφερόμενος που θέλει να επενδύσει στην κοινωνική επιχειρηματικότητα πρέπει να εντοπίσει και να καταγράψει τα κίνητρα που θεωρεί σημαντικά για να αναλάβει μια τέτοια πρωτοβουλία.

Τέτοιου είδους κίνητρα αποτελούν:

- ⇒ Η **δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης** για ανθρώπους με ειδικές δεξιότητες και εργαζόμενους που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού.
- ⇒ Η **ίδρυση συνεργατικής επιχείρησης** για την αποδοτικότερη διαχείριση και τη διασπορά του κινδύνου σε περισσότερα άτομα σε περίπτωση αποτυχίας του εγχειρήματος.
- ⇒ Η ίδρυση κοινωνικής επιχείρησης για τη **συμβολή στο κοινωνικό προϊόν** σε τομείς όπου το κράτος αποτυγχάνει και ο ιδιωτικός τομέας αποφεύγει.

Επιπλέον, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να αναρωτηθεί αρχικά για τον **σκοπό ίδρυσης** και τα είδη κοινωνικών επιχειρήσεων που υπάρχουν. Η ίδρυση μιας κοινωνικής επιχείρησης απαιτεί επιχειρηματίες με κοινωνικές ευαισθησίες και ενδιαφέρον για την προστασία των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων. Συνεπώς, μια σειρά από ερωτήματα που θα πρέπει να απαντήσει ο ενδιαφερόμενος επιχειρηματίας είναι:

- ✓ Κατά πόσο έχω το **πάθος για την επίλυση** κοινωνικών ζητημάτων;
- ✓ Κατά πόσο θέλω να είμαι **μέλος** μιας συνεργατικής επιχείρησης;
- ✓ Κατά πόσο έχω **συνεργατικό πνεύμα**;
- ✓ Κατά πόσο **γνωρίζω τις ικανότητές** μου;
- ✓ Κατά πόσο αντιλαμβάνομαι τον **κίνδυνο** από την ίδρυση μιας κοινωνικής επιχείρησης;
- ✓ Κατά πόσο μπορώ να **πάρω αποφάσεις**;
- ✓ Κατά πόσο **ακούω συμβουλές**;
- ✓ Κατά πόσο μπορώ να **εμπνεύσω** ανθρώπους;

Τέλος, θα πρέπει να εκπονηθούν δυο επιμέρους έρευνες από τον ενδιαφερόμενο επιχειρηματία. Η πρώτη έρευνα θα πρέπει να εστιάσει στο κατά πόσο υπάρχει κάποια **επιχειρηματική ιδέα στην κοινωνική οικονομία που θα ήταν κατάλληλη ώστε να επενδυθούν χρήματα** και να ιδρυθεί μια νέα επιχείρηση. Και αυτό γιατί αν και η προθυμία και το πάθος του επιχειρηματία αποτελούν αναγκαίες συνθήκες για την ίδρυση μιας κοινωνικής επιχείρησης, εντούτοις δεν αποτελούν τις ικανές συνθήκες επιτυχίας.

Το δεύτερο που θα πρέπει να πραγματοποιηθεί είναι η **προσομοίωση της επιχειρηματικής ιδέας**, ώστε να φανούν εκ των προτέρων τα πιθανά προβλήματα και πλεονεκτήματα κατά την εφαρμογή της. Με τον τρόπο αυτό θα γίνει καλύτερα αντιληπτός ο κίνδυνος που

αναλαμβάνεται από τους ενδιαφερόμενους επιχειρηματίες, κατά την υλοποίηση της επιχειρηματικής ιδέας.

Β) Προετοιμασία

Σε αυτό το βήμα, οι ενδιαφερόμενοι επιχειρηματίες ενδείκνυται να διερευνήσουν μια σειρά από θέματα που μπορεί να συνοψιστούν σε τρεις κύριες κατηγορίες:

1. Στους **σκοπούς** του οργανισμού.
2. Στις **απαιτήσεις** των ενδιαφερόμενων ομάδων.
3. Στην ανάλυση των **ενδεχόμενων κινδύνων**.

Για την καταγραφή των σκοπών της προτεινόμενης κοινωνικής επιχείρησης επιβάλλεται να προσδιοριστούν οι θεμελιώδεις αρχές που θα βασίζεται ο οργανισμός, οι δραστηριότητες που θα αναπτυχθούν, οι ικανότητες των ενδιαφερόμενων επιχειρηματιών και εργαζομένων για να πετύχουν τους σκοπούς της επιχείρησης, τα σχέδια της επιχείρησης να αντιμετωπίσει τις ενδεχόμενες κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις και τα σχέδια για την αξιολόγηση του ανθρώπινου δυναμικού ως προς την καταλληλότητα για την επίτευξη των σκοπών της επιχείρησης.

Ο ενδεχόμενος επιχειρηματίας θα πρέπει να απαντήσει στα εξής ερωτήματα:

- Ποιες είναι οι **ενδιαφερόμενες ομάδες** της επιχείρησής σας;
- Ποια είναι η **επίδρασή** τους στην επιχείρησή σας;
- Πώς μπορούν να **αλλάξουν τις αποφάσεις** σας;

Τέλος, η **ανάλυση κινδύνων** θεωρείται μια από τις σημαντικότερες διαδικασίες προελέγχου για την προετοιμασία μιας επιχείρησης. Για παράδειγμα, είναι σημαντικό να αναλυθούν οι πιθανές πηγές χρηματοδότησης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και των ενδεχόμενων χρηματοδοτών, διότι αυτό διαμορφώνει τις προϋποθέσεις για την ασφάλεια ίδρυσης μιας επιχείρησης. Επακόλουθο της οικονομικής ανάλυσης είναι να αποφασιστεί το λογιστικό σύστημα που θα ακολουθήσει η επιχείρηση. Αν και αυτό ορίζεται συνήθως από τη νομοθεσία, ωστόσο υπάρχει μια σειρά ανεπίσημων λογιστικών συστημάτων, τα οποία είναι κατάλληλα για τη διαχείριση των οικονομικών κινδύνων των κοινωνικών επιχειρήσεων που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν επικουρικά.

Μια σειρά επιπρόσθετων θεμάτων που αξίζει να διερευνηθούν, προκειμένου να αποφευχθούν μελλοντικοί κίνδυνοι, είναι **το κόστος** της αρχικής επένδυσης και η προοπτική της **χρηματοδότησης** διαμέσου **τραπεζικού δανεισμού**. Μια τέτοια προοπτική απαιτεί τη διερεύνηση των όρων δανεισμού και την πολιτική επιτοκίων, ώστε να αποφευχθούν μελλοντικές δαπάνες ασύμφορες για την επιχείρηση.

Γ) Αξιολόγηση της Ιδέας

Σε αυτό το βήμα είναι αναγκαίο να αναπτυχθεί μια έρευνα για τη **σπουδαιότητα της επιχειρηματικής ιδέας**. Τα ερωτήματα που συνιστούν αυτή τη διαδικασία είναι τα ακόλουθα:

- Είναι το **κατάλληλο επιχειρηματικό μοντέλο** για τη διαχείριση της ιδέας;
- Υπάρχουν **εναλλακτικές ιδέες** που θα μπορούσαν να αναιρέσουν την ιδέα;
- Υπάρχουν στοιχεία που θα μπορούσαν να **αποδυναμώσουν ή να ενδυναμώσουν** την ιδέα;

Δεδομένου της παραδοχής ότι κανένας δεν μπορεί εκ των προτέρων να είναι ασφαλής για την επιτυχία της ιδέας του, παρά μόνο αφού την υλοποιήσει, η ανάπτυξη επιχειρηματικών ιδεών μπορεί να διακριθεί σε δύο κατηγορίες:

1. Τη μετεξέλιξη μιας επιχειρηματικής ιδέας.
2. Το σχεδιασμό της επιχειρηματικής ιδέας από το μηδέν.

Στην πρώτη περίπτωση, η επιχειρηματική ιδέα είναι συνήθως μια παραλλαγή, μετεξέλιξη ή αναβάθμιση μιας υφιστάμενης ιδέας που έχει υλοποιηθεί στην αγορά με επιτυχία. Συνεπώς, ο επιχειρηματίας προσπαθεί με τη βοήθεια των υφιστάμενων δεδομένων να αναπτύξει την επιχειρηματική του ιδέα και να αξιολογήσει την επιτυχία ή την αποτυχία της. Στη δεύτερη περίπτωση, η επιχειρηματική ιδέα αρχίζει από το «μηδέν». Δηλαδή, ο ενδεχόμενος επιχειρηματίας εντοπίζει μια ευκαιρία να αντιμετωπίσει ένα κοινωνικό ζήτημα με οικονομικά βιώσιμο τρόπο και ως εκ τούτου προετοιμάζει την ιδέα του, ώστε να υλοποιηθεί.

Δ) Εφαρμογή Ιδέας

Σε αυτό το βήμα καταβάλλεται προσπάθεια, ώστε να αναδειχθεί ο βαθμός ανταπόκρισης της ιδέας στην αγορά, δηλαδή διερευνώνται οι πιθανότητες ώστε η ιδέα να είναι **βιώσιμη**. Ο εντοπισμός των ενδεχόμενων καταναλωτών και το ενδεχόμενο να καλυφθούν οι προτιμήσεις των σημερινών καταναλωτών από το παραγόμενο προϊόν ή υπηρεσία αποτελούν τα κύρια ζητήματα αυτού του βήματος.

Η **διενέργεια έρευνας αγοράς** για να εντοπιστούν οι ενδεχόμενοι καταναλωτές του προϊόντος ή της υπηρεσίας που επρόκειτο να παραχθεί, καθώς και το ύψος της τιμής που θα ήταν πρόθυμοι να πληρώσουν για να αποκτήσουν το προϊόν ή την υπηρεσία κρίνεται αναγκαία. Επιπρόσθετα, είναι απαραίτητο να υπολογιστούν τα **ενδεχόμενα έσοδα** που θα εισρεύσουν στην επιχείρηση από τις πωλήσεις, ενώ θα πρέπει να υπολογιστεί η **πωλούμενη ποσότητα προϊόντος** στην οποία επιτυγχάνεται το **νεκρό σημείο** της επιχείρησης (δηλαδή, τα έξοδα ισούνται με τα έσοδα). Στα έσοδα θα πρέπει συνυπολογιστούν οι δωρεές ιδιωτών και τα κεφάλαια που ενδεχομένως να εισρεύσουν από τις κρατικές υπηρεσίες, στα πλαίσια των κοινοτικών κονδυλίων για την κοινωνική οικονομία.

Η έρευνα θα πρέπει επίσης να επεκταθεί στον **τύπο της διαφήμισης** και τα **μέσα επικοινωνίας** που θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την προώθηση του προϊόντος. Σημαντικό τμήμα της έρευνας θα εστιαστεί στη **λειτουργία της επιχείρησης**, στις **ανάγκες** της σε **ανθρώπινο δυναμικό** (π.χ. εκπαιδευμένο, εξειδικευμένο, ανειδίκευτο) και στον **απαραίτητο εξοπλισμό** για την παραγωγή του προϊόντος. Τέλος, χρήσιμο είναι να προσδιοριστεί κατά προσέγγιση το **κόστος εκκίνησης και λειτουργίας** της επιχείρησης.

Ε) Εξέταση

Σε αυτό το βήμα πραγματοποιείται μια **σε βάθος εξέταση** του σκοπού της επιχείρησης. Συγκεκριμένα, μια **έρευνα αγοράς** εκπονείται σχετικά με ζητήματα που συνδέονται με:

- ✓ Το προϊόν ή την υπηρεσία.
- ✓ Το προφίλ των καταναλωτών.
- ✓ Το επίπεδο του ανταγωνισμού.
- ✓ Την τιμολογιακή πολιτική.
- ✓ Τη γεωγραφική περιοχή προώθησης του προϊόντος.
- ✓ Τις στρατηγικές μάρκετινγκ.

Ακόμη, πραγματοποιείται **ανάλυση** για τον εντοπισμό των χρηματοδοτικών πηγών που είναι απαραίτητες για την επένδυση και **εντοπίζονται και καταγράφονται** όλα τα ενδεχόμενα εμπόδια που επιδρούν αρνητικά στην υλοποίηση της ιδέας, ενώ προσδιορίζεται ο **κοινωνικός χαρακτήρας της ιδέας**.

ΣΤ) Σχεδιασμός

Σε αυτό το βήμα αναπτύσσεται ένα ολοκληρωμένο επιχειρησιακό σχέδιο για την υλοποίηση της επιχειρηματικής ιδέας. Στην πραγματικότητα εδώ αναπτύσσονται δύο τεχνικές για να εντοπιστούν οι παράγοντες που απειλούν τη βιωσιμότητα της ιδέας.

Η **πρώτη τεχνική** είναι η **Swot Analysis** που προκύπτει από τα αρχικά των λέξεων **δυνάμεις** (strengths), **αδυναμίες** (weaknesses), **ευκαιρίες** (opportunities) και **κίνδυνοι** (threats). Αυτές οι λέξεις αποτελούν τέσσερις υποενότητες που πρέπει ο κάθε ενδιαφερόμενος επιχειρηματίας να διερευνήσει, προκειμένου να επενδύσει στην ίδρυση μιας επιχείρησης. Οι πρώτες δύο υποενότητες (οι δυνάμεις και οι αδυναμίες) αφορούν στους εσωτερικούς παράγοντες της επένδυσης, δηλαδή τις αποτυχίες ή τις δυναμικές που μπορεί να συνδέονται με το προσωπικό ή με τη διαχείριση της επιχείρησης. Ενώ στις άλλες δύο καταγράφονται οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι που ενδεχομένως να επιδράσουν στην επιχειρηματική ιδέα από το εξωτερικό περιβάλλον, ως αποτέλεσμα των οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών.

Η **δεύτερη τεχνική** που εφαρμόζεται είναι η **PEST Analysis**. Σύμφωνα με την PEST τεχνική θα πρέπει να πραγματοποιηθεί **ανάλυση του πολιτικού, του οικονομικού, του κοινωνικού και του υφιστάμενου τεχνολογικού περιβάλλοντος**, ώστε να εντοπιστούν οι ευκαιρίες και οι αδυναμίες για την υλοποίηση της επιχειρηματικής ιδέας.

Οι **πολιτικοί παράγοντες** σχετίζονται με τον τρόπο με τον οποίο η κυβέρνηση παρεμβαίνει στην οικονομία και αναφέρονται σε τομείς όπως η φορολογική πολιτική, το εργατικό δίκαιο, το περιβαλλοντικό δίκαιο, οι εμπορικοί περιορισμοί, τα τιμολόγια και η πολιτική σταθερότητα.

Οι **οικονομικοί παράγοντες** επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων και τη λήψη αποφάσεων και περιλαμβάνουν την οικονομική ανάπτυξη, τα επιτόκια, τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, τον πληθωρισμό.

Οι **κοινωνικοί παράγοντες** περιλαμβάνουν τις πολιτιστικές πτυχές, την ευαισθητοποίηση σχετικά με την υγεία, τον ρυθμό αύξησης του πληθυσμού, την κατανομή της ηλικίας.

Οι **τεχνολογικοί παράγοντες** περιλαμβάνουν τεχνολογικές πτυχές, όπως δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης, αυτοματοποίηση, τεχνολογικά κίνητρα και ρυθμό τεχνολογικών αλλαγών. Αυτά μπορούν να καθορίσουν τους φραγμούς εισόδου, το ελάχιστο αποτελεσματικό επίπεδο παραγωγής. Οι τεχνολογικές αλλαγές θα επηρεάσουν το κόστος λειτουργίας της επιχείρησης, την ποιότητα των προϊόντων της και θα οδηγήσουν στην καινοτομία.

Η **PEST Analysis** αποτελεί λοιπόν σύμφωνα με τα παραπάνω, ένα **στρατηγικό εργαλείο** για την κατανόηση της φάσης στην οποία βρίσκεται η αγορά (ανάπτυξης ή παρακμής), της

επιχειρηματικής θέσης, της δυναμικής και της κατεύθυνσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

2.2 Σύσταση ιδρυτικής ομάδας

Εκτός από το ισχύον θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση μιας Κοιν.Σ.Επ., ακόμη πιο κρίσιμος παράγοντας στη διαδικασία σύστασης μιας συνεταιριστικής επιχείρησης είναι η **ομοιογένεια** στον τρόπο σκέψης και η **συνεννόηση** των ιδρυτικών της μελών. Καθώς το εγχείρημα συνήθως γίνεται κάτω από την πίεση των περιορισμένων οικονομικών πόρων, το ανθρώπινο δυναμικό είναι το κύριο “κεφάλαιο” της επιχείρησης (Αδάμ, 2014). Για αυτό πρέπει από την αρχή να ξεκαθαριστούν οι όροι και οι προϋποθέσεις που θα εξασφαλίσουν τη συνοχή της συνεταιριστικής επιχείρησης.

Η συγκρότηση μιας **ιδρυτικής ομάδας** θεωρείται προαπαιτούμενο για την επιτυχή σύσταση μιας Κοιν.Σ.Επ., ενώ τα **χαρακτηριστικά** που θα πρέπει να τη διέπουν είναι τα εξής (Αδάμ Σοφία, 2014):

- ✓ Κοινές **αξίες**.
- ✓ Κοινές **προσδοκίες**.
- ✓ **Δέσμευση** στο συνεταιριστικό πλαίσιο λειτουργίας.
- ✓ **Δεξιότητες/ικανότητες/γνώσεις**.
- ✓ Είσοδος **νέων** μελών.
- ✓ **Επιλογή** εργαζομένων.
- ✓ **Επαφές και δικτύωση** με άλλες Κοιν.Σ.Επ.
- ✓ **Εμπλοκή της τοπικής** κοινότητας.

↳ Κοινές αξίες

Η συγγένεια, η φιλία, οι ιδεολογικές πεποιθήσεις αποτελούν μια αναγκαία συνθήκη για το ξεκίνημα αλλά δεν είναι από μόνες τους ικανές συνθήκες για να αντιμετωπιστούν τα πολύπλοκα προβλήματα και οι προκλήσεις που προκύπτουν από τη λειτουργία μιας επιχείρησης στον πραγματικό κόσμο. Είναι σημαντικό κάθε μέλος να οριοθετήσει τις αξίες του αναφορικά με την υπό σύσταση κοινωνική επιχείρηση και τις ηθικές και πολιτικές αρχές που θα πρεσβεύει.

↳ Κοινές προσδοκίες

Η σαφής διατύπωση των προσωπικών προσδοκιών του κάθε μέλους της κοινωνικής συνεταιριστικής επιχείρησης αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη σωστή λειτουργία της,

ενώ σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να δημιουργούνται αισθήματα αποκλεισμού ή παραγκωνισμού και να διαταράσσονται οι προσωπικές σχέσεις των μελών.

Δέσμευση στο συνεταιριστικό πλαίσιο λειτουργίας

Το συνεταιριστικό πλαίσιο λειτουργίας καλλιεργεί και προστατεύει τη συλλογικότητα και την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών, αλλά αυτό έρχεται σε αντίθεση με παγιωμένες αντιλήψεις και πρακτικές που συνδέονται με την ιεραρχία, τα περιορισμένα περιθώρια πρωτοβουλιών, την υπαλληλική νοοτροπία, την ευθυνοφοβία, τον εσωτερικό ανταγωνισμό στην επιχείρηση, τις εγωιστικές συμπεριφορές που οδηγούν τους υπαλλήλους σε ρήξη κλπ.

Επομένως θεωρείται πολύ σημαντικό να τεθούν από την αρχή οι βάσεις για μια συλλογική διαδικασία λήψης αποφάσεων και εύρεσης λύσεων. Η ενεργή συμμετοχή όλων των μελών και η επιδίωξη της συναίνεσης στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, πριν την αναπόφευκτη λύση της ψηφοφορίας, είναι αναγκαία.

Η δέσμευση των ιδρυτικών μελών στο συλλογικό πλαίσιο λειτουργίας είναι πολύτιμη παρακαταθήκη ακόμα και στην περίπτωση που μπορεί στη συνέχεια να χρειαστεί να τροποποιηθεί, λόγω των καθημερινών απαιτήσεων της επιχείρησης ή της αύξησης του αριθμού των μελών.

Δεξιότητες/ικανότητες/γνώσεις

Όπως όλες οι επιχειρήσεις, έτσι και η Κοιν.Σ.Επ. απαιτεί ένα σύνολο δεξιοτήτων, γνώσεων και ικανοτήτων που συνδέονται με τη συγκεκριμένη οικονομική δραστηριότητα που θα αναπτύξει. Καλό θα είναι η ιδρυτική ομάδα να αποτελείται από μέλη που θα διαθέτουν τα τυπικά προσόντα και τις απαιτούμενες ικανότητες και γνώσεις, σχετικές με την δραστηριότητα της κοινωνικής επιχείρησης. Υπάρχουν όμως εξίσου αναγκαίοι και σημαντικοί δευτερεύοντες τομείς καθηκόντων που θα πρέπει να αναληφθούν από τα μέλη ή να ανατεθούν σε εξωτερικούς συνεργάτες. Οι σημαντικότεροι από αυτούς είναι οι εξής:

- ✓ Γραμματειακή υποστήριξη.
- ✓ Σύνταξη αναλυτικού και ωρολογίου προγράμματος.
- ✓ Οικονομική διαχείριση.
- ✓ Λογιστική παρακολούθηση.
- ✓ Διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού.
- ✓ Καθαριότητα χώρων.
- ✓ Τεχνική υποστήριξη και συντήρηση εξοπλισμού.
- ✓ Δημόσιες σχέσεις και επικοινωνία.
- ✓ Ενημέρωση της ιστοσελίδας και των Social Media.

Είσοδος νέων μελών

Μια κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση δε θα πρέπει να αποκλείει κανέναν πολίτη από την εγγραφή του ως μέλος της, εφόσον δεν κωλύεται από την υφιστάμενη νομοθεσία. Η διαδικασία εισαγωγής νέων μελών αλλά και η διαδικασία αποχώρησης τους θα πρέπει να περιγράφονται στο καταστατικό, ώστε να μην δημιουργούνται ασάφειες και διενέξεις.

Επιλογή εργαζομένων

Σχετικά με την επιλογή, την αποχώρηση ή την απόλυση εργαζομένων, απαραίτητη προϋπόθεση θεωρείται η σύνταξη ενός κειμένου επαγγελματικής δεοντολογίας και εσωτερικού κανονισμού και η θέσπιση διαδικασιών ποιοτικού αυτοελέγχου και αλληλοελέγχου, που είναι απαραίτητο να δέχεται και να σέβεται κάθε εργαζόμενος.

Επαφές και δικτύωση με άλλες ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.

Η άντληση τεχνογνωσίας από άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις είναι χρήσιμη και προσφέρει ανεκτίμητα οφέλη. Η δικτύωση με άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις είτε έχει την μορφή άτυπης επικοινωνίας είτε την μορφή συνδικαλιστικής οργάνωσης, μπορεί να καλύψει σημαντικά κενά και να προλάβει προβλήματα που πιθανόν να προκύψουν στο μέλλον.

Εμπλοκή της τοπικής κοινότητας

Αν και στις Κοιν.Σ.Επ. δεν επιτρέπεται η συμμετοχή φορέων και νομικών προσώπων του δημοσίου, εν τούτοις θεωρείται σκόπιμη η συνεργασία με φορείς κεντρικής, περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης, εφόσον επιθυμούν να συνδράμουν στους στόχους της κοινωνικής συνεταιριστικής επιχείρησης, με τη μορφή συναντήσεων ή με ηλεκτρονικές διαβουλεύσεις.

2.3 Διαδικασία σύστασης Κοιν.Σ.Επ.

Η σύσταση Κοιν.Σ.Επ. και η υπαγωγή της στις διατάξεις του Ν. 4430/2016 συντελείται με την εγγραφή της στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας, οπότε αποκτά νομική προσωπικότητα και εμπορική ιδιότητα. Η αίτηση, το Καταστατικό και τα λοιπά απαιτούμενα έγγραφα κατατίθενται προς έγκριση στο Τμήμα Μητρώου.

Το **καταστατικό της Κοιν.Σ.Επ.** πρέπει να περιέχει:

- επωνυμία, έδρα και σκοπό της Κοιν.Σ.Επ..
- όρους εξόδου και εισόδου των μελών
- λόγους αποβολής ενός μέλους,
- έκταση της ευθύνης των μελών,
- ύψος της συνεταιριστικής μερίδας,
- ορισμό της προσωρινής Διοικούσας Επιτροπής

Η διαδικασία ίδρυσης περιγράφεται αναλυτικά στην Υ.Α 61621/δ5/2643/30-12-2016 (ΦΕΚ 56/Β/2017) και περιλαμβάνει τα εξής **τρία στάδια**:

Στάδιο 1. Υποβολή αιτήματος εγγραφής:

Η υποψήφια Κοιν.Σ.Επ. υποβάλλει στο Τμήμα Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας:

- ⇒ Το καταστατικό της Κοιν.Σ.Επ. υπογεγραμμένο από τα ιδρυτικά μέλη.
- ⇒ Αίτηση εγγραφής συμπληρωμένη.
- ⇒ Υπεύθυνη δήλωση υπογεγραμμένη ξεχωριστά από κάθε ιδρυτικό μέλος, περί συμμετοχής ή μη σε άλλη Κοιν.Σ.Επ.
- ⇒ Υπεύθυνη δήλωση περί τήρησης του κριτηρίου απασχόλησης ατόμων από ευάλωτες ομάδες πληθυσμού σε ποσοστό τουλάχιστον 40% (μόνο οι Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης).
- ⇒ Λοιπά σχετικά δικαιολογητικά (όπου απαιτείται).

Ρόλος της προσωρινής Διοικούσας Επιτροπής: έγκριση του καταστατικού και σύγκληση της πρώτης γενικής συνέλευσης για ανάδειξη των οργάνων διοίκησης της Κοιν.Σ.Επ.

Έδρα της Κοιν.Σ.Επ.: ορίζεται ο δήμος, στην περιφέρεια του οποίου έχει την έδρα του ο φορέας.

Επωνυμία της Κοιν.Σ.Επ.: ορίζεται από τον σκοπό της και το είδος της Κοιν.Σ.Επ., για τα φυσικά πρόσωπα: τα ονοματεπώνυμα, τις διευθύνσεις κατοικίας, τους Α.Φ.Μ. των ιδρυτικών μελών και αντίστοιχα για τα νομικά πρόσωπα: την επωνυμία, την έδρα, τον Α.Φ.Μ. και τον αριθμό Γ.Ε.Μ.Η.

Το **Τμήμα Μητρώου** ελέγχει τα υποβληθέντα στοιχεία και προβαίνει σε:

- ✓ Εγγραφή της Κοιν.Σ.Επ. στο Μητρώο.
- ✓ Έκδοση Βεβαίωσης Εγγραφής η οποία ισχύει μόνο για έναρξη δραστηριότητας στη Δ.Ο.Υ.
- ✓ Σήμανση του καταστατικού και αποστολή του στην Κοιν.Σ.Επ.

Στάδιο 2. Έναρξη εργασιών στην αρμόδια Δ.Ο.Υ.

Η Κοιν.Σ.Επ. καταθέτει στην αρμόδια Δ.Ο.Υ. τα εξής έγγραφα:

- ⇒ Έναρξη/Μεταβολής εργασιών Μη φυσικού Προσώπου Μ3.
- ⇒ Δήλωση στοιχείων φορολογουμένου Μ7.
- ⇒ Δήλωση μελών μη φυσικού προσώπου Μ8 (σε περίπτωση που συμμετέχουν στην Κοιν.Σ.Επ. νομικά πρόσωπα).
- ⇒ Πρακτικό σύστασης της πρώτης Διοικούσας επιτροπής.
- ⇒ Έγκυρο και θεωρημένο καταστατικό.
- ⇒ Βεβαίωση εγγραφής του Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας.
- ⇒ Μισθωτήριο παραχώρησης του χώρου της έδρας της επιχείρησης.

Στάδιο 3. Υποβολή πρόσθετων στοιχείων.

Η Κοιν.Σ.Επ. υποβάλλει στο Τμήμα Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας:

- ⇒ Αίτηση καταχώρισης πρόσθετων στοιχείων (ακριβή διεύθυνση της έδρας της, τη Δ.Ο.Υ στην οποία υπάγεται, Α.Φ.Μ. και Κ.Α.Δ., το ετήσιο πρόγραμμα δραστηριοτήτων και τη σύνθεση της Διοικούσας Επιτροπής).
- ⇒ Βεβαίωση Έναρξης Δραστηριότητας στη Δ.Ο.Υ.
- ⇒ Πρακτικό συγκρότησης σε σώμα της Διοικούσας Επιτροπής.

Το **Τμήμα Μητρώου** ελέγχει τα υποβληθέντα στοιχεία και προβαίνει σε:

- ✓ Έγκριση του αιτήματος καταχώρισης πρόσθετων στοιχείων.
- ✓ έκδοση Βεβαίωσης Εγγραφής (ισχύει έως την υποβολή του πρώτου Ετήσιου Προγράμματος Δραστηριοτήτων και Απολογισμού, οπότε αντικαθίσταται από το Πιστοποιητικό Μέλους του Μητρώου).
- ✓ Πρακτικό συγκρότησης σε σώμα της Διοικούσας Επιτροπής.

Με την ολοκλήρωση του δεύτερου σταδίου στη διαδικασία εγγραφής της Κοιν.Σ.Επ. στο Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας (έγκριση του αιτήματος καταχώρισης πρόσθετων στοιχείων και έκδοση βεβαίωσης Εγγραφής), ολοκληρώνεται η σύσταση της επιχείρησης. Το Τμήμα Μητρώου ζητά συμπληρωματικά στοιχεία ή διορθώσεις τα οποία θα πρέπει να προσκομίσει η Κοιν.Σ.Επ. εντός συγκεκριμένης προθεσμίας. Προβλέπεται η απόρριψη του αιτήματος εγγραφής ή, σε μεταγενέστερο στάδιο, ακόμη και η διαγραφή της Κοιν.Σ.Επ. από το Μητρώο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Φορολογικά και ασφαλιστικά θέματα Ελληνικών Κοιν.Σ.Επ.

3.1 Φορολογικά θέματα

3.1.1 Έναρξη της επιχείρησης στη Δ.Ο.Υ.

Για την έναρξη μιας κοινωνικής επιχείρησης στη Δ.Ο.Υ., απαιτείται η φυσική παρουσία του Προέδρου της Κοιν.Σ.Επ. και τα παρακάτω έντυπα και δικαιολογητικά¹:

- Δελτίο αστυνομικής ταυτότητας του διαχειριστή της Κοιν.Σ.Επ.
- Επικυρωμένο αντίγραφο αστυνομικής ταυτότητας όλων των μελών.
- Καταστατικό με την κατάλληλη σήμανση από το Μητρώο.
- Μισθωτήριο συμβόλαιο θεωρημένο από τη ΔΟΥ του ιδιοκτήτη.
- Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (από το αρμόδιο Υπουργείο).
- Επιλογή Κωδικού Αριθμού Δραστηριότητας.
- Δήλωση έναρξης εργασιών μη φυσικού προσώπου (έντυπο εφορίας Μ3).
- Δήλωση σχέσεων φορολογουμένου (έντυπο εφορίας Μ7).
- Έντυπο Β1/TAXIS.
- Εγκύκλιος του Υπουργείου Εργασίας σύμφωνα με την οποία αναστέλλεται η υποχρέωση ασφάλισης των μελών της Κοιν.Σ.Επ.
- Βεβαίωση εγγραφής στο επιμελητήριο.
- Βεβαίωση περί ύπαρξης ή μη, χρεών από φόρους, τέλη ή εισφορές για όλα τα μέλη, εφόσον τα χρέη αυτά προέρχονται από την άσκηση ατομικής επιχείρησης του μέλους και όχι από συμμετοχή του σε άλλο νομικό πρόσωπο.
- Βεβαίωση από τα αρμόδια τμήματα ΦΠΑ και Εισοδήματος της ΔΟΥ ότι έχουν υποβληθεί κανονικά οι δηλώσεις απόδοσης οποιασδήποτε υποχρέωσης.
- Βεβαίωση από ΙΚΑ ότι δεν έχουν απογραφεί και δεν απασχολούν προσωπικό.
- Χαρτί αυτοψίας (έλεγχος από ΔΟΥ).

Μετά το πέρας όλων των παραπάνω, ακολουθεί αυτοψία στον χώρο της επιχείρησης και παραλαβή της Βεβαίωσης Έναρξης Εργασιών με τον αιτούμενο Κωδικό αριθμό Δραστηριότητας.

3.1.2 Υποχρεώσεις τήρησης βιβλίων και στοιχείων

Σύμφωνα με το Ν. 4430/2016 από φορολογικής πλευράς οι Κοιν.Σ.Επ. έχουν **όλες τις υποχρεώσεις** που έχουν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις και οι επιτηδευματίες, ασχέτως του κοινωνικού τους χαρακτήρα, έναντι της φορολογικής αρχής. Υποχρεούνται να εκδίδουν τα παραστατικά που ορίζονται από τον Κώδικα Φορολογικής

¹ <http://koinsep.org/>

Απεικόνισης Συναλλαγών (ΚΦΑΣ), να τηρούν βιβλία για όλες τις συναλλαγές και υπόκεινται σε φόρο εισοδήματος.

Ανάλογα με το ύψος των ακαθάριστων εσόδων εντάσσονται σε αντίστοιχη κατηγορία βιβλίων. Για τζίρο μέχρι του ποσού των 1.500.000€ μπορούν να τηρούν βιβλία Β' κατηγορίας ενώ για τζίρο άνω των 1.500.000€, υποχρεούνται σε τήρηση βιβλίων Γ' κατηγορίας. Τα κέρδη της εταιρείας, φορολογούνται με **συντελεστή 29%**.

Οι Κοιν.Σ.Επ. ως προς την ένταξη σε ΦΠΑ και την υποχρέωση υποβολής δηλώσεων (φορολογίας εισοδήματος, κλπ), φέρουν τις **ίδιες** υποχρεώσεις με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις.

3.1.3 Φορολογικές υποχρεώσεις

Για τις συνδρομές των μελών τους οι κοινωνικές επιχειρήσεις εκδίδουν **αθεώρητη απόδειξη είσπραξης** και **δεν πληρώνουν φόρο**. Ομοίως, δεν υπόκεινται σε φορολογία οι **δωρεές και οι χορηγίες** που δίνονται για την τέλεση των δραστηριοτήτων τους. Επίσης, απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ για έσοδα που πραγματοποιούν από **ευκαιριακού χαρακτήρα εκδηλώσεις** όταν τις οργανώνουν για την οικονομική τους ενίσχυση, εφόσον οι εκδηλώσεις αυτές **δεν ξεπερνούν τις δύο κατ' έτος** και κατόπιν έγγραφης άδειας από την αρμόδια Δ.Ο.Υ..

Ειδικά όμως για τις Κοιν.Σ.Επ., ο νόμος αναγνωρίζει μόνο την εμπορική τους ιδιότητα και όχι τον κοινωνικό τους σκοπό. Αρχικά με το Ν. 4019/2011 είχαν δοθεί φορολογικές απαλλαγές. Το άρθρο 10 προέβλεπε ότι το ποσοστό των κερδών που διατίθεται για σχηματισμό αποθεματικού (5%) ή επανεπενδύεται στην επιχείρηση, δεν υπόκειται σε φορολογία εισοδήματος και ότι μόνο το ποσοστό των κερδών που διανέμεται στους εργαζομένους (μέχρι 35%) υπόκειται σε παρακράτηση φόρου σύμφωνα με τον ισχύοντα κάθε φορά φορολογικό συντελεστή. Με αυτήν την παρακράτηση εξαντλούνταν οι υποχρεώσεις της Κοιν.Σ.Επ. και των εργαζομένων από ευάλωτες ομάδες πληθυσμού απέναντι στην εφορία.

Με το νέο φορολογικό νομοσχέδιο του Ν. 4110/2013, **καταργείται** η απαλλαγή των Κοιν.Σ.Επ. από τη φορολογία επί του ποσοστού των κερδών της που διατίθενται για το σχηματισμό αποθεματικού και για τις δραστηριότητές της. Με τη νέα αυτή ρύθμιση, οι Κοιν.Σ.Επ. φορολογούνται σήμερα για το **σύνολο των κερδών, χωρίς καμιά απαλλαγή**.

Κατά τη διανομή των κερδών στους εργαζομένους γίνεται **παρακράτηση φόρου για την επιχείρηση**, όπως ισχύει και για τα λοιπά νομικά πρόσωπα του άρθρου 101 του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος. Τα κέρδη που διανέμονται στο τέλος της διαχειριστικής χρήσης στους εργαζομένους των Κοιν.Σ.Επ. προστίθενται στο μισθό τους και φορολογούνται στο

σύνολό τους, σύμφωνα με τον ισχύοντα **φορολογικό συντελεστή για τα εισοδήματα φυσικών προσώπων**.

Όσον αφορά στο ετήσιο τέλος επιτηδεύματος ορίζεται στο ποσό των 500€. **Εξαιρούνται** από την καταβολή τέλους επιτηδεύματος οι Κοιν.Σ.Επ. κατά **τα πρώτα 5 χρόνια** λειτουργίας τους.

Γενικότερα πρέπει να τονιστεί ότι τόσο σε Ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο οι σχετικές διατάξεις και η νομοθεσία ενισχύουν τις κοινωνικές επιχειρήσεις και τους φορείς κοινωνικής οικονομίας προσφέροντας **θεσμικά πλεονεκτήματα**, που παρέχουν κίνητρα για έναρξη κοινωνικών επιχειρήσεων, μέσα από την διαμόρφωση ενός **φιλικού φορολογικού περιβάλλοντος**, τη **χρηματοδοτική ενίσχυση** και τη **σύσταση επενδυτικών εργαλείων και ταμείων**.

Βασική αιτία για τη δημιουργία αυτού του ειδικού φορολογικού καθεστώτος αποτελεί η κατανόηση του γεγονότος, ότι η κοινωνική επιχείρηση αποτελεί φορέα Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, με βασική επιδίωξη την **επίλυση κοινωνικών προβλημάτων**, την **υποστήριξη αδύναμων κοινωνικών ομάδων**, τη **διανομή των κερδών** και τη **δημιουργία θέσεων εργασίας**.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η παροχή αυτών των χρηματοδοτικών ενισχύσεων, σε συνδυασμό με την προστατευτική φορολογική πολιτική που εφαρμόζεται στην χώρα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτελούν ορισμένες φορές κίνητρα για την κατάχρηση αυτών των ευνοϊκών ρυθμίσεων μέσω φοροδιαφυγής και συγκάλυψης οικονομικών εγκλημάτων που αμαυρώνουν τη σπουδαιότητα της κοινωνικής επιχείρησης και έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία κλίματος προκατάληψης και επιφυλακτικότητας έναντι του θεσμού των Κοιν.Σ.Επ..

3.2 Ασφαλιστικά θέματα

Ποιοι έχουν δικαίωμα συμμετοχής-Ασφάλιση

Σύμφωνα με το Ν. 4430/2016 τα μέλη της Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να είναι και εργαζόμενοί της, με σχέση εξαρτημένης εργασίας. Αμείβονται για την παρεχόμενη εργασία και έχουν όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την εργατική και ασφαλιστική νομοθεσία. Υπόχρεη προς απόδοση των ασφαλιστικών εισφορών προς τους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης είναι η Κοιν.Σ.Επ.

Ο αριθμός των εργαζομένων μη μελών της Κοιν.Σ.Επ., **δεν μπορεί να υπερβαίνει** σε ποσοστό το **40%** του **συνόλου των εργαζομένων της**. Το ποσοστό αυτό μπορεί να αυξάνεται μέχρι και το 50% του συνολικού ποσοστού των εργαζομένων της Κοιν.Σ.Επ., κατόπιν αιτιολογημένης απόφασης του Τμήματος Μητρώου επί αιτήσεως της Κοιν.Σ.Επ. για

την αντιμετώπιση έκτακτων εποχικών αναγκών για χρονικό διάστημα που δεν μπορεί να υπερβαίνει τους έξι (6) μήνες ανά ημερολογιακό έτος.

Επίσης, υπάρχει η δυνατότητα αξιοποίησης εθελοντών και μη εργαζόμενων αλλά σε καμία περίπτωση η απασχόληση **δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 16 ώρες εβδομαδιαίως**. Στην περίπτωση αυτή υπάρχει η υποχρέωση να συνάπτεται σύμβαση εντολής μεταξύ του ατόμου και Κοιν.Σ.Επ. η οποία περιγράφει με σαφήνεια την παρεχόμενη υπηρεσία.

Με το Ν. 4430/2016 για πρώτη φορά οριοθετείται **ο ρόλος του Εθελοντή** σε μια Κοιν.Σ.Επ..

Η Κοιν.Σ.Επ. οφείλει να τηρεί Μητρώο Εθελοντών, στο οποίο καταγράφονται τα μη μέλη που λειτουργούν ως εθελοντές και υποστηρίζουν τις δράσεις της. Η Κοιν.Σ.Επ. **δεν έχει ασφαλιστικές υποχρεώσεις** προς τα μη μέλη που λειτουργούν ως εθελοντές, εφόσον πληρούνται σωρευτικά οι παρακάτω προϋποθέσεις:

- ⇒ Από την εθελοντική δράση **δεν** παράγονται άμεσα έσοδα για το Φορέα.
- ⇒ Η δράση έχει **προαποφασισθεί** από το Διοικητικό Συμβούλιο ή τη Διοικούσα Επιτροπή του Φορέα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Βουλγαρικό Θεσμικό πλαίσιο Κοινωνικών Επιχειρήσεων

Μέχρι την έγκριση του **N. 240/2018** για τις Κοινωνικές και Αλληλέγγυες Επιχειρήσεις, **δεν υπήρχε σχετική νομοθεσία** που να αναφέρεται στη νομική μορφή των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας στη Βουλγαρία. Παρόλα αυτά, κατά διαστήματα νομοθετούνταν Πράξεις που συνέδεαν τις επιχειρήσεις με την κοινωνική οικονομία.

Ειδικότερα η ιστορική εξέλιξη του νομικού πλαισίου για την κοινωνική οικονομία τη Βουλγαρία χαρακτηρίζεται από τα εξής **νομοθετήματα**:

Νόμος περί συνεταιρισμών του 1999

Σύμφωνα με τον **Νόμο του 1999**, οι συνεταιρισμοί έχουν ως στόχο την **εξυπηρέτηση** των συμφερόντων των μελών τους. Δεν έχουν όλοι οι συνεταιρισμοί στη Βουλγαρία κοινωνική ή αλτρουιστική αποστολή. Η κύρια λειτουργία των συνεταιρισμών είναι η **προώθηση** των οικονομικών συμφερόντων και των εισοδημάτων των μελών. Σχεδόν οποιαδήποτε ομάδα επιχειρήσεων μπορεί να ιδρύσει έναν συνεταιρισμό με σκοπό την **προστασία** ορισμένων κοινών συμφερόντων ή και την **ανάπτυξη** του πεδίου δραστηριότητάς τους ή συναφών δραστηριοτήτων.

Νόμος για τα νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα του 2000

Σύμφωνα με τον **Νόμο για τα νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα του 2000** ορίζονται δύο τύποι μη κερδοσκοπικών νομικών οντοτήτων: συγκεκριμένα οι **ενώσεις** και τα **ιδρύματα**, που επιτρέπεται να ασκούν οικονομική δραστηριότητα υπό ορισμένες προϋποθέσεις:

- ✓ Να είναι συμπληρωματική της κύριας μη κερδοσκοπικής δραστηριότητας.
- ✓ Να σχετίζεται με τους μη κερδοσκοπικούς στόχους της οντότητας.
- ✓ Να δηλώνεται ρητά στο Καταστατικό το πεδίο εφαρμογής της.
- ✓ Να μη περιορίζεται από άλλη νομική πράξη.
- ✓ Τα έσοδα από την οικονομική δραστηριότητα πρέπει να επανεπενδύονται για την επίτευξη των μη κερδοσκοπικών στόχων και να μη διανέμονται.

Τα κυριότερα σημεία του εν λόγω Νόμου είναι τα κάτωθι:

1. Τα νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ιδρύονται για την υποστήριξη μη κερδοσκοπικών σκοπών και την άσκηση μη κερδοσκοπικής δραστηριότητας.
2. Τα νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα δικαιούνται να αυτοπροσδιορίζουν τους συγκεκριμένους μη κερδοσκοπικούς τους στόχους.
3. Οι ενώσεις που ενεργούν για ιδιωτικό ή δημόσιο συμφέρον πρέπει να διαθέτουν δομή διοίκησης που αποτελείται από ένα ανώτατο συλλογικό όργανο (Γενική Συνέλευση) και ένα διαχειριστικό όργανο (σύμβουλο / διαχειριστή). Τα ιδρύματα που ενεργούν για ιδιωτικό όφελος θα πρέπει να διαθέτουν τουλάχιστον ένα όργανο διοίκησης, ενώ τα ιδρύματα δημοσίου συμφέροντος πρέπει να διαθέτουν δομή διοίκησης δύο επιπέδων.
4. Μόνο οι ενώσεις έχουν μέλη, τα οποία απαρτίζουν το Ανώτατο Σώμα (Γενική Συνέλευση) και μπορούν να ψηφίσουν για οποιαδήποτε απόφαση λάβει αυτό το όργανο.
5. Τα νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα τίθενται υπό εκκαθάριση μετά τη λήξη της διάρκειας λειτουργίας τους, με απόφαση του εξουσιοδοτημένου οργάνου και κατόπιν απόφασης του αρμόδιου περιφερειακού δικαστηρίου.

Νόμος 81/2004 για την ένταξη των ατόμων με αναπηρίες

Σύμφωνα με τον Νόμο του 2004 γίνεται μια πρώτη προσέγγιση στη Βουλγαρική κοινωνία για τη σύσταση επιχειρήσεων από άτομα με αναπηρία. Σκοπός του συγκεκριμένου νόμου είναι να παρέχει προϋποθέσεις και εγγυήσεις για:

- ✓ **Ισότητα** στα άτομα με αναπηρίες.
- ✓ **Κοινωνική ένταξη** και άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες.
- ✓ **Στήριξη** των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους.
- ✓ **Ενσωμάτωση** των ατόμων με αναπηρίες στο περιβάλλον εργασίας.

Τα κυριότερα σημεία του εν λόγω Νόμου είναι τα κάτωθι:

- Για την ίδρυση ενός συνεταιρισμού ατόμων με ειδικές ανάγκες, τουλάχιστον επτά ιδρυτές πρέπει να συνεισφέρουν αρχικά στο μετοχικό κεφάλαιο του συνεταιρισμού.
- Τα μέλη κατέχουν μετοχές και κάθε μέλος έχει μόνο μία ψήφο.
- Οι συνεταιρισμοί είναι υποχρεωμένοι να έχουν Διοικητικό Συμβούλιο και Συμβούλιο Ελέγχου.
- Η Γενική Συνέλευση συνεδριάζει τουλάχιστον μία φορά το χρόνο.
- Τα μερίσματα κατανέμονται με καταβεβλημένο μετοχικό κεφάλαιο.
- Είναι υποχρεωτικό για κάθε συνεταιριστικό μέλος να καταβάλλει τέλη συνδρομής και τέλος συμμετοχής.

- Ένας συνεταιρισμός μπορεί να λυθεί με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης και τα εναπομένοντα περιουσιακά στοιχεία λόγω λύσης είναι, εκτός αν το καταστατικό προβλέπει διαφορετικά, κατανεμημένα μεταξύ των μελών των συνεταιρισμών ανάλογα με το σύνολο των μετοχών που κατέχουν.

Το **Άρθρο 28 του Νόμου** εισήγαγε τον **ειδικό νομικό τύπο εξειδικευμένων επιχειρήσεων και συνεταιρισμών για άτομα με ειδικές ανάγκες**, που ορίζονται ως νομικά πρόσωπα τα οποία:

1. Έχουν εγγραφεί στο μητρώο υπό τον Εμπορικό Νόμο ή τον Νόμο περί Συνεταιρισμών, καθώς και στο μητρώο του Οργανισμού για τα άτομα με αναπηρίες.
2. Παράγουν αγαθά ή παρέχουν υπηρεσίες.
3. Έχουν σχετικότητα όσον αφορά τα άτομα με ειδικές ανάγκες, συγκεκριμένα:

Εξειδικευμένες επιχειρήσεις & συνεταιρισμοί για άτομα που είναι	Ποσοστό του προσωπικού
Τυφλοί	Τουλάχιστον 20%
Κωφοί	Τουλάχιστον 30%
Άτομα με άλλες αναπηρίες	Τουλάχιστον 50%

Σύμφωνα με το συγκεκριμένο άρθρο:

1. Οι εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες **μπορούν να συσταθούν ως μία από τις παρακάτω νομικές μορφές**:
 - Εταιρεία περιορισμένης ευθύνης/ μονοπρόσωπη εταιρεία περιορισμένης ευθύνης.
 - Χρηματιστηριακή εταιρεία/ μονοπρόσωπη χρηματιστηριακή εταιρεία,
 - Ομόρρυθμη εταιρεία.
 - Ετερόρρυθμη μετοχική εταιρεία.
 - Ετερόρρυθμη εταιρεία.
 - Ατομική επιχείρηση.
2. Δεν υπάρχει νομική ρύθμιση για τους σκοπούς που μπορεί να έχει μια επιχείρηση για άτομα με ειδικές ανάγκες.
3. Οι εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες είναι υποχρεωμένες να έχουν τουλάχιστον έναν Διαχειριστή.
4. Ο τελικός έλεγχος της εταιρείας ανήκει στους μετόχους. Οι μέτοχοι έχουν δικαίωμα ψήφου στη Γενική Συνέλευση και το δικαίωμα αυτό συνδέεται με τον αριθμό των μετοχών.

5. Τα μέλη εκπροσωπούνται στις συνεδριάσεις της Γενικής Συνέλευσης.
6. Τα μερίσματα κατανέμονται με καταβεβλημένο μετοχικό κεφάλαιο.
7. Οι εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες μπορούν να προσελκύσουν εσωτερικές επενδύσεις αυξάνοντας το εγγεγραμμένο κεφάλαιο.
8. Μία εξειδικευμένη επιχείρηση για άτομα με ειδικές ανάγκες μπορεί να λυθεί μετά τη λήξη της διάρκειας λειτουργίας τους, με απόφαση των μετόχων, μέσω συγχώνευσης με άλλη εταιρεία, όταν κηρυχθεί σε πτώχευση, με απόφαση του Επαρχιακού Δικαστηρίου.
9. Τα πλεονάζοντα περιουσιακά στοιχεία και το κεφάλαιο διανέμονται μεταξύ των μετόχων.
10. Οι εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες, μπορούν να μετατραπούν σε διαφορετική νομική μορφή.

Νόμος 240/2018 για τις Κοινωνικές και Αλληλέγγυες Επιχειρήσεις

Ο **Νόμος αυτός** αποτελεί το πιο πρόσφατο Βουλγαρικό νομοθέτημα για την αναγνώριση των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Στόχος του συγκεκριμένου νόμου είναι να προωθήσει την ανάπτυξη μιας κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας ως κλάδου της οικονομίας με κανόνες για:

- τη βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση και την κατάρτιση για την απόκτηση ή βελτίωση των επαγγελματικών προσόντων, με στόχο την αύξηση του βιοτικού επιπέδου των ατόμων με αναπηρίες,
- τη δημιουργία συνθηκών για την υποστήριξη της κοινωνικής ένταξης και του ανεξάρτητου τρόπου ζωής των ατόμων με αναπηρίες,
- τη μείωση της κοινωνικής ανισότητας και τη βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη.

Η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία ορίζεται ως "μια μορφή επιχειρηματικότητας που στοχεύει σε μία ή περισσότερες κοινωνικές δραστηριότητες ή / και κοινωνικούς στόχους, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής διαφόρων αγαθών ή της παροχής υπηρεσιών σε συνεργασία με κρατικές ή τοπικές αρχές ή ανεξάρτητα".

Η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία βασίζεται στις ακόλουθες **αρχές**:

- Πραγματοποίηση πρώτα των κοινωνικών και μετά των οικονομικών στόχων,
- δημιουργία ένωσης επιχειρήσεων με αποτέλεσμα δημόσια ή / και συλλογικά οφέλη,

- ❑ δημοσιότητα και διαφάνεια,
- ❑ ανεξαρτησία από τις κρατικές αρχές,
- ❑ συμμετοχή των μελών, των εργαζομένων ή των υπαλλήλων στη λήψη αποφάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Σύσταση Βουλγαρικών Κοινωνικών Επιχειρήσεων / Συνεταιρισμών

5.1 Διαδικασία σύστασης Κοινωνικών Επιχειρήσεων / Συνεταιρισμών

Ο Βουλγαρικός Νόμος περί συνεταιρισμών ([the Cooperatives Act](#)), καθορίζει τις διαδικασίες σύστασης ενός συνεταιρισμού που μπορεί να είναι ένας συνεταιρισμός με κοινωνικό σκοπό. Συγκεκριμένα, στο αρθ. 2 του Κεφ. 2 του Νόμου αναφέρονται τα εξής:

- 1) Ο συνεταιρισμός αποτελείται από περισσότερα από επτά φυσικά πρόσωπα των οποίων η ιδρυτική συνέλευση αποφασίζει τη σύσταση του, εκδίδει το καταστατικό του και εκλέγει το Διοικητικό Συμβούλιο και το Συμβούλιο Ελέγχου.
- 2) Το Διοικητικό Συμβούλιο εκλέγει τον Πρόεδρο.
- 3) Το καταστατικό μπορεί να αναφέρεται στις σχέσεις εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης μεταξύ των συνεταιριστικών μελών και των συνεταιρισμών σύμφωνα με την ισχύουσα εργατική και κοινωνική νομοθεσία.
- 4) Το καταστατικό μπορεί να διευθετήσει περαιτέρω άλλα θέματα στο βαθμό που αυτά δεν ρυθμίζονται από το νόμο.
- 5) Το μνημόνιο σύστασης της επιχείρησης και το καταστατικό υπογράφονται από τα ιδρυτικά μέλη.

Το καταστατικό ορίζει:

- Το όνομα, η διεύθυνση και το αντικείμενο της εταιρικής δραστηριότητας.
- Τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μελών της.
- Τα όργανα διαχείρισης του συνεταιρισμού και τα προνόμιά τους.
- Τη διαδικασία λήψης αποφάσεων.
- Το μέγεθος της συνδρομής και των μετοχών των μελών.
- Τον τρόπο διανομής των κερδών και των ζημιών.
- Τα είδη των κεφαλαίων και των μερισμάτων και ο τρόπος προσδιορισμού των τελευταίων.
- Τον τρόπο διάθεσης της συνεταιριστικής ιδιοκτησίας.
- Τους λόγους και τη διαδικασία τερματισμού της ιδιότητας του μέλους.

Επιπλέον, ο συνεταιρισμός για την επιτυχή σύστασή του και την έναρξη εργασιών θα πρέπει να εγγραφεί στο Πρωτοδικείο της περιοχής με αίτηση από το Διοικητικό του Συμβούλιο. Συγκεκριμένα, το αρθ. 3 του Κεφ.2 του Νόμου αναφέρει τα εξής:

Η αίτηση πρέπει να περιλαμβάνει τα ακόλουθα έγγραφα:

- 1) Αντίγραφο του μνημονίου σύστασης και του καταστατικού.
- 2) Συμβολαιογραφικά έγγραφα με τις υπογραφές των εξουσιοδοτημένων αντιπροσώπων του συνεταιρισμού.

- 3) Βεβαιώσεις του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου και των μελών του Συμβουλίου Ελέγχου ότι δεν τους έχουν επιβληθεί ποινές που να τους απαγορεύουν να κατέχουν θέσεις εκτελεστικής και οικονομικής διαχείρισης, δεν συνδέονται μεταξύ τους με γάμο και δεν είναι άμεσοι συγγενείς, αδελφοί ή αδελφές.
- 4) Πιστοποιητικά που αποδεικνύουν ότι κάθε μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου και του Συμβουλίου Ελέγχου έχουν καθαρό ποινικό μητρώο.

Υποχρεωτικά για την εγγραφή στο Πρωτοδικείο χρειάζονται:

- 1) Το όνομα και ο αριθμός ταυτότητας του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου.
- 2) Το ύψος της ευθύνης των μελών του συνεταιρισμού, εάν το καταστατικό έχει προβλέψει τέτοια ευθύνη.
- 3) Σε περίπτωση συγχώνευσης ή απόκτησης συνεταιρισμού, το δικαστήριο καταχωρεί τον νέο συνεταιρισμό ή τις αλλαγές που προβλέπονται στο άρθρο 37, παρ. 1, με την επιφύλαξη της έγκρισης της Επιτροπής Προστασίας Ανταγωνισμού σε περιπτώσεις όπου η άδεια είναι αναγκαία στο πλαίσιο Περί προστασίας του ανταγωνισμού.
- 4) Ο Πρόεδρος του συνεταιρισμού ζητά την καταχώριση τυχόν αλλαγών που σχετίζονται με την εγγραφή στο Πρωτοδικείο, εντός επτά ημερών από την αντίστοιχη απόφαση της Γενικής Συνέλευσης.

Τέλος, ο συνεταιρισμός συστήνεται την ημέρα της δικαστικής καταχώρισής του. Η καταχώριση δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

5.1.1. Κατηγορίες Κοινωνικών Επιχειρήσεων

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις κατηγοριοποιούνται σε δύο κατηγορίες: Α και Α+.

1. Κοινωνικές Επιχειρήσεις Κατηγορίας Α

Μια κοινωνική επιχείρηση Κατηγορίας Α είναι οποιαδήποτε κοινωνική επιχείρηση, ανεξάρτητα από τη νομική της οργανωτική μορφή, που πληροί τις απαιτήσεις σύμφωνα με τους ακόλουθους όρους 1, 2 και 3 ή τους όρους 1, 2 και 4:

1. Ασκήι κοινωνική δραστηριότητα που παράγει κοινωνική προστιθέμενη αξία που καθορίζεται σύμφωνα με μεθοδολογία που εκδίδεται από τον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής²

² Αυτή η μεθοδολογία είναι μια κοινή προσέγγιση για όλες τις κοινωνικές επιχειρήσεις που εφαρμόζεται για να προσδιορίσει τους κοινωνικούς στόχους, το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, τους ενδιαφερόμενους, της αποτελεσματικής χρήσης των επενδυμένων πόρων, την άμεσης και έμμεσης επίδραση της δραστηριότητας στην υποστήριξη μιας ομάδας-στόχου ή / του κοινωνικού στόχου, όπως για παράδειγμα το συνολικό ποσό του κόστους για κοινωνικές δραστηριότητες / κοινωνικούς στόχους κατά τη διάρκεια του έτους, το ποσοστό των φορολογητέων

2. Η διαχείρισή της γίνεται με διαφανή τρόπο με τη συμμετοχή των μελών ή των εργαζομένων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με διαδικασία που καθορίζεται στο καταστατικό ή σε άλλο καταστατικό έγγραφο

3. Τουλάχιστον το 50% (και όχι λιγότερο από 7.500 Βουλγαρικές λίρες) των κερδών μετά από φόρους της επιχείρησης για την τελευταία περίοδο αναφοράς θα πρέπει να δαπανώνται για κοινωνική δραστηριότητα ή σκοπό³

4. Κατά την ημερομηνία έναρξης των νόμιμων εργασιακών σχέσεων, τουλάχιστον το 30% και τουλάχιστον τρία άτομα που απασχολούνται στην επιχείρηση, θα πρέπει να είναι:

- Άτομα με μόνιμη αναπηρία.
- Μακροχρόνια άνεργοι που δικαιούνται μηνιαία κοινωνική ενίσχυση σύμφωνα με τον Νόμο περί Κοινωνικής Βοήθειας και τους Κανόνες Εφαρμογής του.
- Άτομα κάτω των 29 ετών χωρίς προηγούμενη επαγγελματική πείρα.
- Άτομα που στεγάζονται εκτός της οικογένειάς τους σύμφωνα με τη διαδικασία του Άρθρου 26 του Νόμου για την Προστασία του Παιδιού, συμπεριλαμβανομένης της λήξης της διαμονής τους.
- Άνεργοι άνω των 55 ετών που είναι εγγεγραμμένοι στη Διεύθυνση Εργασίας.
- Άτομα που ανατρέφουν παιδιά με μόνιμη αναπηρία και λαμβάνουν ενίσχυση σύμφωνα με το άρθρο 8ε του Νόμου περί Οικογενειακών Επιδομάτων για Παιδιά.
- Άτομα στα οποία έχει επιβληθεί ποινή φυλάκισης για περίοδο όχι μικρότερη των 5 ετών.
- Άτομα εθισμένα στο αλκοόλ ή τοξικομανείς που έχουν ολοκληρώσει με επιτυχία θεραπευτική αγωγή ή πρόγραμμα ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης τα τελευταία δύο χρόνια πριν από την πρόσληψη σε μια θέση εργασίας, η οποία αγωγή βεβαιώνεται με έγγραφο που εκδίδεται από τα άτομα από τα οποία εφαρμόστηκε η θεραπεία.
- Άστεγοι κατά την έννοια της παραγρ.1 του άρθ.1 των Συμπληρωματικών Διατάξεων
- Αλλοδαποί στους οποίους χορηγήθηκε άσυλο στη Δημοκρατία της Βουλγαρίας στο πλαίσιο της διαδικασίας του Νόμου περί Ασύλου και Προσφύγων τα τρία τελευταία έτη μετά την απασχόληση.
- Άτομα στα οποία έχει χορηγηθεί καθεστώς ειδικής προστασίας στο πλαίσιο της διαδικασίας που προβλέπεται από τον Νόμο για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων.

οικονομικών αποτελεσμάτων μετά από φόρους που επανεπενδύονται σε κοινωνικές δραστηριότητες, τον αριθμό των απασχολούμενων και άλλα.

³ Ο όρος αυτός θεωρείται ότι πληρούται όταν το θετικό ισοζύγιο των λογαριασμών της επιχείρησης μετά από φόρους έχει επανεπενδυθεί στην ίδια την επιχείρηση εάν η κύρια δραστηριότητά της είναι κοινωνική υπό την έννοια της εν λόγω Πράξης.

- Άτομα που έχουν πέσει θύματα ενδοοικογενειακής βίας υπό την έννοια που αναφέρεται στον Νόμο περί Προστασίας από την Ενδοοικογενειακή Βία.

2. Κοινωνικές Επιχειρήσεις Κατηγορίας A+

Μια **κοινωνική επιχείρηση κατηγορίας A+** είναι οποιαδήποτε κοινωνική επιχείρηση, ανεξάρτητα από τη νομική οργανωτική της μορφή, που πληροί τις απαιτήσεις σύμφωνα με το Άρθρο 7 ή τους όρους για μια κοινωνική επιχείρηση τύπου A, καθώς και μία από τις ακόλουθες πρόσθετες προϋποθέσεις:

- Η κοινωνική προστιθέμενη αξία πραγματοποιείται εξ ολοκλήρου εντός των διοικητικών ορίων των δήμων που έχουν ποσοστό ανεργίας για το προηγούμενο έτος ίσο ή μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της χώρας σε σύγκριση με τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης.
- Άνω του 50% και τουλάχιστον 75.000 Βουλγαρικές λίρες των κερδών της επιχείρησης μετά από φόρους, δαπανώνται για κοινωνική δραστηριότητα⁴.
- Τουλάχιστον 30 απασχολούμενοι είναι άτομα που αναφέρονται στο σημείο 4 του Άρθρου 7 και εργάστηκαν στην επιχείρηση τους τελευταίους έξι μήνες.

5.1.2. Διοικητικές ρυθμίσεις για τις κοινωνικές επιχειρήσεις

1. Εγγραφή στο μητρώο κοινωνικών επιχειρήσεων

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις εγγράφονται στο **Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων**⁵ υπό τους όρους και τη διαδικασία που ορίζει ο νόμος και οι κανόνες εφαρμογής του. Η εγγραφή ή διαγραφή στο Μητρώο, γίνεται κατόπιν αιτήσεως της ενδιαφερόμενης επιχείρησης.

Register

Η εγγραφή στο Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων, καθώς και η

⁴ Ο όρος αυτός θεωρείται ότι πληρούται όταν το θετικό ισοζύγιο των λογαριασμών της επιχείρησης μετά από φόρους έχει επανεπενδυθεί στην ίδια την επιχείρηση εάν η κύρια δραστηριότητά της είναι κοινωνική υπό την έννοια της παρούσας Πράξης.

⁵ Το μητρώο κοινωνικών επιχειρήσεων είναι δημόσιο και περιλαμβάνει τις ακόλουθες πληροφορίες σχετικά με τις επιχειρήσεις που εγγράφονται σε αυτό:

- το όνομα της επιχείρησης, τη νομική μορφή και τον αριθμό αναγνώρισης(ID),
- την κλάση της κοινωνικής επιχείρησης,
- την ημερομηνία, τους λόγους για την εγγραφή ή διαγραφή στο μητρώο,
- την κύρια οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα ή / και τον κοινωνικό στόχο της επιχείρησης.

εθελούσια διαγραφή τους, πραγματοποιείται με αίτηση των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων που περιλαμβάνει:

1. Στοιχεία της επιχείρησης για την οποία ζητείται η εγγραφή ή η διαγραφή.
2. Διεύθυνση αλληλογραφίας και πρόσωπο επαφής.
3. Τους λόγους για τους οποίους ζητείται η εγγραφή ή η διαγραφή.
4. Την υπογραφή του προσώπου που εκπροσωπεί την επιχείρηση.

Σε περίπτωση που πληρούνται οι προϋποθέσεις εγγραφής, εντός 14 ημερών από την υποβολή της αίτησης εγγραφής, ο Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής εκδίδει για την επιχείρηση πιστοποιητικό που βεβαιώνει την εγγραφή της στο Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις που λαμβάνουν πιστοποιητικό βεβαίωσης εγγραφής στο Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων έχουν το δικαίωμα να προσθέσουν στην ονομασία και τη νομική τους μορφή τις λέξεις "κοινωνική επιχείρηση", καθώς και να ορίσουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που παρέχουν με τις λέξεις " προϊόν της κοινωνικής επιχείρησης".

2. Υποχρέωση ενημέρωσης

- Κάθε τρία χρόνια εντός ενός μηνός από την ημερομηνία εγγραφής, μια κοινωνική επιχείρηση Κατηγορίας Α που έχει εγγραφεί στο Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων υποβάλλει στον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων τα έγγραφα που βεβαιώνουν ότι η επιχείρηση εξακολουθεί να πληροί τις προϋποθέσεις εγγραφής.
- Κάθε δύο χρόνια εντός ενός μηνός από την ημερομηνία εισόδου, μια κοινωνική επιχείρηση Κατηγορίας Α+ που έχει εγγραφεί στο Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων υποβάλλει στον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων τα έγγραφα που βεβαιώνουν ότι η επιχείρηση εξακολουθεί να πληροί τις προϋποθέσεις εγγραφής.

3. Διαγραφή Κοινωνικής Επιχείρησης από το Μητρώο

Όταν μια κοινωνική επιχείρηση δεν εκπληρώνει εγκαίρως τις προαναφερόμενες υποχρεώσεις ή όταν από τα υποβληθέντα έγγραφα μπορεί να διαπιστωθεί ότι δεν πληρούνται κάποιες από τις προϋποθέσεις, ο Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής εκδίδει εντολή για διαγραφή από το Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Η εντολή γνωστοποιείται στο πρόσωπο που εκπροσωπεί την επιχείρηση σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 61 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Η εντολή μπορεί να προσβληθεί με τη διαδικασία που προβλέπεται από τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας.

Όταν τα υποβληθέντα έγγραφα δείχνουν ότι η κοινωνική επιχείρηση της Κατηγορίας Α+ δεν πληροί πλέον τις απαιτήσεις για αυτήν την κατηγορία κοινωνικών επιχειρήσεων αλλά εξακολουθεί να πληροί τις προϋποθέσεις για κοινωνική επιχείρηση Κατηγορίας Α, ο Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής εκδίδει εντολή, για επανεγγραφή ως κοινωνική επιχείρηση κατηγορίας Α στο Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Το πρόσωπο που εκπροσωπεί την επιχείρηση ενημερώνεται σχετικά με την εντολή σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 61 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Η εντολή

μπορεί να προσβληθεί με τη διαδικασία που προβλέπεται από τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας.

Μια κοινωνική επιχείρηση της κατηγορίας Α δεν υπόκειται σε διαγραφή από το Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων όταν, ανεξάρτητα από το αρνητικό ισοζύγιο των λογαριασμών της, ξεδεύει ένα ποσό για κοινωνική δραστηριότητα ή / και κοινωνικό στόχο όχι μικρότερο από το ποσό που δαπανήθηκε κατά την προηγούμενη περίοδο αναφοράς κατά την οποία το ισοζύγιο των λογαριασμών της ήταν θετικό.

Μια κοινωνική επιχείρηση της κατηγορίας Α+ δεν θα χάσει την κλάση της όταν, ανεξάρτητα από το αρνητικό ισοζύγιο των λογαριασμών της, ξεδεύει ένα ποσό για κοινωνική δραστηριότητα ή / και έναν κοινωνικό στόχο όχι μικρότερο από το ποσό που δαπανήθηκε κατά την προηγούμενη περίοδο αναφοράς, κατά την οποία το ισοζύγιο των λογαριασμών της ήταν θετικό.

Μια κοινωνική επιχείρηση εγγεγραμμένη στο Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων μπορεί να ζητήσει τη διαγραφή της εντός τριών μηνών από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης στον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Φορολογικά και ασφαλιστικά θέματα Βουλγαρικών Κοινωνικών επιχειρήσεων

6.1 Φορολογικά θέματα

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία υπόκεινται στον Νόμο περί Φορολογίας Εισοδήματος Επιχειρήσεων ([Corporate Income Tax Act](#)) ακριβώς όπως όλα τα υπόλοιπα είδη Βουλγαρικών επιχειρήσεων. Ο εν λόγω νόμος αναφέρει συνοπτικά για τις επιχειρήσεις ότι:

Οι φορολογικές υποχρεώσεις και επιβαρύνσεις, οι φορολογικές ελαφρύνσεις και το φορολογικό καθεστώς των νομικών προσώπων και των εισοδημάτων τους ρυθμίζονται από τους κανόνες του Νόμου περί Φορολογίας Εισοδήματος Επιχειρήσεων. Σύμφωνα με το Κεφάλαιο 1 του συγκεκριμένου νόμου, τα κέρδη όλων των εγχώριων και αλλοδαπών νομικών προσώπων, των οποίων οι δραστηριότητες επικεντρώνονται στη Βουλγαρία, φορολογούνται σύμφωνα με τη Βουλγαρική νομοθεσία. Επίσης, οι διάφοροι τύποι φορολογουμένων απαριθμούνται στο Κεφάλαιο 1 του νόμου - αυτό περιλαμβάνει όλα τα εγχώρια και αλλοδαπά νομικά πρόσωπα που ασκούν κύρια δραστηριότητα στη Βουλγαρία ή που αντλούν το εισόδημά τους από μια πηγή στη Βουλγαρία. Επιπλέον, υπόκεινται σε φορολογία οι αλλοδαπές και οικονομικά ανεξάρτητες οντότητες που ασκούν ανεξάρτητη επιχειρηματική δραστηριότητα, υπό την προϋπόθεση ότι ο ιδιοκτήτης του εισοδήματος δεν μπορεί να προσδιοριστεί.

Σύμφωνα με το Κεφάλαιο 5 του Νόμου περί Φορολογίας Εισοδήματος Επιχειρήσεων ο συντελεστής του φόρου εισοδήματος είναι **10%** και πρόκειται για έναν **ενιαίο φόρο για όλες τις επιχειρήσεις**.

Υπάρχουν διαφορετικοί κανόνες που διέπουν τη φορολογία των εγχώριων και αλλοδαπών νομικών προσώπων. Τα εγχώρια νομικά πρόσωπα φορολογούνται στα κέρδη από εγχώριες και ξένες πηγές, ενώ οι αλλοδαπές εταιρείες μόνο σε σχέση με τις δραστηριότητές τους στη Βουλγαρία και τα κέρδη που προκύπτουν από αυτές. Το ετήσιο φορολογητέο εισόδημα δηλώνεται μέχρι τις 31 Μαρτίου του επόμενου έτους και ο φόρος εταιρειών στη Βουλγαρία είναι ετήσιος. Ο νόμος προβλέπει την πληρωμή δύο τύπων προκαταβολών: μηνιαίες προκαταβολές και τριμηνιαίες προκαταβολές. Οι απαλλασσόμενες επιχειρήσεις από τις προκαταβολές είναι οι ακόλουθες:

- 1) Οι επιχειρήσεις, των οποίων το καθαρό εισόδημα από πωλήσεις για το προηγούμενο έτος δεν υπερβαίνει τα 300.000 Βουλγαρικά Λέβα.
- 2) Νεοσυσταθείσες επιχειρήσεις, εκτός από εκείνες που δημιουργήθηκαν ως αποτέλεσμα μεταβολής της νομικής τους υπόστασης βάσει του Εμπορικού Νόμου ([Commerce Act-CA](#)).

Ωστόσο, όσον αφορά τις κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, υπάρχουν δύο νομικές πράξεις που έχουν ιδιαίτερη σημασία όσον αφορά στους φόρους και στα καθήκοντα του συνεταιρισμού – τόσο ο Νόμος περί Συνεταιρισμών ([the Cooperatives Act](#)), όσο και ο Νόμος περί Φόρου Εισοδήματος Επιχειρήσεων.

Σύμφωνα με το άρθρο 35 του Νόμου περί Συνεταιρισμών: "Οι συνεταιρισμοί και τα συνεταιριστικά σωματεία **δεν επιβαρύνονται** με φόρους για την ίδρυση, αναδιοργάνωση, παύση και εκκαθάριση τους". Σύμφωνα με τον Νόμο περί Φόρου Εισοδήματος Επιχειρήσεων, ορισμένοι τύποι συνεταιρισμών (κυρίως γεωργικών) **απαλλάσσονται εν μέρει** από τη φορολογία των επιχειρήσεων - το 60% του φόρου / ο φόρος είναι 10% των ετήσιων εταιρικών εισοδημάτων των επιχειρήσεων. Επίσης, υπάρχει **απαλλαγή** από το φόρο εισοδήματος των επιχειρήσεων που απασχολούν **άτομα με ειδικές ανάγκες**. Αυτό το φορολογικό κίνητρο συνίσταται στην απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων, εξειδικευμένων επιχειρήσεων ή συνεταιρισμών, στα πλαίσια του Νόμου περί Ενσωμάτωσης των Ατόμων με Αναπηρίες.

Αυτές οι φορολογικές ελαφρύνσεις αποτελούν σαφή ένδειξη για την κρατική στήριξη των συνεταιρισμών, έχοντας ένα **καθαρά κοινωνικό κίνητρο**. Αυτό το ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς τους βοηθά να είναι ανταγωνιστικοί στην αγορά και να επικεντρωθούν σε άλλα ουσιώδη προβλήματα όπως θέματα ιδιοκτησίας, κόστος παραγωγής, τοποθέτηση προϊόντων στην αγορά κλπ..

Υπάρχουν λοιπόν όπως διαφαίνεται κάποια διαθέσιμα φορολογικά κίνητρα σε οργανισμούς που χρησιμοποιούν άλλες νομικές μορφές από τις συνήθειες, όπως συνεταιρισμοί για άτομα με αναπηρίες ή εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με αναπηρίες, ενώσεις και ιδρύματα, και διάφοροι άλλοι συνεταιρισμοί, παρόλα αυτά δεν απαλλάσσονται από τον φόρο επί των μερισμάτων τα οποία λαμβάνουν ως μέτοχοι σε μια εμπορική εταιρεία. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από το γεγονός ότι υποχρεούνται να χρησιμοποιούν τα έσοδά τους για να προωθήσουν τον σκοπό τους, που συχνά είναι κοινωνικός.

6.2 Ασφαλιστικά θέματα

Η κοινωνική ασφάλιση είναι ένα σύστημα που εγγυάται οικονομική προστασία κατά των κινδύνων που μπορούν να επηρεάσουν την υγεία του ατόμου, όπως των εργατικών ατυχημάτων και των συνεπειών τους, της ασθένειας, της ανεργίας, της γήρανσης και της ανάγκης για νοσηλευτική φροντίδα. Το Βουλγαρικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης καλύπτει όλους τους παραπάνω κινδύνους για όλους τους τύπους επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών συνεταιρισμών, και τα κύρια χαρακτηριστικά του παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Στόχος του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης είναι να εξασφαλίσει ένα σταθερό βιοτικό επίπεδο για όλους. Το Βουλγαρικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης καλύπτει τους ακόλουθους κινδύνους:

- Γενική ασθένεια,
- εργατικά ατυχήματα,
- επαγγελματική ασθένεια,
- Μητρότητα,
- Ανεργία,
- Γήρανση,
- Θάνατος.

Η γενική αρχή είναι ότι κάθε εργαζόμενος **ασφαλίζεται υποχρεωτικά** αυτομάτως⁶.

Το Βουλγαρικό εργατικό δίκαιο αναφέρεται στις διατάξεις που διέπουν την εργατική νομοθεσία. Ένα από τα χαρακτηριστικά της εργασιακής σχέσης εργοδότη-εργαζομένου είναι ότι ο εργοδότης είναι το οικονομικά ισχυρό μέρος, με τους εργαζόμενους να εξαρτώνται από αυτόν.

Ο εργοδότης υποχρεούται να αναφέρει τη σύναψη σύμβασης εργασίας εντός προθεσμίας τριών ημερών στην αρμόδια Φορολογική Υπηρεσία. Εξάλλου, οφείλει να καταβάλει τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης μέχρι τις 25 του επόμενου μήνα (άρθρο 7 παράγραφος 1 του Κώδικα Κοινωνικών Ασφαλίσεων - [Social Insurance Code](#)).

"Ασφαλιζόμενος" είναι άτομο που ασκεί εργασιακή δραστηριότητα για την οποία υπόκειται σε υποχρεωτική ασφάλιση σύμφωνα με το άρθ. 4 και 4α, παρ. 1 του Κώδικα Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Συνεισφέρων είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, καθώς και άλλοι οργανισμοί που έχουν τη νομική υποχρέωση να καταβάλλουν εισφορές κοινωνικής ασφάλισης για άλλα άτομα. Το κράτος συμμετέχει στις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης μέσω χρηματικών μεταφορών στο Ταμείο Συντάξεων με καθορισμένο ποσό και σύμφωνα με τη διαδικασία που ορίζεται στο άρθ. 21, σημείο 5 του Κώδικα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (χρηματικές μεταφορές από τον κρατικό προϋπολογισμό που ανέρχονται σε 12% επί του συνόλου των εσόδων από την ασφάλιση όλων των ασφαλισμένων για ένα ημερολογιακό έτος)⁷.

Οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης υπολογίζονται γενικά ως εξής:

- ⇒ **Βασική κοινωνική ασφάλιση:** 17,3% του ακαθάριστου μισθού.
- ⇒ **Ασφάλιση σύνταξης:** 5% του ακαθάριστου μισθού.
- ⇒ **Ασφάλιση υγείας:** 8% του ακαθάριστου μισθού.

Ο εργοδότης πρέπει να καταβάλλει το 60% των ασφαλιστικών εισφορών και ο υπάλληλος το υπόλοιπο 40%.

⁶ <http://www.bulgaria-labour-law.bg/social-security.html>

⁷ <http://www.nap.bg/en/page?id=532>

Επιπλέον, ο εργοδότης πρέπει να αναλάβει τα έξοδα της ασφάλισης επαγγελματικού ατυχήματος που κυμαίνονται μεταξύ 0,4% και 1,1% του ακαθάριστου μισθού, ανάλογα με τη θέση εργασίας.

Οι ασφαλιστικές εισφορές του μισθωτού υπολογίζονται σύμφωνα με την ακαθάριστη μηνιαία αμοιβή ή σύμφωνα με την ακαθάριστη αμοιβή εργασίας που δεν έχει εισπραχθεί για ένα μήνα (άρθρο 6, παράγραφος 3 του Ασφαλιστικού κώδικα)⁸.

Όσον αφορά στις επιχορηγήσεις ή στα κίνητρα που διατίθενται για την απασχόληση των εργαζομένων, κατηγοριοποιούνται με βάση διάφορα κριτήρια (π.χ. απασχόληση ατόμων κάτω των 29 ετών ή άνω των 50 ετών, μόνιμα άνεργοι, άνεργοι με μόνιμη αναπηρία) και λαμβάνουν τη μορφή κρατικών επιχορηγήσεων. Οι επιχορηγήσεις δύναται να καλύπτουν τόσο τις δόσεις των μηνιαίων αποδοχών, όσο και την κοινωνική ασφάλιση που οφείλεται από τον εργοδότη για περίοδο έως 12 μηνών.

Κάθε χρόνο, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση καθορίζει το ποσό των κεφαλαίων στο πλαίσιο των επιμέρους προγραμμάτων και μέτρων για την προώθηση της απασχόλησης.

Επομένως, για παράδειγμα, οι εργοδότες που απασχολούν ειδικές κατηγορίες ανέργων για τουλάχιστον 12 μήνες (για παράδειγμα, εργαζόμενους άνω των 50 ετών οι οποίοι έχουν μειωμένη εργασιακή ικανότητα) δικαιούνται φορολογική απαλλαγή μέχρι τη λήξη αυτών των δώδεκα μηνών απασχόλησης⁹.

⁸ <http://www.bulgaria-labour-law.bg/social-security.html>

⁹ [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-503-3652?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-503-3652?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Πηγές Χρηματοδότησης Ελληνικών και Βουλγαρικών Κοινωνικών Επιχειρήσεων

7.1 Ευρωπαϊκές πηγές χρηματοδότησης

Κατά τα τελευταία χρόνια, ιδίως από το 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει δημιουργήσει τόσο το νομοθετικό περιβάλλον, όσο και το στρατηγικό αναπτυξιακό πλαίσιο για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας και επιχειρηματικότητας. Η στρατηγική αυτή περιλαμβάνει τη δημιουργία χρηματοδοτικών ταμείων, με εξειδικευμένα προγράμματα που καλύπτουν τις ανάγκες των κοινωνικών επιχειρήσεων, αλλά και την προσαρμογή υπάρχοντων προγραμμάτων, προκειμένου να μπορούν οι φορείς να συμμετέχουν.

ESF - European Social Fund

Ένα σημαντικό Χρηματοδοτικό Ταμείο της Ένωσης για την Κοινωνική Οικονομία και την ανάπτυξη των φορέων της είναι το ESF (European Social Fund). Το ESF εναρμονίζεται με τους στόχους και τη δράση των κοινωνικών επιχειρήσεων, αφού κύριος στόχος του αποτελεί **η δημιουργία ευκαιριών ποιοτικής και σταθερής εργασίας για τους Ευρωπαίους πολίτες**, ιδιαίτερα για όσους αδυνατούν να εργαστούν διότι ανήκουν σε ευαίσθητες ομάδες όπως τα **άτομα με αναπηρία, οι πρόσφυγες, οι μετανάστες** κλπ. Λειτουργεί επενδύοντας στο ανθρώπινο κεφάλαιο της Ευρώπης - στους εργαζομένους της, στους νέους της και σε όσους αναζητούν εργασία. Η χρηματοδότηση από το ΕΚΤ ύψους **10 δισεκατομμυρίων ευρώ ετησίως** βελτιώνει τις προοπτικές απασχόλησης εκατομμυρίων Ευρωπαίων, ιδίως εκείνων που δυσκολεύονται να εργαστούν.

Η Ένωση κατανέμει τους πόρους του ESF στα κράτη-μέλη, προκειμένου να χρηματοδοτήσουν τα εθνικά επιχειρησιακά προγράμματα. Βασικό χαρακτηριστικό της χρηματοδότησης του ESF αποτελεί το γεγονός, ότι χρηματοδοτεί έργα στα οποία συμμετέχουν φορείς, κοινωνικές επιχειρήσεις και Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις λαμβάνοντας πόρους.

Το ESF σχεδιάστηκε και υλοποιείται μέσω της συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των εθνικών κυβερνήσεων των κρατών μελών, δηλαδή τα έργα είναι **συγχρηματοδοτούμενα από το ESF σε ποσοστό 50% - 85% ή 95%** σε εξαιρετικές περιπτώσεις και από εθνικές ή περιφερειακές αρχές¹⁰.

¹⁰ <http://ec.europa.eu/esf/home.jsp?langId=en>

EaSI Program for Employment and Social Innovation

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελεί ένα χρηματοδοτικό εργαλείο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης για την **προώθηση υψηλού επιπέδου ποιότητας απασχόλησης, τη διασφάλιση επαρκούς και αξιοπρεπούς κοινωνικής προστασίας, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας**. Το EASI ενσωματώνει τρία διαφορετικά προγράμματα τα οποία λειτουργούσαν ξεχωριστά την χρηματοδοτική περίοδο 2007-2013¹¹:

- ⇒ Το πρόγραμμα **Progress**,
- ⇒ το πρόγραμμα **EURES**,
- ⇒ το πρόγραμμα **PROGRESS microfinance**.

Αυτά τα τρία προγράμματα κινούνται στους ακόλουθους τρεις άξονες:

1. Την **αναβάθμιση της εργασίας και της κοινωνικής πολιτικής**, μέσω του άξονα PROGRESS (61% του συνολικού προϋπολογισμού).
2. Την **εργασιακή ευελιξία και κινητικότητα**, μέσω του άξονα EURES (18% του συνολικού προϋπολογισμού).
3. Την πρόσβαση στην **μικρο-χρηματοδότηση για τις κοινωνικές επιχειρήσεις**, μέσω του άξονα PROGRESS microfinance (21% του συνολικού προϋπολογισμού).

Οι στόχοι του προγράμματος συνολικά είναι οι εξής:

- Η **ενίσχυση της συνεργασίας** μεταξύ των θεσμών της Ένωσης και των εθνικών κυβερνήσεων για την επίτευξη των κοινών στόχων.
- Η **δημιουργία πολιτικών προστασίας** του εργαζομένου και η **επιτυχής υλοποίηση** τους.
- Η ευρύτερη **πρόσβαση** κοινωνικών επιχειρήσεων σε προγράμματα χρηματοδότησης.

The European Globalization Adjustment Fund

Το συγκεκριμένο Ευρωπαϊκό Ταμείο έχει ως επιδίωξη να **βοηθήσει τα άτομα που μένουν εκτός αγοράς εργασίας λόγω της παγκοσμιοποίησης και της οικονομικής κρίσης, να ενταχθούν στην κοινωνική, οικονομική και επιχειρηματική ζωή**¹².

¹¹ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081>

¹² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=326>

Ο στόχος του εν λόγω Ταμείου είναι:

- Η υποστήριξη στην αναζήτηση εργασίας,
- οι συμβουλές σταδιοδρομίας,
- η εκπαίδευση, η κατάρτιση και η επανεκπαίδευση,
- η καθοδήγηση,
- η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και η δημιουργία επιχειρήσεων,
- η παροχή επιδομάτων κατάρτισης, κινητικότητας / μετεγκατάστασης, διαβίωσης κ.α..

Europe's program for small and medium-sized enterprises COSME

Στόχος του προγράμματος COSME για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις αποτελεί η **διευκόλυνση μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων** ώστε να συμμετέχουν σε αναπτυξιακά έργα και να αποκτούν πρόσβαση σε χρηματοδότηση καθώς και τραπεζικό δανεισμό, μέσω της χορήγησης πιστοληπτικών εγγυήσεων από επίσημα θεσμικά Ευρωπαϊκά όργανα¹³.

Το πρόγραμμα COSME βοηθά τις επιχειρήσεις να έχουν **πρόσβαση σε αγορές** στην Ευρωπαϊκή Ένωση και πέρα από αυτήν. Βοηθά τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις να **βρουν επιχειρηματικούς και τεχνολογικούς εταίρους** και προσφέρει υπηρεσίες για την **ενημέρωση** των επιχειρηματιών σχετικά με την **Ευρωπαϊκή νομοθεσία** και τις **επιχειρηματικές ευκαιρίες** που δημιουργεί.

Ακόμη, το πρόγραμμα COSME **υποστηρίζει** τους επιχειρηματίες, ειδικά τους νέους, τις γυναίκες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τους πρόσφυγες κλπ., να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν τις επιχειρηματικές τους ικανότητες. Το πρόγραμμα στοχεύει στην **ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρηματικών ιδεών** και **πρακτικών** και στην **ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας**, μέσω της βελτίωσης της διοικητικής λειτουργίας και της νομοθεσίας της Ένωσης.

Επιταχυντής κοινωνικού αντίκτυπου (Social impact accelerator)

Ο επιταχυντής κοινωνικού αντίκτυπου (SIA) είναι η πρώτη πανευρωπαϊκή συνεργασία δημόσιου-ιδιωτικού τομέα που

αντιμετωπίζει την αυξανόμενη ανάγκη για ρευστότητα ώστε να στηριχτούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Ο επιταχυντής κοινωνικού αντίκτυπου αποτελεί ένα πρώτο βήμα στη στρατηγική του Ομίλου Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων για να πρωτοπορήσει στις επενδύσεις με κοινωνικό αντίκτυπο και να ανταποκριθεί στον ευρύτερο πολιτικό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη **δημιουργία**

¹³ https://ec.europa.eu/growth/smes/cosme_en

μιας βιώσιμης αγοράς χρηματοδότησης για την κοινωνική επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα γίνεται ολοένα και πιο καθοριστική για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, την παροχή εναλλακτικών πηγών απασχόλησης σε περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες και τη συμβολή στην ανάπτυξη.

Η συμμετοχή των Ελληνικών επιχειρήσεων σε Ευρωπαϊκά προγράμματα είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς εκτός από τις χρηματοδοτήσεις, δίνουν την ευκαιρία στους Έλληνες να αποκτήσουν Ευρωπαϊκή νοοτροπία σε θέματα Κοινωνικής Οικονομίας, να αναπτύξουν συνεργασίες και να διδαχτούν από τα παραδείγματα κρατών μελών όπου η κοινωνική επιχειρηματικότητα έχει ωριμάσει και αποτελεί σημαντικό μέρος της εθνικής οικονομίας¹⁴.

7.2 Κρατικές πηγές χρηματοδότησης στην Ελλάδα

Οι κρατικές πηγές χρηματοδότησης για τις κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις είναι περιορισμένες, παρόλα αυτά κατά καιρούς δημοσιοποιούνται προγράμματα που επιχορηγούν Κοιν.Σ.Επ. με σκοπό την υποστήριξη για την ίδρυση τους, αλλά και κατά τη διάρκεια λειτουργίας τους με επιχορηγήσεις για πρόσληψη εργατικού δυναμικού. Στόχος των επιχορηγήσεων είναι η **ενίσχυση της επιχειρηματικής διάρθρωσης** των νεοσύστατων επιχειρήσεων ή των υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρήσεων, η δημιουργία **νέων ευκαιριών απασχόλησης για ευάλωτα άτομα**, η **επαγγελματική κατάρτιση** και το **σχέδιο ένταξης** για την κοινωνική και εργασιακή ενσωμάτωση των ευάλωτων ατόμων σε κοινωνικές επιχειρήσεις.

Οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να εντάσσονται σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας, σε προγράμματα του ΟΑΕΔ για τη **στήριξη της εργασίας** και στις κάθε είδους **ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης**.

Επιπρόσθετα, με τον Ν. 4430/2016 έχει συσταθεί το «*Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας*» που αποτελεί νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου και τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Σκοπός του Ταμείου είναι η χρηματοδότηση προγραμμάτων και δράσεων για την **ενίσχυση** των Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, όπως αυτοί ορίζονται στο Ν. 4430/2016. Οι πόροι του Ταμείου προέρχονται από τον προϋπολογισμό Δημοσίων Επενδύσεων (εθνικό ή/και συγχρηματοδοτούμενο σκέλος), καθώς και από άλλες πηγές χρηματοδότησης.

Ακόμη, σύμφωνα με τις σχετικές ρήτρες του εγκεκριμένου Ελληνικού Εταιρικού Συμφώνου για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2014-2020), η παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών για την ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να υποστηριχθεί μέσω τριών επιλογών:

¹⁴ http://www.eif.europa.eu/what_we_do/equity/sia/index.htm

- ⇒ Από το Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» (στο πλαίσιο του Άξονα Προτεραιότητας 2 «Βελτίωση προοπτικών απασχόλησης και ανάπτυξης δεξιοτήτων ανθρώπινου δυναμικού» - Ειδικός Στόχος 9.5 (i) «Δημιουργία Νέων Θέσεων Εργασίας μέσω της ενίσχυσης της σύστασης και λειτουργίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων»,
- ⇒ από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» (στο πλαίσιο των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας),
- ⇒ από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και στο πλαίσιο υλοποίησης δράσεων της εκάστοτε Περιφερειακής Στρατηγικής Κοινωνικής Ένταξης με στόχο την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με βάση τις αρχές της Εθνικής Στρατηγικής και διεθνείς καλές πρακτικές, αξιοποιώντας κυρίως τους πόρους του Θεματικού Στόχου 9 «Πρώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας και κάθε διάκρισης».

Οι ΟΤΑ α' και β' βαθμού, τα Ν.Π.Δ.Δ. και τα Ν.Π.Ι.Δ. - φορείς της Γενικής Κυβέρνησης μπορεί να παραχωρούν με απόφαση του διοικητικού τους οργάνου τη χρήση κινητής και ακίνητης περιουσίας τους σε Κοιν.Σ.Επ. για την ενίσχυση δραστηριοτήτων συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας (άρθρο 5 παρ. 3 Ν. 4430/2016) καθώς και να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις για την εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας.

Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο προβλέπει ένα σύνθετο πλέγμα διατάξεων για την πρόσβαση των φορέων κοινωνικής επιχειρηματικότητας στις δημόσιες προμήθειες, που περιλαμβάνονται στο Ν. 4412/2016 «Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ)».

Ειδικότερα το άρθρο 20 προβλέπει ότι:

Οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να παραχωρούν κατ' αποκλειστικότητα το δικαίωμα συμμετοχής σε διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων σε:

- ⇒ Προστατευμένα Παραγωγικά Εργαστήρια του άρθρου 17 του Ν. 2646/1998 (Α' 236),
- ⇒ Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης του άρθρου 12 του Ν. 2716/1999 (Α' 96),
- ⇒ Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης της περίπτωσης α' της παρ. 2 του άρθρου 2 του Ν. 4019/2011 (Α' 216) και
- ⇒ Κάθε άλλο οικονομικό φορέα που έχει ως κύριο σκοπό, δυνάμει του καταστατικού του, την επαγγελματική και κοινωνική ένταξη ατόμων με αναπηρία ή μειονεκτούντων προσώπων, εφόσον περισσότεροι από 30% των εργαζομένων του φορέα είναι εργαζόμενοι με αναπηρία ή μειονεκτούντες εργαζόμενοι.

Τέλος, η αξιοποίηση της δημόσιας κινητής και ακίνητης περιουσίας μπορεί να αποτελέσει ένα έμμεσο χρηματοδοτικό εργαλείο, καθότι οι ΟΤΑ α' και β' βαθμού, τα Ν.Π.Δ.Δ. και τα Ν.Π.Ι.Δ. - φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, μπορεί να παραχωρούν με απόφαση του διοικητικού τους οργάνου τη χρήση κινητής και ακίνητης περιουσίας τους σε Κοιν.Σ.Επ. για την ενίσχυση δραστηριοτήτων συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας (άρθρο 5 παρ. 3 Ν. 4430/2016) καθώς και να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις για την εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας.

7.3 Πηγές χρηματοδότησης στη Βουλγαρία

7.3.1 Κρατικές πηγές χρηματοδότησης

Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τις κοινωνικές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία είναι η περιορισμένη πρόσβαση τους στη χρηματοδότηση. Τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία (κυρίως το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ESF) έχουν καταστεί μία από τις κύριες πηγές χρηματοδότησης του τομέα μετά την ένταξη της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιδίως στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανθρώπινοι πόροι» (2014-2020), που περιλαμβάνει την προτεραιότητα «Πρωτότητα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της επαγγελματικής ενσωμάτωσης στις κοινωνικές επιχειρήσεις και τόνωση της κοινωνικής οικονομίας για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση», τίθεται ως προτεραιότητα ο περιορισμός της φτώχειας και η τόνωση της κοινωνικής ένταξης. Η χρηματοδότηση του προγράμματος απευθύνεται σε:

- ⇒ Κοινωνικές επιχειρήσεις,
- ⇒ Μ.Κ.Ο.,
- ⇒ κοινωνικούς εταίρους.

Οι κύριες ομάδες-στόχοι είναι:

- ✓ Εργαζόμενοι σε κοινωνικές επιχειρήσεις,
- ✓ άτομα με ειδικές ανάγκες,
- ✓ κοινωνικά αποκλεισμένοι,
- ✓ πρώην φυλακισμένοι.

Η χρηματοδότηση της κοινωνικής ένταξης ανέρχεται σε 658 εκ. Λέβα Βουλγαρίας κατά την περίοδο 2014-2020, η οποία σχεδόν διπλασιάστηκε σε σχέση με την περίοδο 2007-2013 (382 εκατ. Λέβα Βουλγαρίας).

Όσον αφορά στις κρατικές χρηματοδοτήσεις, αυτές καθορίζονται ως εξής (Marinova T., 2018):

Η κύρια κρατική χρηματοδοτική στήριξη για τις κοινωνικές επιχειρήσεις παρέχεται από το χρηματοδοτικό μέσο «Μικρές πιστώσεις με κοινό κίνδυνο», του οποίου ο προϋπολογισμός είναι 53 εκατ. Λέβα Βουλγαρίας. Το μέσο αυτό το διαχειρίζεται η εταιρεία χρηματοπιστωτικών μέσων στη Βουλγαρία EAD, η οποία μπορεί να παρέχει δάνεια σε ενδιάμεσες επιχειρήσεις, για τα οποία υπάρχει η δυνατότητα να επεκταθούν με μηδενικό επιτόκιο κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις. Η ενδιάμεση συγχρηματοδότηση βασίζεται στο επιτόκιο της αγοράς, ενώ τα δάνεια παρέχονται μέχρι και 10 χρόνια. Το ύψος των μεμονωμένων μικρο-πιστώσεων

κυμαίνεται μεταξύ 5.000 και 48.895 Λέβα Βουλγαρίας. Τα δάνεια προορίζονται για την ίδρυση ή την εκμετάλλευση υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρήσεων.

Η Βουλγαρική Τράπεζα Ανάπτυξης υπέγραψε πρόσφατα συμφωνία με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων για **συμμετοχή στην πρωτοβουλία "Επιταχυντής Κοινωνικών Επιπτώσεων"** (SIA). Στόχος της είναι η δημιουργία ενός αειφόρου χρηματιστηρίου για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, το οποίο θα τις καταστήσει πιο οικονομικά ανεξάρτητες και προσανατολισμένες στην αγορά.

Επιπλέον, η Βουλγαρική Τράπεζα Ανάπτυξης **παρέχει δάνεια σε πιστωτικούς συνεταιρισμούς αλληλοβοήθειας για ιδιώτες αγρότες**, μέλη του εθνικού συνεταιρισμού "Enrostart". Όλα τα μέλη του συνεταιρισμού είναι επιλέξιμα για τέτοιου είδους δάνεια και το μέγιστο ποσό πίστωσης είναι 1.500.000 Λέβα Βουλγαρίας. Τα δάνεια παρέχονται μέχρι και πέντε έτη το μέγιστο. Επίσης, η Βουλγαρική Τράπεζα Ανάπτυξης επεκτείνει τα επενδυτικά δάνεια για γεωργικά μηχανήματα, άλλου είδους μηχανήματα, εγκαταστάσεις και μηχανήματα μεταφορών για τα μέλη των συνεταιρισμών.

7.3.2 Ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις, δωρεές, χορηγίες.

Η χρηματοδότηση από δωρητές είναι μια σημαντική πηγή εσόδων για τις κοινωνικές επιχειρήσεις και αποτελούν συνήθως μέρος ενός προγράμματος στήριξης μέσω χορηγιών και ενός συνδυασμού τεχνικής υποστήριξης, ευαισθητοποίησης και οικονομικής βοήθειας. Η οικονομική βοήθεια σπάνια είναι ένα μεγάλο ποσό, ενώ χαρακτηριστικότερα παραδείγματα δωρεών και χορηγιών στις Βουλγαρικές κοινωνικές επιχειρήσεις αποτελούν τα ακόλουθα:

Το **Πρόγραμμα Επιχειρηματικότητας Μ.Κ.Ο.** που υλοποιείται από το Βουλγαρικό Κέντρο Μη Κερδοσκοπικού Δικαίου (BCNL), με την υποστήριξη του Ιδρύματος America for Bulgaria και του UniCredit Foundation σε συνεργασία με την UniCredit Bulbank και την TELUS International Europe. Το πρόγραμμα απονέμει 20.000 ευρώ σε κοινωνικές επιχειρήσεις στο πλαίσιο ετήσιου διαγωνισμού για το καλύτερο επιχειρηματικό σχέδιο Μ.Κ.Ο..

Το ίδρυμα Reach for Change που λειτουργεί στη Βουλγαρία από το 2016. Είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ιδρύθηκε από τον όμιλο Kinnevik και τη Sara Damberg (κοινωνική επιχειρηματία) για τη βελτίωση της ζωής των παιδιών. Στόχος του είναι η εξεύρεση και η ανάπτυξη 'Ηγετών για την αλλαγή' - τοπικών κοινωνικών επιχειρηματιών, στοχεύοντας στην **ανάπτυξη καινοτομιών** που επιλύουν τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά. Οι επιχειρηματίες υποστηρίζονται ώστε να καινοτομήσουν μέσω της χρηματοδότησης για την ανάπτυξη επιχειρήσεων και τη δημιουργία ευκαιριών για δικτύωση. Το ίδρυμα ξεκίνησε στη Σουηδία το 2010 και σήμερα δίνει το παρόν σε 18 χώρες και τρεις ηπείρους και υποστηρίζει τους κοινωνικούς επιχειρηματίες στην ανάπτυξη βιώσιμων επιχειρηματικών μοντέλων. Η οικονομική στήριξη αποσκοπεί στο να επιτρέψει στον επιχειρηματία να επικεντρωθεί πλήρως στην ανάπτυξη των βασικών δραστηριοτήτων του και να τον καταστήσει βιώσιμο. Τυπικά, το επίπεδο χρηματοδότησης μειώνεται σταδιακά καθώς αναμένεται από τον επιχειρηματία να αναπτύξει άλλες πηγές βιώσιμων

εσόδων. Αυτό προϋποθέτει καθοδήγηση, κατάρτιση και εργαλεία σε τομείς όπως ο στρατηγικός σχεδιασμός, η αξιολόγηση των επιπτώσεων και η ηγεσία. Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες έρχονται σε επαφή με προσωπικούς συμβούλους από τους επιχειρηματικούς τους εταίρους, που παρέχουν εμπειρικές γνώσεις και στρατηγικές συμβουλές. Τους παρέχεται πρόσβαση στο δίκτυο των επιχειρηματικών τους εταίρων, συμπεριλαμβανομένων δυναμικών επενδυτών, επαφών στα μέσα ενημέρωσης και άλλων πολύτιμων διασυνδέσεων.

Η Πρόκληση του Rinker αποτελεί μια άλλη ετήσια πρωτοβουλία χρηματοδότησης που ξεκίνησε από το ίδρυμα Bcause. Παρέχει **επιχορηγήσεις** σε κοινωνικές και παραδοσιακές επιχειρήσεις για την άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων που έχουν θετικό αντίκτυπο στη ζωή των ανθρώπων σε διάφορους τομείς όπως η υγεία, ο πολιτισμός και οι αξίες, η εκπαίδευση και η κατάρτιση, η κοινωνική ένταξη και τα ανθρώπινα δικαιώματα, κ.α..

Ακόμη, υπάρχει το Πρόγραμμα Στήριξης κοινωνικών επιχειρήσεων μέσω χορηγιών της Κοινωνικής Πρωτοβουλίας Trust, οι οποίες παρέχονται από το ίδρυμα 'Foundation America for Bulgaria'. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα απευθύνεται σε κοινωνικές επιχειρήσεις και επιχειρηματικές λύσεις που **ωφελούν την κοινότητα των Ρομά**.

Τέλος, εναλλακτική πηγή χρηματοδότησης κοινωνικών επιχειρήσεων αποτελούν οι επιχορηγήσεις από το ίδρυμα Open Society - Bulgaria που απευθύνονται σε επιχειρήσεις που εργάζονται για την **προώθηση της κοινωνικής ένταξης των μειονεκτούσων κοινωνικών ομάδων**, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Παράγοντες επιτυχίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων

Η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στηρίζεται σε **οικονομικά κίνητρα και μέτρα στήριξης**. Οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να εντάσσονται σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας, σε προγράμματα του ΟΑΕΔ για τη στήριξη της απασχόλησης, σε προγράμματα της Ε.Ε. με ισχυρό κοινωνικό αντίκτυπο, που όλα μαζί αποσκοπούν στη βελτίωση της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας με έμφαση στις **ευάλωτες κοινωνικά ομάδες**.

Στην Ελλάδα τα τελευταία έτη υπάρχει μια έντονη δραστηριοποίηση στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας γεγονός που δημιουργεί ευνοϊκές προοπτικές για την απασχόληση και την ανάπτυξη στη χώρα μας. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν εμπόδια στην επέκταση του τομέα αυτού. Σε σχετική έρευνα που διεξήχθη για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εκτιμάται ότι το οικοσύστημα των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα πάσχει από σοβαρές **ελλείψεις στη χρηματοδότηση, τη δικτύωση και τη συμβουλευτική υποστήριξη** των κοινωνικών επιχειρήσεων (European Commission, 2014b).

Όσον αφορά στη Βουλγαρία, οι όροι "κοινωνική επιχείρηση" και "κοινωνική επιχειρηματικότητα" αναγνωρίζονται κυρίως από τις αρχές, τον ακαδημαϊκό χώρο και σε μικρότερο βαθμό από τους ανθρώπους. Στην πραγματικότητα, το θεσμικό πλαίσιο βρίσκεται σε εξέλιξη και όροι όπως οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις ή οι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις είναι πιο κοινές στην κοινωνία από ό,τι η κοινωνική επιχειρηματικότητα ή οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Το πολιτικό και ερευνητικό ενδιαφέρον εξηγείται από δύο βασικούς λόγους όπως είναι η φύση των κοινωνικών επιχειρήσεων και η ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν σημαντικές κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις, καθώς και η προθυμία και οι προσπάθειες των βουλγαρικών θεσμών να συμβάλλουν στην εκπλήρωση των ευρωπαϊκών στόχων και προτεραιοτήτων (Marinova Tsvetelina, 2018). Οι κοινωνικές επιχειρήσεις θεωρούνται εναλλακτική λύση στην ιδιωτική και κρατική οργάνωση της οικονομίας, παράλληλα όμως παρουσιάζονται και εδώ ελλείψεις σχετικά με τη **χρηματοδότηση, τη δικτύωση, τις διοικητικές διαδικασίες** που διέπουν τη λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων, την **παροχή κινήτρων** για εργασία σε κοινωνικές επιχειρήσεις (Terziew κ.α., 2016).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή οι κοινωνικές επιχειρήσεις προκειμένου να συσταθούν και να λειτουργήσουν αποδοτικά, απαιτούν το κατάλληλο οικοσύστημα. Πρόκειται για ένα σύνολο παραγόντων που συνιστούν ένα ενιαίο υποστηρικτικό θεσμικό πλαίσιο και δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την αντιμετώπιση των δυσκολιών και την αξιοποίηση ευκαιριών που παρουσιάζονται στις κοινωνικές επιχειρήσεις. Οι παράγοντες αυτοί αναφέρονται (European Commission, 2014b):

- ✓ Στο πλαίσιο που θέτουν οι **νομοθετικές ρυθμίσεις** σχετικά με τη δράση των φορέων κοινωνικής οικονομίας.
- ✓ Στις **ιδιωτικές πρωτοβουλίες επένδυσης και χρηματοδότησης** από αγορές και ταμεία που ειδικεύονται στην ενίσχυση φορέων της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και αξιολογούν τη βιωσιμότητά τους, συνεκτιμώντας και μετρώντας την οικονομική τους αποτελεσματικότητα και του βαθμού του κοινωνικού τους αντίκτυπου.
- ✓ Στην **ανάπτυξη συστημάτων πιστοποίησης** των κοινωνικών αγαθών και υπηρεσιών που διαθέτουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις και του βαθμού της **καινοτομίας** που παράγουν στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.
- ✓ Στην ανάγκη για την ύπαρξη **συστημάτων αξιολόγησης και μέτρησης του κοινωνικού αντίκτυπου** των φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, με στόχο τη μέτρηση της **αποδοτικότητας** τους.
- ✓ Στην ανάπτυξη **μηχανισμών συμβουλευτικής, χρηματοδοτικής και εκπαιδευτικής** υποστήριξης με την καθιέρωση δικτύων συνεργασίας μεταξύ των φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και άλλων δημόσιων και ιδιωτικών φορέων.

Το οικοσύστημα των κοινωνικών επιχειρήσεων στις χώρες της Ευρώπης

Πηγή: European Commission (2014a)

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες συντελούν στην αξιολόγηση του οικοσυστήματος των κοινωνικών επιχειρήσεων για κάθε κράτος-μέλος της Ε.Ε., από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία τούς λαμβάνει υπόψη ώστε να εκτιμήσει την τρέχουσα κατάσταση και την αποδοτικότητα των μεταρρυθμίσεων. Συγκεκριμένα:

Υποστήριξη και πρωτοβουλίες δημοσίου τομέα

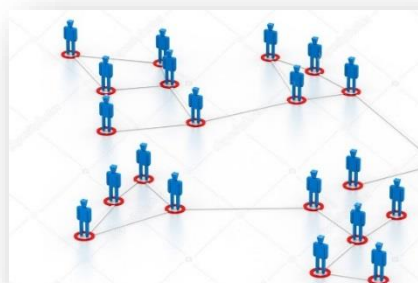
Το δημόσιο διαθέτει διάφορους μηχανισμούς υποστήριξης για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, όπως είναι το «Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας» με στόχο τη χρηματοδότηση προγραμμάτων και δράσεων για την ενίσχυση

των φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Ο ΟΑΕΔ προκηρύσσει προγράμματα για την καταπολέμηση της ανεργίας με έμφαση στον ευάλωτο κοινωνικά πληθυσμό, τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα με την Ε.Ε. για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας και επιχειρηματικότητας κ.α.. Σχετικές πληροφορίες για ενεργά ή μελλοντικά προγράμματα που σχετίζονται με την κοινωνική επιχειρηματικότητα, παρουσιάζονται στις ιστοσελίδες των αρμόδιων ειδικών υπηρεσιών και υπουργείων¹⁵. Όπως γίνεται αντιληπτό η **χρηματοδότηση** των κοινωνικών επιχειρήσεων αποτελεί έναν κρίσιμο παράγοντα για τη βιωσιμότητα τους και κατ' επέκταση για την επίτευξη των στόχων που έχουν θέσει ώστε να αυξήσουν το κοινωνικό τους αποτύπωμα.

Δίκτυα και μηχανισμοί αμοιβαίας υποστήριξης

Η **διασύνδεση** μεταξύ των φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και άλλων ιδιωτικών και δημόσιων φορέων δύναται να προσφέρει ευκαιρίες επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ κοινωνικών επιχειρήσεων και φορέων κοινωνικής οικονομίας γενικότερα. Σημαντικό ρόλο όσον αφορά στη στήριξη της κοινωνικής οικονομίας, διαδραματίζουν τόσο οι Μονάδες Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας ανώτερων και ανώτατων

εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας, όσο και άλλες ιδιωτικές πρωτοβουλίες, μέσω της ενημέρωσης και εκπαίδευσης των κοινωνικών επιχειρηματιών εκμεταλλευόμενοι τη συνεργασία που προκύπτει μέσα από τη δημιουργία δικτύων. Τέτοιου είδους δίκτυα αποτελούν το [Δίκτυο Κοιν.Σ.Επ.](#), το [Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικονομίας](#), το [IMPACT HUB](#), η [ASHOKA](#) στην Αθήνα κ.α., που προσφέρουν χώρους και πόρους για να ενθαρρύνουν τη διασύνδεση μεταξύ κοινωνικών επιχειρηματιών.

Υπάρχουν επίσης τα ανώτερης βαθμίδας όργανα εκπροσώπησης των ΚΟΙΣΠΕ και ΚΟΙΝΣΕΠ και διαφόρων άλλων παραδοσιακών φορέων κοινωνικής οικονομίας όπως είναι οι

¹⁵ βλέπε <http://www.ypakp.gr/>, <https://foreis-kalo.gr/>

συνεταιρισμοί, οι ενώσεις και τα ιδρύματα. Η συνεργασία μεταξύ αυτών των φορέων είναι ιδιαίτερης σημασίας, καθώς οι παραδοσιακοί φορείς μπορούν να μεταφέρουν την εμπειρία τους στους πιο σύγχρονους όπως είναι οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Επιπλέον, οι κοινωνικές επιχειρήσεις επωφελούνται από τις διακρατικές συνεργασίες με αντίστοιχους φορείς σε άλλες χώρες της Ε.Ε. όπου θεσμοί κοινωνικής επιχειρηματικότητας και δικτύωσης των φορέων είναι παλαιότεροι και δοκιμασμένοι. Τέλος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω της έρευνας της, επισημαίνει ότι θα πρέπει να διευρυνθεί το ενδιαφέρον και η συμβολή των εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων και να παγιωθεί η μεταξύ τους συνεργασία και δικτύωση για την έρευνα, εκπαίδευση και στήριξη νεοφυών επιχειρήσεων του τομέα της κοινωνικής οικονομίας.

Συστήματα πιστοποίησης

Τα **συστήματα πιστοποίησης** είναι απαραίτητα για την προστασία του κοινωνικού συμφέροντος, ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητα των κοινωνικών αγαθών και υπηρεσιών. Τα συστήματα αυτά θα πρέπει να διαμορφωθούν με τέτοιο τρόπο που δεν

θα υπονομεύουν το δυναμικό χαρακτήρα του τομέα της κοινωνικής οικονομίας που βασίζεται στην τεχνική και κοινωνική καινοτομία, την ευελιξία και δημιουργικότητα, την αυτονομία και αυτό-οργάνωση, έχοντας ως απώτερο σκοπό την εξυπηρέτηση καινούργιων ατομικών και κοινωνικών αναγκών και στόχων.

Αγορές και φορείς κοινωνικής χρηματοδότησης και επένδυσης

Στην Ελλάδα υπάρχουν ορισμένες συνεταιριστικές τράπεζες ([Παγκρήτια Συνεταιριστική Τράπεζα](#), [Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας](#), [Συνεταιριστική Τράπεζα Θεσσαλίας](#)) που έχουν αναλάβει τη χρηματοδότηση και επένδυση σε κοινωνικές επιχειρήσεις και φορείς κοινωνικής οικονομίας, σε συνεργασία με σχετικούς Ευρωπαϊκούς θεσμούς. Αξίζει να σημειωθεί επίσης, ότι μέσα στο 2019 αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία η [Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα](#) που εκτός των άλλων θα παρέχει χρηματοδότηση σε Συνεταιριστικές και κοινωνικές επιχειρήσεις.

Παρόλα αυτά, υπάρχουν κάποια προβλήματα που περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό τη διοχέτευση ιδιωτικών πόρων στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας όπως:

- Η **περιορισμένη ρευστότητα** των τραπεζών που οφείλεται κατά ένα σημαντικό ποσοστό στην κρίση,
- η **μη αναγνώριση** της κοινωνικής επιχειρηματικότητας ως εναλλακτικού επιχειρηματικού μοντέλου,

- η **απουσία μεθόδων αξιολόγησης** του κοινωνικού αντίκτυπου ή της κοινωνικής απόδοσης που έχουν οι επενδύσεις,
- η **έλλειψη θεσμικού πλαισίου** για τη λειτουργία μικρο-πιστωτικών ιδρυμάτων ως διαμεσολαβητές.

Στην έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επισημαίνεται ότι οι κοινωνικοί επιχειρηματίες στηρίζονται σχεδόν αποκλειστικά σε πόρους από αναπτυξιακά προγράμματα, που χρηματοδοτούνται από τα ταμεία της διαρθρωτικής πολιτικής και πολιτικής συνοχής της Ε.Ε. όπως το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο ή το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Έτσι, είναι λογικό να αναζητούνται νέες πηγές χρηματοδότησης από τους κοινωνικούς επιχειρηματίες όπως είναι το crowdfunding, το οποίο μεταφράζεται ως διαδικτυακή μικρο-χρηματοδότηση και αφορά την πρακτική χρηματοδότησης μιας δραστηριότητας ή ενός έργου με τη συγκέντρωση μικροποσών από μια μεγάλη ομάδα ατόμων, κυρίως μέσα από το διαδίκτυο. Τέλος, η εν λόγω μελέτη αναφέρεται σε μια πιλοτική πρωτοβουλία για την ενίσχυση της χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων που υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και υλοποιείται από τις συνεταιριστικές τράπεζες σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Ηθικών και Εναλλακτικών Τραπεζών (European Federation of Ethical and Alternative Banks).

☑ Συστήματα κοινωνικής αξιολόγησης

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με την έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ο Ετήσιος Απολογισμός και Προγραμματισμός που ζητά το Υπουργείο Εργασίας, σύμφωνα με το σχετικό νόμο, επικεντρώνεται στον υπολογισμό της οικονομικής απόδοσης και στον έλεγχο συμβατότητας της λειτουργίας της Κοιν.Σ.Επ. και **λιγότερο** στην αξιολόγηση του κοινωνικού αντίκτυπου, εντός και εκτός της επιχείρησης.

Εκείνο το οποίο απασχολεί τους κοινωνικούς επιχειρηματίες, τους ερευνητές και τους φορείς άσκησης πολιτικής στην κοινωνική οικονομία είναι να μην εξαφανιστεί ο κοινωνικός χαρακτήρας αυτών των οργανισμών. Οι απειλές από τον ελεύθερο ανταγωνισμό της αγοράς είναι έντονες κι αυτό γιατί, από τη μια πλευρά μεγάλες επιχειρήσεις που επιδιώκουν το κέρδος και συσσωρεύουν κεφάλαιο μπορεί να εκτοπίσουν τις κοινωνικές επιχειρήσεις από την αγορά, και από την άλλη, η ανεπαρκής ή αναποτελεσματική παρέμβαση του κράτους μπορεί να τις αφήσει εκτεθειμένες στον ανταγωνισμό ή να μετατραπούν σε υποχείρια οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων ισχυρών ομάδων.

Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Συνεταιρισμών Βιομηχανικών Επιχειρήσεων και Επιχειρήσεων του τομέα των Υπηρεσιών, αναγκαίες προϋποθέσεις για τη δημιουργία και ανάπτυξη των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. καθώς και άλλων μορφών επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας, είναι οι εξής (CICOPA, 2013):

- ✓ Βελτίωση του **διοικητικού** και **νομικού** πλαισίου,

- ✓ Διασφάλιση του **συντονισμού** μεταξύ των αρμόδιων υπουργείων και των διοικητικών υπηρεσιών,
- ✓ Βελτίωση των **δεξιοτήτων** και των **ικανοτήτων** των δημοσίων υπαλλήλων, των διαχειριστών, των διαμεσολαβητών και των παρόχων υπηρεσιών ως προς την εφαρμογή του υφιστάμενου κανονιστικού πλαισίου,
- ✓ Αλλαγές υπέρ της **αυτονομίας** από την πολιτική και τους φορείς που επιδιώκουν το κέρδος,
- ✓ Κινητοποίηση των φορέων και δημιουργία **οριζόντιων ομάδων υποστήριξης** (συμβουλευτική, κατάρτιση και ανάπτυξη των επιχειρήσεων υποστήριξης),
- ✓ Προώθηση των φορέων αντιπροσώπευσης και διαμεσολάβησης, όπως οι συνομοσπονδίες, αλλά και **συμμετοχή** αυτών των φορέων στο **σχεδιασμό** και την **υλοποίηση** των πολιτικών,
- ✓ Συνδυασμός μιας **εθνικής προσέγγισης** με μια **περιφερειακή προσέγγιση**, που θα εξελίσσεται τόσο σε εθνικό, όσο και τοπικό επίπεδο αρχών και διοικητικών φορέων.
- ✓ Προσαρμοσμένα σε κάθε περιοχή **πιλοτικά σχέδια** σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς και τις τοπικές αρχές,
- ✓ Ευαισθητοποίηση σχετικά τη **σημαντικότητα** δημιουργίας συνεταιρισμών στην κοινωνική οικονομία,
- ✓ Μεταφορά εμπειρίας και τεχνογνωσίας από άλλες χώρες: **διακρατικά έργα συνεργασίας**,
- ✓ Δημιουργία ενός **συστήματος λογοδοσίας** προκειμένου να μετρηθεί ο αποτελεσματικός αντίκτυπος των συνεταιρισμών και των φορέων κοινωνικής οικονομίας όσον αφορά τον κοινωνικό, περιβαλλοντικό και τον κοινοτικό αντίκτυπο.

Επομένως, σε γενικές γραμμές, η ύπαρξη ενός **λεπτομερούς θεσμικού πλαισίου** που προβλέπει τρόπους για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής οικονομίας, ενός συστήματος αξιολόγησης του κοινωνικού αντίκτυπου, αλλά και η συνεργασία των κοινωνικών επιχειρήσεων και φορέων μέσω συνεταιρισμών και δικτύων, κρίνονται απαραίτητα ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος να μετατραπούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις σε οργανισμούς που έχουν περιορισμένο κεφάλαιο, χωρίς κοινωνικό αντίκτυπο στην απασχόληση, στην ανάπτυξη και στη συνοχή και χωρίς προοπτικές βιωσιμότητας στην αγορά.

Είναι αναγκαίο να διασφαλιστούν οι κατάλληλες συνθήκες εντός των κοινωνικών επιχειρήσεων, αλλά και στο εξωτερικό τους περιβάλλον, που θα τις επιτρέψουν να διατηρήσουν το δυναμισμό, την αυτονομία και το δημοκρατικό τους χαρακτήρα ώστε να αποτελέσουν εν τέλει επιτυχή εγχειρήματα. Κάτι τέτοιο δεν εξαρτάται μόνο από μια μεμονωμένη τεχνοκρατική απόφαση αλλά και από ηθικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και πολιτικές εκτιμήσεις για τους στόχους και τα μέσα κοινωνικής προστασίας, κινητοποίησης και αλληλεγγύης.

INTRODUCTION

This text is the **Educational Guide of the Activity 4.1.3 "Development of educational material - Support before start-up. Producing and Printing a Guide"**, which is being implemented within the framework of the Work Package 4 "Guidance during the phase before the establishment of enterprises and development of Social Cooperative enterprises" of the project "ACTions for the SuppOrt and enhancement of SociAl entrepreneurship at Local level" with the acronym ACT SOCIAL. The project, which lasts 24 months, implements a partnership consisting of the Municipality of Thermi (the lead beneficiary) and the Association of South Western Municipalities and Sdruzhenie Yuni Partners and is funded by the European Territorial Cooperation Program "INTERREG VA Greece - Bulgaria 2014 -2020" (Priority Axis 4: A Socially Inclusive Cross-Border Area, Thematic Objective 9 - Promoting social inclusion, combating poverty and any discrimination, Investment Priority:9c. Providing support for social enterprises).

The activity "Development of Educational Material – Support before start-up. Producing and Printing a Guide" refers to the development of educational material for courses on procedures and required steps for the establishment and initial operation of the Social Cooperative Enterprises, taking into account relevant educational guides previously produced in Greece and Bulgaria as well as internationally.

In particular, the educational material refers to:

1. The procedures required for the establishment of social enterprises in Greece and Bulgaria, as derived from the current legal framework and the usual procedures for setting up an enterprise.
2. The actions to be taken by potential social entrepreneurs in order to promote their business idea and to operate their social enterprise.
3. The main potential success factors.

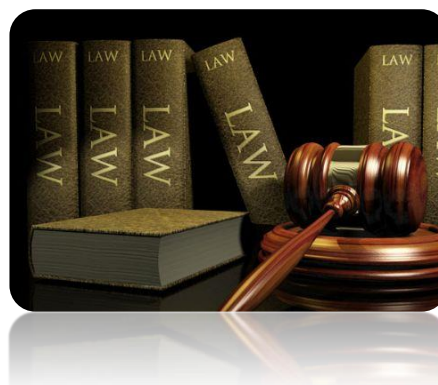
CHAPTER 1. Greek institutional framework for Social Cooperative Enterprises

The institutional framework for social enterprises in Greece can be distinguished in **state policies** and **the existing legislative framework** for the social economy.

The first category includes projects designed with the **assistance of the EU**, to promote social entrepreneurship, to increase the employment of vulnerable population groups, to create appropriate conditions for equal opportunities in the labor market, etc.

The second category includes the relevant **Greek legislation**, which refers to social enterprises and cooperatives. The oldest reference to Greek law is Article 11 of the Constitution of 1864, which provided to Greek citizens the "right to associate", a provision that remains in force until today.

However, Law 2646/1998, for the first time promotes the development of Protected Productive Workshops and is the **first essential step for the institutionalization** of organizations and Social Economy bodies, while Law 2716/1999 establishes the **Social Cooperatives Limited Responsibility**, a kind of "Social Enterprise of Integration" focusing in particular on a limited population group; the mentally ill people. They are legal entities of private law with commercial status, but at the same time they are mental health units.

Law 4019 which was established in 2011, defines **for the first time in Greece the Social Cooperative Enterprises**, which have significant differences compared to other types of social enterprises, and also with any social economy organizations that had been institutionalized until then in Greece.

Law 4019/2011 provided citizens with the opportunity to create cooperative enterprises with social objectives. This law provides for **three** types of social cooperative enterprises, depending on the intended purpose: **Social Cooperative Enterprises of Integration**, **Social Cooperative Enterprises of Social Care** and **Social Cooperative Enterprises of Collective and Productive Purpose**. An important aspect of Law 4019/2011 was the establishment of the Registry of Social Cooperative Enterprises and of Social Cooperatives of Limited Responsibility in which all the relevant bodies have been registered.

Law 4430/2016 which was established in October 2016, focused on the "Social and Solidarity Economy and the Development of its Bodies". This law provides a new framework for different types of bodies or enterprises with a clear collective and social impact, which at the same time respond to a social need. The aim is to succeed and improve the preceding legislation, including **Law 4019/2011, which is no longer in force.**

The aim of this law is to create a **favorable and stable environment** that facilitates the development of the Social and Solidarity Economy sector and encourages the participation of citizens in economic activities that are developed **with respect for man and the environment** and organized with **democratic, equality and solidarity** principles between the participants (producers and / or consumers and local societies).

According to **Law 4430/2016**, Social Cooperative Enterprises are civil cooperatives of social purpose **with limited liability** of their members and have **commercial status** by law. They are managed **equally** by their members; their operation is based on the pursuit of **collective benefit** and their profit derives from activities that serve only the **social interest.**

With Law 4430/2016 the Social and solidarity bodies are no longer defined by their legal type, but by their **legal status** (e.g. any legal type may be accepted to characterize an organization as Social and Solidarity Body, if it meets the criteria defined by law). These criteria concern **business activity in the private market** (revenue from public bodies should not exceed 65% of total turnover / turnover over a three-year period), **democratic decision-making system** (according to the principle one member - one vote), and a **well-defined social purpose**, with profits distributed in favor of collective and social benefit (up to 95% of the annual profit).

In addition, it identified and made operational the concept of "*social impact*" from the view of collective and social benefit, something which was lacking in previous legislation. Finally, the registry for the Social and Solidarity bodies now accepts bodies of any legal type that acquire the status of the Social and Solidarity body.

Social Cooperative Enterprises are distinguished in the following **two categories**:

1. **Social Cooperative Enterprises of Integration**, which are divided into three sub-categories:
 - ⇒ **Social Cooperative Enterprises of Integration of Vulnerable Social Groups**, which seek to integrate people belonging to Vulnerable Social Groups into the economic and social life. A minimum of 30% of the members and employees of these enterprises belong obligingly in these categories.

- ⇒ **Social Cooperative Enterprises of Special Groups**, which aim to integrate people belonging to Special Population Groups in the economic and social life. A minimum of 50% of the members and employees of these enterprises belong obligingly in these categories.
- ⇒ **Social Cooperative Enterprises of Limited Liability**, which are automatically considered to be Social Cooperative Enterprises of Integration.

2. **Social Cooperative Enterprises of Collective and Social Benefit**, which carry out "sustainable development" activities, or provide "social services of general interest".

Finally, it should be noted that for the establishment of a Social Cooperative Enterprise the following apply:

The participation of legal entities in the Social Cooperative Enterprise may not exceed one-third of all its members, while also Local Government Organizations and Public Law Entities is not allowed to participate in Social Cooperative Enterprises.

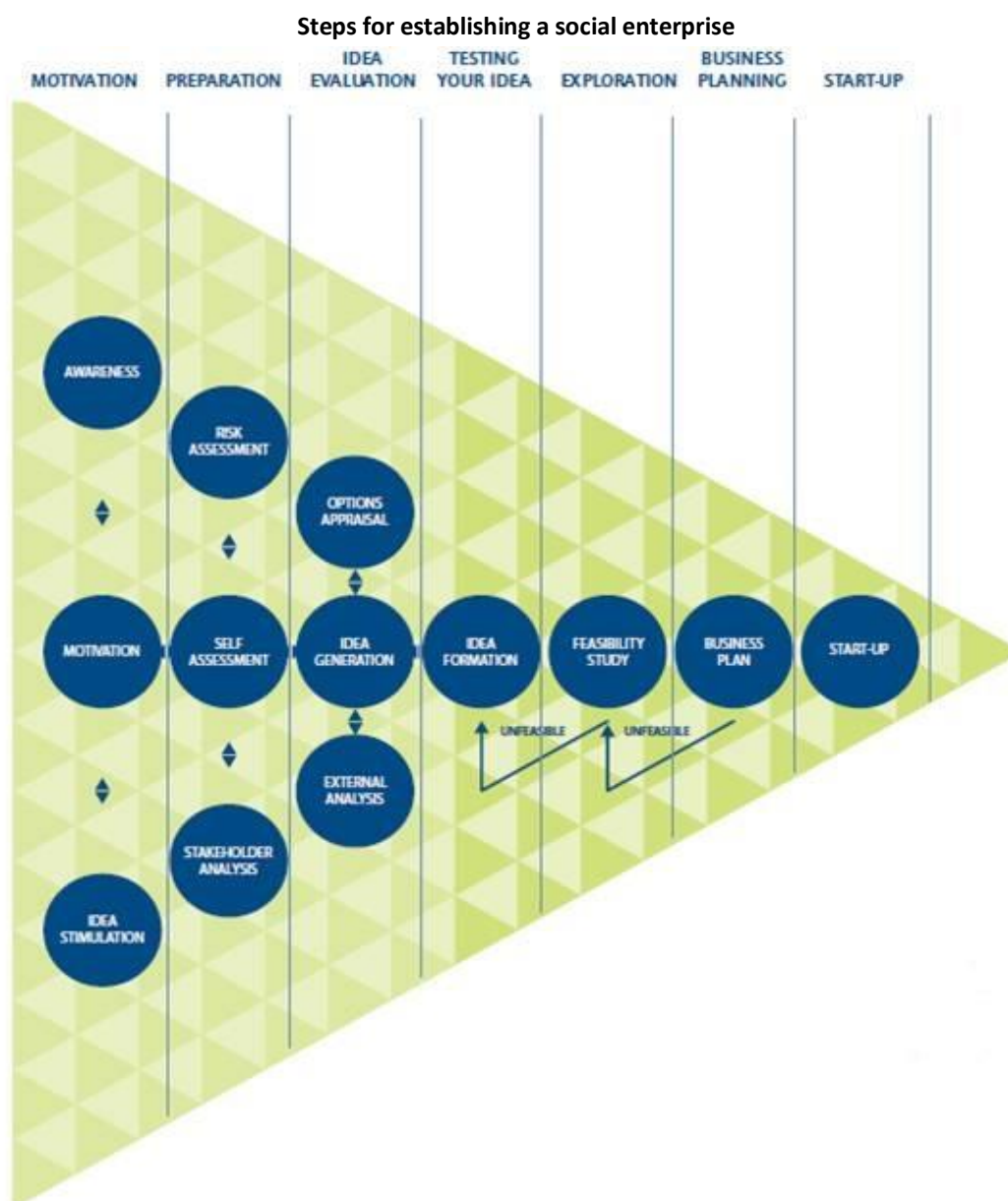
The minimum required number of members of a Social Cooperative Enterprise of Collective and Social Benefit is defined in five (5) natural or legal persons, and for Social Cooperative Enterprise of Integration in seven (7) natural or legal persons.

CHAPTER 2. Establishment of social enterprises in Greece

2.1 Planning actions for establishing a Social Enterprise

Planning actions include both the preparation of various business tools such as market research and business plans as well as the mobilization and information of potential partners, in order to create the initial core of the business and to attract other individuals or bodies who are probably interested in participating.

According to NATWEST and Royal Bank of Scotland, the **main steps** that should be followed to **develop a social enterprise** are the following six before its commencement of operations:

Source: Royal Bank of Scotland & NatWest, 2011

A) Incentives

At this step any person who is interested in investing in social entrepreneurship must identify and record the incentives that pushed him / her to undertake such an initiative.

Such incentives are:

- ⇒ Creation of new jobs for people with special skills and employees belonging to vulnerable population groups.
- ⇒ Establishment of a cooperative enterprise to more effectively manage and spread the risk to more people, in case of venture of failure.
- ⇒ Establishment of a social enterprise to contribute to the social product in areas where the state fails and private sector organizations avoid doing business.

In addition, any person who is interested in investing in social entrepreneurship should first ask about the **purpose of the establishment** and the types of social enterprises that exist. The establishment of a social enterprise requires entrepreneurs with social sensitivities, who are interested in protecting socially vulnerable groups. Therefore, a number of questions to be answered by the entrepreneur are:

- ✓ How **passionate** am I about solving social issues?
- ✓ Do I want to be a **co-operative businessman**?
- ✓ Do I have a **collaborative spirit**?
- ✓ Do I know **my abilities**?
- ✓ Do I understand **the risk of establishing** a social enterprise?
- ✓ Can I **make decisions**?
- ✓ Do I hear **advice**?
- ✓ How can I **inspire people**?

Finally, two individual surveys should be carried out by the potential entrepreneur. The first survey should focus on whether there is a **business idea in the social economy that would be appropriate to invest money** and to establish a new business. This is because, although the entrepreneur's willingness and passion are necessary conditions for the establishment of a social enterprise, they are not the capable conditions for success.

The second survey should focus on **simulating the business idea** in order to track in advance the possible problems and advantages in its implementation. This will improve the understanding of the undertaken risk of entrepreneurs during the implementation of the business idea.

B) Preparation

At this step, entrepreneurs are advised to explore a number of topics that can be summarized in three main categories:

1. The organization **purposes**.
2. The **requirements** of the stakeholders.
3. Analysis of **potential risks**.

In order to capture the aims of the potential social enterprise, it is necessary to identify the basic principles on which the organization will be based on, the activities to be developed, the capacities of the potential entrepreneurs and employees, the enterprise's plans to cope with social and economic challenges and the workforce suitability to achieve the enterprise's objectives.

The potential entrepreneur should answer the following questions:

- What are the **target groups** of your enterprise?
- What is their **impact** on your enterprise?
- How can they **change your decisions**?

Finally, **risk analysis** is considered one of the most important pre-audit procedures for the establishment of an enterprise. For example, it is important to analyze the possible sources of funding and financiers for social entrepreneurship, as this creates the conditions for the security of setting up a business. Also, an important issue is the accounting system to be followed by the company. Although it is usually defined by legislation, there is a sequence of informal accounting steps and systems that are appropriate for managing the financial risks of social enterprises and could be applied in an ancillary manner.

A number of additional issues to be explored, in order to avoid future risks are the cost of the initial investment and the perspective of funding through bank loan. Such a prospect requires exploring the terms of borrowing and interest rate policy, in order to avoid unprofitable future costs.

C) Evaluation of the idea

At this step, it is necessary to investigate the **importance of the business idea**. The questions that constitute this process are as follows:

- Is the **appropriate business model** for managing the idea?

- Are there any **alternative ideas** that could replace the initial idea?
- Are there any elements that could **weaken or strengthen** the idea?

Given that no one can be sure in advance for the success of his idea, but only after its realization, the development of business ideas can be distinguished into two categories:

1. The evolution of a business idea.
2. The design of the business idea from zero point.

In the first case, the business idea is usually a transformation or upgrade of an existing idea that has been successfully implemented in the market. Consequently, the entrepreneur tries to develop his business idea with the assistance of the existing data and evaluate his success or failure. In the second case, the business idea starts from "zero". The potential entrepreneur identifies an opportunity to address a social issue in an economically viable way and hence prepares his idea.

D) Idea

At this step, an effort is made to highlight the degree of market response. That means that the chances to make the idea **viable** are explored. The identification of potential consumers and the possibility of meeting current consumer preferences for the product or service are the main issues of this step.

Carrying out a market research to identify potential consumers of the product or service to be produced, and the amount of the price they would be willing to pay to acquire the product or service, is deemed necessary. In addition, it is necessary to calculate the **potential revenue** of the enterprise from sales, and the **quantity of product sold** to which the enterprise's **break-even point** is reached (that is, cost equal to revenue). Revenue should include private donations and funds from state authorities under Community funds for the social economy.

Research should also include the **type of advertising** and **media** that should be used to promote the product. An important part of the research will focus on the **business operation**, its needs in **human resources** (eg trained, specialized, unskilled) and the **necessary equipment** for the production of the product. Finally, it is useful to determine the **establishment and operating costs** of the enterprise.

E) Examination

At this step a **thorough examination** of the business objectives is carried out. In particular, a **market research** is conducted on issues related to:

- ✓ The product or service.
- ✓ Consumers' profile.
- ✓ The level of competition.
- ✓ Pricing policy.
- ✓ The geographical area of product promotion.
- ✓ Marketing strategies.

In addition, an **analysis** is carried out to identify the financial resources necessary for investment and to **track down** all potential barriers that have a negative impact on the implementation of the idea, while at the same time the **social character of the idea** is being determined.

F) Planning

At this step, a business plan for the implementation of the business idea is being developed. In fact, two techniques are being developed to identify the factors that threaten the viability of the idea.

The **first technique** is **Swot Analysis**, which derives from the words **Strengths**, **Weaknesses**, **Opportunities** and **Threats**. These words are four factors that each potential entrepreneur must explore in order to invest in the establishment of an enterprise. The first two factors (strengths and weaknesses) concern the internal factors of the investment, i.e. the failures or dynamics that may be associated with the staff or the business management. The other two factors (opportunities and risks) include impacts from the external environment as a result of economic and social changes.

The **second technique** applied is **PEST Analysis**. According to the PEST technique, an **analysis of the political, economic, social and existing technological environment** should be carried out in order to identify the opportunities and weaknesses for implementing the business idea.

Political factors are related to how the government intervenes in the economy and refer to areas such as tax policy, labor law, environmental law, trade restrictions, tariffs and political stability.

Economic factors influence how enterprises operate and make decisions, including economic growth, interest rates, exchange rates, inflation.

Social factors include cultural aspects, health awareness, population growth rate, age distribution.

Technological factors include technological aspects such as research and development activities, automation, technological incentives and speed of technological change. All these can determine entry barriers and the minimum effective level of production. Technological changes will affect the operating costs of the enterprise, the quality of its products and will lead to innovation.

To summarize, **PEST Analysis** is a **strategic tool** for understanding the existing market phase (growth or recession), the business position and the dynamics and direction of business activity.

2.2 Establishment of founding group

In addition to the current institutional framework for the establishment of a Social cooperative Enterprise, an even more crucial factor in the establishment process of a cooperative enterprise is the **homogeneity** in the way of thinking and the **conciliation** of its founding members. As the venture is usually under the pressure of limited financial resources, human capital is the enterprise's main "capital" (Adam, 2014). It is therefore necessary to clarify the terms and conditions that will ensure the cohesion of the cooperative enterprise.

The formation of a **founding group** is considered a prerequisite for the successful establishment of a Social Cooperative Enterprise. A founding group should be characterized by (Adam Sophia, 2014):

- ✓ Common **values**.
- ✓ Common **expectations**.
- ✓ **Commitment** to the cooperative operating framework.
- ✓ **Skills/capacities/knowledge**.
- ✓ Entry of **new** members.
- ✓ **Successful Selection**
- ✓ **Contacts and networking** with other Social Cooperative Enterprises.
- ✓ **Involvement** of the local community.

Common values

Affinity, friendship and ideological beliefs are a necessary but not sufficient condition to deal with the complex problems and challenges that arise from enterprise's operations in the real world. It is important for each member to define his values in relation to the social enterprise under establishment and the ethical and political principles it will adhere to.

Common expectations

The clear formulation of the personal expectations of each social cooperative enterprise member is a prerequisite for its proper function, and in no case should there be feelings of exclusion or/and disruption into the members' personal relationships.

Commitment to the cooperative operating framework

The cooperative operation framework cultivates and protects collectiveness and solidarity among members, and this is in contrast to established hierarchy concepts and practices, limited chances for initiatives, fear of taking responsibilities, internal business competition, selfish behaviors of employees, etc.

It is therefore very important a collective decision-making and solution-finding process be created. The active participation of all members and the pursuit of consensus in the decision-making process before the inevitable resolution of the vote, are necessary.

The commitment of the founding members to the collective operating framework is a valuable asset, even if it is needed to be modified or if there is an increase in the number of members.

Skills/capacities/knowledge

Like all enterprises, the Social Cooperative Enterprise requires a set of skills, knowledge and capacities related to the specific economic activity that it will develop. The founding group should consist of members with the formal qualifications and skills and knowledge required, relevant to the activity of the social enterprise. However, there are equally necessary and important secondary tasks to be undertaken by the members. The most important of these are:

- ✓ Secretarial support.
- ✓ Planning of analytical timetable.
- ✓ Financial management.
- ✓ Accounting.
- ✓ Human resources management.
- ✓ Cleaning procedures.
- ✓ Technical support and maintenance of equipment.

- ✓ Public relations and communication.
- ✓ Website and Social Media update.

Entry of new members.

A Social Cooperative Enterprise should not exclude any citizen from membership. The process of introducing new members and the process of their withdrawal should be described in the statute, so as not to create ambiguities and conflicts.

Successful Selection of workers.

With regard to the selection, withdrawal or dismissal of employees, a text of professional ethics and internal regulation and the establishment of procedures for quality self-control and mutual control, which each employee must accept and respect, is a prerequisite.

Contacts and networking with other Social Cooperative Enterprises.

Know-how from other social enterprises is helpful and offers invaluable benefits. Networking with other social enterprises, either in the form of informal communication or of a trade union can fill significant gaps and prevent problems that may arise in the future.

Involvement of the local community.

In Social Cooperative Enterprises the participation of bodies and public law entities is not permitted. However, cooperation with central, regional and local authorities is desirable if they wish to contribute to the objectives of the social cooperative enterprise, organizing meetings or electronic consultations.

2.3 Establishment procedures of a social enterprise

The establishment of a Social Cooperative Enterprise and its affiliation to the provisions of Law 4430/2016 is taken place by its registration in the Registry of Social Economy. After its registration it acquires legal personality and commercial status. The application, the statute and the other required documents shall be submitted for approval to the Registry Department.

The establishment procedure is described in detail in the Ministerial Decision 61621 / 85 / 2643 / 30-12-2016 (Government Gazette 56 / B / 2017) and consists of the following **three stages**:

Stage 1. Registration Request

The potential Social Cooperative Enterprise submits to the Registry of Social Economy:

- ⇒ The statute of Social Cooperative Enterprise signed by the founding members.
- ⇒ Request form for registration completed.
- ⇒ Declaration of honor signed separately by each founding member, related to whether or not to participate in another Social Cooperative Enterprise.
- ⇒ Declaration of honor for the criterion of employment of at least 40% of vulnerable population groups (only for Social Cooperative Enterprises of Integration).
- ⇒ Other relevant supporting documents (where applicable).

The statute of Social Cooperative Enterprise should include:

- company's name, head office and enterprise's objectives
- terms of entry and exit of members
- reasons for expelling a member,
- extent of members' responsibility,
- the amount of cooperative share
- constitution of temporary management board

Role of the temporary Management Board: Approval of the statute and convening of the first General Assembly to nominate the Management Bodies of the Social Cooperative Enterprise.

Headquarters of Social Cooperative Enterprise: the municipality in which the Body has its head office is defined
Name of Social Cooperative Enterprise: is defined by its objectives and the type of Social Cooperative Enterprise, for natural persons: names, addresses of residence, VAT numbers of the founding members and, respectively, for legal persons: the company's name, the head office, the VAT number and the number of General Electronic Commercial Registry.

The **Registry Department** checks the submitted data and proceeds to:

- ✓ Registration of the Social Cooperative Enterprise in the Registry.
- ✓ Certificate of registration, valid only for commencement of operations at the tax authority.
- ✓ Marking of the statute and sending it to the Social Cooperative Enterprise.

Stage 2. Work registration statement at the tax office

The Social Cooperative Enterprise submits to the competent tax authority the following documents:

- ⇒ Commencement/ modification of operations of non-natural person M3.
- ⇒ Statement of taxable person information M7.
- ⇒ Statement of members of a non-natural person M8 (in the case of legal entities participating in the Social Cooperative Enterprise).
- ⇒ Minutes of the establishment of the first Management Board.
- ⇒ Valid and Certified Statute.
- ⇒ Lease of concession for the premises of the company.

Stage 3. Submit of additional data

The Social Cooperative Enterprise submits to the Registry of Social Economy:

- ⇒ Certificate of commencement of operations to the competent tax authority.
- ⇒ Application for the registration of additional data (exact address of the head office, tax authority to which it is subject to, VAT number and Code Number of Activity, annual program of activities and composition of the Management Board).
- ⇒ Minute of constitution of the Management Board.

The **Registry Department** checks the submitted data and proceeds to:

- ✓ Approval of request for additional data.
- ✓ Issuance of Registration certificate (is valid until the submission of the first Annual Activity and Reporting Program, so it is replaced by the Member's Registration Certificate).
- ✓ Constitution of the Management Board.

Upon completion of the second stage of the registration process of the Social Cooperative Enterprise in the General Registry of Social Economy (approval of the application for the registration of additional data and issuance of Registration certificate), the establishment of the enterprise is completed. The Department of Registry asks for additional information or corrections to be submitted by the Social Cooperative Enterprise within a specified time. Rejection of the request for registration or, at a later stage, even the deletion of the Social Cooperative Enterprise from the Registry is foreseen.

CHAPTER 3. Tax and insurance issues of Greek Social Cooperative Enterprises.

3.1 Tax issues

3.1.1 Statement of commencement of operations at the tax office

For the commencement of operations of the Social Cooperative Enterprise at the tax office, the physical presence of the Social Cooperative Enterprise President is required and the following forms and supporting documents as well¹⁶:

- ID of the manager of the Social Cooperative Enterprise.
- A certified copy of the ID of all members.
- Statute appropriately marked by the Registry.
- Lease contract certified by the tax authority.
- Registration Number of Social Entrepreneurship (by the competent Ministry).
- Selection of the Code Number of Activity.
- Statement of commencement of operations of non-natural person (M3 form).
- Statement of taxable person information (M7 form).
- Document B1/TAXIS.
- Circular of the Ministry of Labor according to which the obligation to insure the members of the Social Cooperative Enterprise is suspended.
- Certificate of registration in the Chamber.
- Certification related to whether or not there are tax debts and members' fees, provided that these debts arise from the sole proprietorship operations of the member and not from participation in another legal entity.
- Certification by the competent VAT and Income Departments of the tax authority that the declarations of any obligation have been submitted.
- Certification by Social Security Organization that they do not employ personnel.
- Autopsy paper (tax authority control).

Upon completion of all the above, an autopsy is carried out at the head office of the enterprise and then the enterprise receives the Certificate of Commencement of operations with the requested Code Number of Activity.

¹⁶ <http://koinsep.org/>

3.1.2 Accounting books and record keeping obligations

According to Law 4430/2016 Social Cooperative enterprises have **the same tax obligations** with any private entities, regardless of their social nature.

They are obliged to issue the documents defined by the Transaction Tax Reporting Code, to keep records of all transactions and be subject to income tax.

Depending on the amount of gross revenue, they are classified in a corresponding Book Class. For a turnover up to € 1,500,000, they can apply a single entry bookkeeping system, while for a turnover of more than € 1,500,000, they are required to apply a double entry bookkeeping system. The enterprises' profits are taxed at a **rate of 29%**.

Social cooperative enterprises have the **same** tax obligations (income tax, VAT reimbursement, etc.) as any other private entities.

3.1.3 Tax obligations

For their members' subscriptions, social enterprises must issue **proof of receipt** and **do not pay tax**. Moreover, donations and sponsorships received, are not subject to taxation. They are also exempted from VAT for income that derives from **occasional events** when they organize them for their financial support, provided that these events **do not exceed two per year** and there is a written permission from the competent tax authority.

Especially for the Social Cooperative Enterprises, the law recognizes only their commercial status and not their social purpose. With Law 4019/2011 tax exemptions were granted. Article 10 provided that the percentage of profits made available for the formation of a reserve (5%) or reinvested in the enterprise is not subject to income tax and that only the percentage of profits distributed to employees (up to 35%) is subject to withholding tax under the applicable tax rate. With this withholding tax, the obligations of Social Cooperative enterprise to tax authority were exhausted.

With the new tax Law 4110/2013, the exemption of the Social Cooperative Enterprise from taxation on the percentage of its profits made available for the formation of a reserve and its activities, is **abolished**. With this new regulation, Social Cooperative Enterprises are taxed for **all profits without any exemption**.

A **withholding tax** is applied to the distribution of profits to employees, as well as for any other **legal entities** under Article 101 of the Income Tax Code. The profits distributed to the

employees of the Social Cooperative Enterprise are added to their salary and taxed in accordance with the applicable **tax rate for natural person income**.

The annual business tax is set at € 500. **During their first 5 years** of operation Social Cooperative Enterprises are **exempted** from the payment of the business tax.

It should be noted that both at European and national level the relevant provisions and legislation, reinforce social enterprises and social economy bodies by offering **institutional advantages**, which provide incentives for establishing social enterprises, through the formation of a **friendly** tax environment, the **financial support** and the **creation of investment tools and funds**.

The main reason for creating this special tax regime is the understanding that the social enterprise is a social and solidarity economy body, with main aim to **resolve social problems, support weak social groups, distribute profits and create jobs**.

It is worth noting that the provision of this financial aid, associated with the protectionist tax policy implemented in the country and in the European Union, may be an incentive to abuse these favorable regulations through tax evasion and concealment of economic crimes that tarnish the importance of social enterprise and result in a climate of prejudice and skepticism over the institution of the Social Cooperative Enterprise.

3.2 Insurance issues

Who has the right to participate-Insurance

According to Law 4430/2016, the members of the Social Cooperative Enterprise may also be employees with an employment relationship. They are paid for the work they provide and have all the rights and obligations arising from labor and insurance legislation. The Social Cooperative Enterprise is obliged to pay to social security organizations all the legal social security contribution.

The number of employees (non-members) of Social Cooperative Enterprise **may not exceed 40% of all employees**. This percentage may be increased up to 50% of the total percentage of the employees of the Social Cooperative Enterprise, if there is a decision of the Registry Department after a request from the Social Cooperative Enterprise to deal with exceptional seasonal needs for a period not exceeding six (6) months per year.

Also, there is the opportunity to use volunteers and non-workers, but the employment **cannot exceed 16 hours a week**. In this case there is an obligation to be concluded a contract of employment between the individual and the Social Cooperative Enterprise CSE, which clearly describes the service provided.

Law 4430/2016 defines for the first time the **role of the Volunteer** in a Social Cooperative enterprise.

A Social Cooperative Enterprise must keep a Volunteer Registry, in which volunteers-nonmembers who support its actions are recorded. Moreover, a Social Cooperative Enterprise has **no insurance obligations** towards volunteers-nonmembers, provided that the following conditions are met:

- ⇒ Voluntary actions **do not** generate revenues.
- ⇒ Voluntary actions **are pre-decided** by the Management Board of the Body.

CHAPTER 4. Bulgarian institutional framework for social enterprises

Until the adoption of Law 240/2018 on Social and Solidarity Enterprises, there was **no relevant legislation** referring to the legal form of the social economy organizations in Bulgaria. Nevertheless, few laws were enacted to connect enterprises with the social economy.

In particular, the historical evolution of the legal framework for the social economy in Bulgaria is characterized by the following **laws**:

Cooperatives Act of 1999

According to the **Act of 1999**, cooperatives aim at **servicing** the interests of their members. Not all cooperatives in Bulgaria have a social or altruistic mission. The main operation of cooperatives is **to promote** the financial interests and income of members. Any group of enterprises can establish a cooperative aiming to **protect** certain common interests or to **develop** their field of activity or any related activities.

Non-Profit Legal Entities Act of 2000

According to **Non-Profit Legal Entities Act of 2000**, two types of non-profit legal entities are defined; **associations** and **foundations**, which are authorized to engage in economic activity under the following conditions:

- ✓ To be complementary to the main non-profit activity.
- ✓ To be related to the non-profit objectives of the entity.
- ✓ The scope of the economic activity to be clearly stated in the statute.
- ✓ Not to be limited by another legal act.
- ✓ Revenue from economic activity should be reinvested to achieve non-profit objectives and not to be distributed.

The main points of this Law are the following:

1. Non-profit legal entities are established to support non-profit purposes and non-profit activities.
2. Non-profit legal entities are entitled to identify their specific non-profit objectives.
3. Associations acting in the private or public interest must have an administrative structure consisting of a supreme body (General Assembly) and a management body

(consultant/manager). Foundations acting in private interest should have at least one management body, and those in public interest should have a two-level administrative structure.

1. Only associations have members that make up the Supreme Body (General Assembly) and can vote for any decision taken by this body.
2. Non-profit legal entities shall be in liquidation after the end of their term of office, by decision of the delegated body and of the competent regional court.

Act 81/2004 - Integration of Persons with Disabilities

The Act 81/2004 is an initial approach undertaken in the Bulgarian society to assist the establishment of enterprises by people with disabilities. The purpose of this law is to provide conditions and guarantees for:

- ✓ **Equality** for people with disabilities.
- ✓ **Social integration** and exercising of the rights of people with disabilities.
- ✓ **Support** for people with disabilities and their families.
- ✓ **Integration** of people with disabilities into the work environment.

The main points of this Law are the following:

- For the establishment of a cooperative for people with disabilities, at least seven founders should contribute initially to the share capital of the cooperative.
- Members hold shares and each member has only one vote.
- Cooperatives are required to have a Management Board and an Audit Board.
- The General Assembly shall be convened at least once a year.
- The dividends are distributed after the payment of share capital.
- It is compulsory for each cooperative member to pay subscription and participation fee.
- A cooperative may be dissolved by decision of the General Assembly and the remaining assets due to the dissolution are, unless the statute provides otherwise, distributed among the members of the cooperatives according to the total number of shares they hold.

Article 28 of this Law introduced the **special legal form of specialized enterprises and cooperatives for people with disabilities**, that are defined as legal entities that:

1. Are registered under the Commercial Law or the Cooperatives Act, as well as in the Registry of the organization for People with Disabilities.
2. Produce goods or provide services.
3. Have a relative share of persons with disabilities, in particular:

Specialized enterprises and Cooperatives for	Percentage of the workforce
Blind people	At least 20%
Deaf people	At least 30%
Other disabilities	At least 50%

According to this article:

1. Specialized enterprises for people with disabilities **can be established as one of the following legal forms:**
 - Limited liability company/single member limited liability company.
 - Joint-stock company/stock company with one owner.
 - General partnership.
 - Limited partnership by shares.
 - Limited partnership.
 - Sole proprietorship.
2. There is no legal regulation on the objectives that a specialized enterprise for people with disabilities may have
3. Specialized enterprises for people with disabilities are required to have at least one manager.
4. Ultimate control of the company rests with the shareholders. Shareholders have the right to vote in the General Assembly and this right is bound with the number of shares.
5. The members are represented at the meetings of the General Assembly.
6. The dividends are distributed after the payment of share capital.
7. Specialized enterprises for people with disabilities can attract internal investment by increasing the value of available shares.
8. Specialized enterprises for people with disabilities can be dissolved after the end of their term of office, by decision of its shareholders, by merger with another enterprise, in a case of bankruptcy and by decision the competent regional court.
9. The surplus assets and the capital are distributed among the shareholders.
10. The specialized enterprises for people with disabilities can be converted to a different legal form.

The Law 240/2018 on Social and solidarity Enterprises

This Law is the latest Bulgarian law on the recognition of social enterprises. The purpose of this law is to promote the development of a social and solidarity economy as a sector of the economy with rules for:

- Improving access to employment and training to acquire or improve professional qualifications, aiming at raising the standard of living of people with disabilities.
- Creating conditions to support social inclusion and independent lifestyle of people with disabilities.
- Reducing social inequality and maintenance of sustainable regional development.

Social and solidarity economy is defined as *“a form of entrepreneurship aimed at one or several social activities and/or social goals, including by the production of various goods or the provision of services in cooperation with state or local authorities, or independently”*.

Social and solidarity economy is based on the following **principles**:

- Advantage of social before economic goals.
- Association for public and/or collective benefit.
- Publicity and transparency.
- Independence from state authorities.
- Participation of the members, workers or employees in managerial decision-making.

CHAPTER 5. Establishment of Bulgarian social enterprises/cooperatives

5.1 Establishment procedure of social enterprises/cooperatives

The Bulgarian [Cooperatives Act](#), defines the procedures for establishing a cooperative, which may be a cooperative with a social purpose. Specifically, in Article 2 of Chapter 2 of the Law refers as follows:

- 1) The cooperative consists of more than seven natural persons whose constituent assembly decides its establishment, the content of the statute and also elects the Management Board and the Audit Board.
- 2) The Management Board elects the President.
- 3) The statute may refer to employment and social security relationships between cooperative members and cooperatives in accordance with applicable labor and social legislation.
- 4) The statute may further settle other issues to the extent that they are not governed by law.
- 5) The memorandum of the enterprise's establishment and the statute are signed by the founding members.

The statute defines:

- The name, address and the enterprise's activity.
- The rights and obligations of its members.
- The management bodies of the cooperative and their privileges.
- The decision-making process.
- The size of membership subscriptions and shares.
- The way of distribution of profits and losses.
- The types of funds and dividends and the way they are identified.
- The way of distribution of cooperative ownership.
- Reasons and termination procedure of membership.

In addition, the cooperative for its successful establishment and commencement of operations should be registered in the District Court of the region upon request by its Management Board. In particular, Article 3 of Chapter 2 of the Law refers as follows:

The application must include the following documents:

- 1) Copies of the establishment memorandum and of the statute.
- 2) Notarial documents with signatures of the authorized representatives of the cooperative.
- 3) Confirmations of the Management Board President and the members of the Audit Board that they have not been penalized, so they can hold management positions, and also, they are not direct relatives, brothers or sisters or married among each other.

- 4) Certificates proving that each member of the Management and the Audit Board has a clean criminal record.

For registration in the District Court is required:

- 1) The name and ID of the Management Board President.
- 2) The extent of the liability of the cooperative members, if the statute provides for such liability.
- 3) In case of a merger or acquisition of a cooperative, the court shall register the new cooperative or any changes that are provided for in Article 37, par. 1.
- 4) The President of the Cooperative shall request the entry of any changes related to the registration to the District Court within seven days of the General Assembly's decision.

Finally, the cooperative is established on the day of its registration in the District Court. The registration is published in the Government Gazette.

5.1.1. Types of Social Enterprises

Social enterprises are categorized in two types: Class A and Class A+.

1. Class A Social Enterprises

A Class A social enterprise is any social enterprise, regardless of its legal organizational form, that meets the requirements pursuant to the following conditions 1, 2 and 3 or conditions 1, 2 and 4:

1. Engages in social activity that produces social added value determined according to a methodology issued by the Minister of Labor and Social Policy¹⁷
2. is managed in a transparent manner with the participation of the members, workers or employees in decision-making under a procedure established in the articles of association, the statutes or another statutory document,
3. the positive financial balance of the enterprise after taxes for the last reported period shall be spent over 50% and no less than BGN 7,500 for social activity or purposes¹⁸

¹⁷ This methodology is a common approach for all social enterprises that is applied to identify the social objectives, the economic and social environment, the stakeholders, the effective use of invested resources, the direct and indirect impact of the activity on supporting a target group or social objective, such as the total cost of social activities / social objectives during the year, the percentage of taxable earnings after taxes reinvested in social activities, number of employees and others.

¹⁸ This condition is deemed to be fulfilled when the positive balance of the enterprise's accounts post-tax has been reinvested in the enterprise itself if its principal activity is social within the meaning of that Act.

4. no less than 30% and no less than three of the persons employed at the enterprise at the starting date of legal labor relations shall be¹⁹:

- people with permanent disabilities;
- long-term unemployed eligible to receive monthly social aid according to the Social Assistance Act and the Rules of Implementation thereof;
- persons under 29 years of age without previous professional experience;
- persons accommodated outside their families under the procedure of Article 26 of the Child Protection Act, including after their accommodation has ended;
- unemployed persons over 55 registered at the Labor Exchange Directorate;
- persons raising children with permanent disabilities and receiving aid pursuant to Article 8e of the Family Allowances for Children Act;
- persons who have served a prison sentence for a period of no less than 5 years where their penalty has expired in the last three years after employment;
- persons with alcohol or drug addiction who have successfully completed treatment or a psycho-social rehabilitation programme in the last two years prior to appointment to a job, which is attested by a document issued by the persons where the treatment of psych-social rehabilitation occurred;
- homeless persons in the sense referred to by section 1 of § 1 of the Supplementary Provisions;
- aliens who have been granted asylum in the Republic of Bulgaria under the procedure of the Asylum and Refugees Act in the last three years after employment;
- persons who have been granted special protection status under the procedure provided by the Fight against Human Trafficking Act;
- persons victims of domestic violence in the sense referred to by the Protection from Domestic Violence Act.

2. Class A+ Social Enterprises

A ***Class A+ social enterprise*** is any social enterprise, regardless of its legal organizational form, that meets the requirements pursuant to Article 7 or the conditions for a Class A social enterprise, as well as one of the following additional conditions:

- the social added value occurs entirely within the administrative boundaries of municipalities that have a level of unemployment for the previous year equal to or higher than the average for the country as compared to the existing statistical data at the date of submission of the application,
-

- over 50% and no less than BGN 75,000 of the positive accounting financial balance of the enterprise after taxes is spent on social activity,²⁰
- no less than 30 employees are persons as referred to by Item 4 of Article 7 and have worked at the enterprise non-stop in the last six months.

5.1.2. Administrative arrangements for Social Enterprises

1. Entry in the Registry of Social Enterprises

Social enterprises shall be entered in the **Registry of Social Enterprise²¹s** under the conditions and by the procedure set down by the Act and the Rules of Application thereof. Entry into this Registry shall be effected upon the request of the interested enterprise

Entry into the Registry of Social Enterprises, as well as the voluntary deletion, shall be realized by an application of the interested enterprises that contains:

1. Data of the enterprise whose entry or deletion is requested,
2. correspondence address and contact person,
3. the reasons why the entry or deletion is requested,
4. The signature of the enterprise's representative.

If the requirements for entry have been met, within 14 days following the submission of the application for entry, the Minister of Labor and Social Policy shall issue the enterprise a certificate attesting to its entry into the Registry of Social Enterprises. The enterprises that have received a certificate of entrance into the Registry of Social Enterprises shall have the right to add the words "social enterprise" to their name and legal form, as well as to designate the goods or services they provide with the words "*product of social enterprise*".

2. The duty to information

- Within 1 month from the date of registration and for the next three years in the same month, a Class A social enterprise entered in the Registry of Social Enterprises shall submit to the Minister of Labor and Social Affairs the documents attesting that the enterprise continues to meet the conditions for entry.

²⁰ This condition is deemed to be fulfilled when the positive balance of the enterprise's accounts after tax has been reinvested in the enterprise itself if its principal activity is social within the meaning of this Act.

²¹ The Register of Social Enterprises is public and includes the following information on the enterprises registered in it:

- company name, legal form and identification number (ID),
- the class of social enterprise,
- date, reasons for registration in or delete from the register,
- the main economic and social activity and / or the social objective of the enterprise.

Register

- Every two years within one month from the date of entry, a Class A+ social enterprise entered in the Registry of Social Enterprises shall submit to the Minister of Labor and Social Affairs the documents attesting that the enterprise continues to meet the conditions for entry.

3. Deletion of Social Enterprises from the Registry

When a social enterprise fails to meet the above-mentioned obligations on time, or when it can be seen from the submitted documents that any of the conditions has not been met, the Minister of Labor and Social Policy shall issue an order, thereby deleting it from the Registry of Social Enterprises. The order shall be brought to the notice of the person representing the enterprise under the procedure set down by Article 61 of the Code of Administrative Procedure. The order may be appealed under the procedure provided by the Code of Administrative Procedure.

When the submitted documents show that the Class A social enterprise no longer meets the requirements for this class of social enterprise but still meets the requirements for a Class A social enterprise, the Minister of Labor and Social Policy shall issue an order, thereby re-registering it as a Class A social enterprise in the Registry of Social Enterprises. The person representing the enterprise shall be notified about the order under the procedure set down in Article 61 of the Code of Administrative Procedure. The order may be appealed under the procedure provided by the Code of Administrative Procedure.

A Class A social enterprise shall not be liable to deletion from the Registry of Social Enterprises when, regardless of its negative financial account balance, it spends a sum for social activity and/or a social goal no less than the sum spent over the preceding report period when the financial account balance was positive.

A Class A+ social enterprise shall not lose the acquired class when, regardless of its negative financial account balance, it spends a sum for social activity and/or a social goal no less than the sum spent over the preceding report period when the financial account balance was positive.

A social enterprise entered in the Registry of Social Enterprises may request to be deleted within three months after the date of submitting an application to the Minister of Labor and Social Policy.

CHAPTER 6. Tax and insurance issues of Bulgarian social enterprises

6.1 Tax issues

Social enterprises in Bulgaria are subject to [Corporate Income Tax Act](#) just like all other types of Bulgarian enterprises. This law states in summary that:

Tax obligations and charges, tax reliefs and tax status of legal persons and their income are regulated by the rules of Corporate Income Tax Act. According to Chapter 1 of this law, the profits of all domestic and foreign legal entities whose activities are concentrated in Bulgaria are taxed in accordance with Bulgarian tax legislation. Also, the different types of taxpayers are listed in Chapter 1 of the Act - this includes all domestic and foreign legal persons whose main activity is in Bulgaria or their income derives from a source in Bulgaria. In addition, foreign and independent entities engaged in an independent business activity are subject to taxation, provided that the owner of the income cannot be identified.

According to Chapter 5 of the Corporate Income Tax Act the rate of income tax is 10% and it is a single tax for all enterprises.

There are different rules referring to the taxation of domestic and foreign legal entities. Domestic legal entities are taxed on profits from domestic and foreign sources, while foreign legal entities are taxed on profits related to their activities in Bulgaria. The taxable income is declared until 31 March of the following year and the corporate tax in Bulgaria is annual. The law provides for the payment of two types of advance tax payments: monthly and quarterly advances payments. Exempted enterprises from advance tax payments are the following:

- 1) Enterprises whose net income from sales for the previous year does not exceed 300,000 Bulgarian Leva.
- 2) Established enterprises, other than those created as a result of a modification in their legal status under the Commerce Act (CA).

However, concerning the social cooperative Enterprises, there are two legal acts that are of particular importance with regard to the taxes and duties of the cooperative - both [the Cooperatives Act](#) and the Corporate Income Tax Act.

According to Article 35 of the Cooperatives Act: "Cooperatives **are not subject** to taxes for their establishment, reorganization, termination and liquidation". Under the Corporate Income Tax Act, certain types of cooperatives (mainly agricultural) are **partially exempt** from business taxation - 60% of the tax / tax is 10% of the annual corporate income. There is also **income tax exemption** for enterprises **employing people with disabilities**. This tax incentive

consists of the exemption from income tax of legal persons, specialized enterprises or cooperatives, within the context of the Law on the Integration of People with Disabilities.

These tax reliefs are an indication of state support for cooperatives, with a **clear social incentive**. This favorable tax regime helps them to be competitive on the market and focus on other key issues such as ownership issues, production costs, product placement, etc.

There are, therefore, some tax incentives available to organizations using different legal forms than usual, such as specialized enterprises and cooperatives for people with disabilities, associations and foundations, and several other cooperatives, however they are not exempted from the tax on of the dividends they receive as shareholders in a trading company. This is true regardless of the fact that they have to use their income to promote their purpose, which is often social.

6.2 Insurance issues

Social security is a system that guarantees financial protection against the risks that can affect the health of the individual, such as accidents at work and their consequences, illness, unemployment, aging and the need for nursing care. The Bulgarian social security system covers all the above risks for all types of enterprises, including social cooperatives, and its main features are presented below.

The aim of the social security system is to ensure a stable living standard for all. The Bulgarian social security system covers the following risks:

- General illness.
- Accidents at work.
- Maternity.
- Unemployment.
- Aging.
- death.

The general principle is that every employee is automatically **required to be insured** ²².

Bulgarian labor law refers to the provisions governing labor law. One of the characteristics of the employer-employee's relationship is that the employer is the economically powerful part, with the employees depending on him.

The employer is required to report the conclusion of the employment contract within three days to the competent tax office. In addition, the employer must pay the social security

²² <http://www.bulgaria-labour-law.bg/social-security.html>

contributions by the 25th of the following month (Article 7, par. 1 of the [Social Insurance Code](#)).

“Insured person” is a person who carries out an occupational activity for which he is subject to compulsory insurance in accordance with Articles 4 and 4a, par.1 of the Social Insurance Code. Contributor is any natural or legal person, as well as other organizations legally obliged to pay social security contributions for other persons. The State contributes to the social security contributions through money transfers to the Pension Fund with a fixed amount and in accordance with the procedure defined to Article 21 of the Social Insurance Code (money transfers from the state budget amounting to 12% of the total income from the insurance of all insured persons for a year) ²³.

Social security contributions are generally calculated as follows:

- ⇒ **Basic Social Security:** 17,3% of gross salary.
- ⇒ **Pension Insurance:** 5% of the gross salary.
- ⇒ **Health Insurance:** 8% of the gross salary.

The employer must pay 60% of the insurance contributions and the employee the remaining 40%.

In addition, the employer must bear the cost of professional accident insurance ranging between 0,4% and 1,1% of the gross salary, depending on the job.

Employee’s social security contributions are calculated according to the gross monthly salary or the gross unpaid labor salary for one month (Article 6, par. 3 of the Insurance Code)²⁴.

With regard to grants or incentives available for employment, they are categorized based on various criteria (e.g. employment of persons under 29 or over 50, permanently unemployed, unemployed with permanent disabilities) taking the form of state grants. Grants may cover both the monthly pay installments and the social security payable by the employer for up to 12 months.

Each year, the National Action Plan for Employment determines the amount of funds distributed in the context of programs and measures to promote employment.

Thus, employers who employ special categories of unemployed for at least 12 months (for example, workers over 50 with reduced working capacity) are entitled to a tax exemption until the end of these twelve months of employment²⁵.

²³ <http://www.nap.bg/en/page?id=532>

²⁴ <http://www.bulgaria-labour-law.bg/social-security.html>

²⁵ [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-503-3652?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-503-3652?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1)

CHAPTER 7. Sources of Funding Greek and Bulgarian Social Enterprises

7.1 Sources of Funding in Europe

In recent years, especially since 2011, the European Commission has created both the legislative environment and the strategic development framework for the development of the Social Economy and Social Entrepreneurship. This strategy includes the development of financial funds, with specialized programmes meeting the needs of social enterprises, as well as the adaptation of existing programs in order to enable active participation of relevant bodies.

ESF - European Social Fund

ESF (European Social Fund) is an important Fund for the Social Economy and the development of its institutions. ESF is in line with the objectives and action of social enterprises, since its main objective is to **create opportunities for quality and stable work for European citizens**, especially for those who are unable to work because they belong to vulnerable groups such as **disabled, refugees, migrants, etc.** Its operation is based on the investment in Europe's human capital - its employees, young people and job seekers. ESF **yearly funding of € 10 billion** .

European Union allocates ESF resources to member states, in order to fund national operational programmes. A key feature of ESF funding is the fact that it finances projects involving bodies, social enterprises and non-profit organizations.

The ESF has been designed and implemented through the cooperation of the European Commission and national governments of the Member States, i.e. projects co-funded by ESF in 50% - 85% or 95% in exceptional cases by national or regional authorities²⁶.

²⁶ <http://ec.europa.eu/esf/home.jsp?langId=en>

☑ **EaSI Programme for Employment and Social Innovation**

This program is a financial instrument at European Union level aiming to **promote high quality of employment, to ensure adequate and decent social protection, to combat social exclusion and poverty and to improve working conditions.** EASI incorporates three different programmes which operated separately for the 2007-2013 financial period²⁷:

- ⇒ **Progress,**
- ⇒ **EURES,**
- ⇒ **PROGRESS microfinance.**

These three programmes are implemented in the context of the following three axes:

1. **Upgrading employment and social policy** through the PROGRESS axis (61% of the total budget).
2. **Working flexibility and mobility** through the EURES axis (18% of the total budget).
3. **Access to Microfinance** for Social Enterprises through the PROGRESS microfinance (21% of the total budget).

The objectives of the programme are:

- **Enhancing co-operation** between Union's institutions and member states' national governments so as to achieve common objectives.
- **Creating employee protection policies and enabling their successful implementation.**
- Wider social enterprise **access** to funding programmes.

☑ **The European Globalization Adjustment Fund**

This European Fund seeks to help people who are out of the labor market due to globalization and the economic crisis in order to reintegration into social, economic and business life²⁸.

The objectives of the Fund are:

- ☑ Support on Job search.
- ☑ Provide Career advice.
- ☑ Provide education, training and retraining.
- ☑ Provide guidance.
- ☑ Development of entrepreneurship and the establishment of new enterprises.
- ☑ Provide training, mobility / resettlement, subsistence, etc.

²⁷ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081>

²⁸ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=326>

☑ Europe's programme for small and medium-sized enterprises COSME

The objective of the COSME programme is to facilitate the participation of small and medium-sized enterprises in development projects and to enable their access to funding, as well as bank loans through credit guarantees by official European Institutions²⁹.

COSME helps enterprises to **access markets** across and beyond European Union. It helps small and medium-sized enterprises to **find business and technology partners** and provides them with services to inform entrepreneurs about **European legislation** and the **business opportunities**.

Moreover, it supports entrepreneurs, especially young people, women, people with disabilities, refugees, etc., to develop and practice their entrepreneurial skills. The programme aims to develop innovative business ideas and practices and to enhance competitiveness by improving administrative and Union legislation.

☑ Social impact accelerator

Social impact accelerator (SIA) is the first pan-European public-private partnership to address **the growing need for liquidity** to support social enterprises.

SIA is considered as the first step in the strategy of the European Investment Bank and European Investment Fund Group in order to obtain a pioneer status in investments with a social impact and to respond to the wider EU policy objective of creating a sustainable market for social entrepreneurship in Europe.

Social entrepreneurship is becoming more and more crucial in promoting social inclusion, providing alternative sources of employment to marginalized social groups and contributing to development.

The participation of Greek enterprises in European programmes is extremely important as, in addition to funding, they provide Greek beneficiaries with an opportunity to develop European culture of social economy, to establish partnerships and to foster transfer of know-how from Member States where social entrepreneurship is matured and is considered as an important part of the national economy³⁰.

²⁹ https://ec.europa.eu/growth/smes/cosme_en

³⁰ http://www.eif.europa.eu/what_we_do/equity/sia/index.htm

7.2 State aid in Greece

In Greece, although state aid for social cooperative enterprises is limited, there are programmes aiming at supporting the development, as well as the establishment of this kind of enterprises through employment financing actions.

The aim of the grants is **to strengthen the business structure** of start-ups or existing social enterprises, to **create new employment opportunities** for vulnerable population groups, **to implement vocational training and other inclusion actions** for the social and employment integration of vulnerable people into social enterprises.

Social cooperative enterprises can be funded under entrepreneurship financing programmes, under Hellenic Manpower Employment Organization's programmes for **employment support** as well as by all active **employment policies**.

In addition, the "Social Economy Fund" has been set up under Law 4430/2016, which is a legal entity of public law and operated under the supervision of the Ministry of Labor, Social Security and Social Solidarity. The purpose of the Social Economy Fund is to finance programmes and actions in order to support the Social and Solidarity Economy Bodies, as defined in Law 4430/2016. Fund resources come from the public investment budget (national and / or co-financed), as well as from other sources of funding.

Moreover, according to the relevant clauses of the approved Greek National Strategic Reference Framework (NSRF 2014-2020), the provision of support services for the development of the social cooperative enterprises can be implemented through three options:

- ⇒ Through the Operational Programme "Human Resources Development, Education and Lifelong Learning" (Priority Axis 2 "*Improving employment prospects and skills development of human resources*" - Specific Objective 9.5 (i) "Creating New Jobs by Enhancing the Establishment and Operation of Social Enterprises").
- ⇒ Through the Operational Programme "Competitiveness, Entrepreneurship and Innovation" (in the context of entrepreneurship enhancing actions).
- ⇒ Through Regional Operational Programmes and during the implementation of actions of the Regional Strategy for Social Inclusion aiming at combating poverty and social exclusion based on the principles of the National Strategy and international best practices, using mainly the resources of the Thematic Objective 9 "*Promotion social inclusion and the fight against poverty and all forms of discrimination*".

The 1st and 2nd Grade Local Authorities, Public and Private Law Entities - General Government bodies may grant, by decision of their governing body, the use of their movable and immovable property in a common area. (Article 5, par. 3 of Law 4430/2016) and to sign programme contracts for the execution of projects and programmes of social benefit.

The existing institutional framework provides a complex set of provisions for access to public procurement by social entrepreneurs under the Law 4412/2016 *"Public Works, Procurement and Services Contracts (Adaptation to Directives 2014/24 / EU and 2014/25 / EU)"*.

In particular, Article 20 provides that:

Contracting authorities may only grant the right to participate in public procurement procedures to:

- ⇒ Protected Productive Laboratories under Article 17 of Law 2646/1998 (A 236).
- ⇒ Social Cooperatives of Limited Liability under Article 12 of Law 2716/1999 (A 96).
- ⇒ Social Cooperative Enterprises for the inclusion of the case a' of article 2 par. 2 of Law 4019/2011 (A '216).
- ⇒ Any other economic organization whose main purpose, under its statute, is the vocational and social integration of people with disabilities or disadvantaged people, provided that more than 30% of its employees are disabled workers or disadvantaged workers.

Finally, the exploitation of public movable and immovable property can be an indirect financial instrument, since the 1st and 2nd degree Local Authorities, and legal entities of public law – bodies of the General Government, may grant, by decision of their governing body, the use of their movable and immovable property in a common area (Article 5, par. 3 of Law 4430/2016) and to implement programme contracts for the execution of projects and programmes of social benefit.

7.3 Sources of funding in Bulgaria

7.3.1 State Aid

One of the most significant challenges for social enterprises in Bulgaria is their limited access to funding. The European Structural Funds (in particular the European Social Fund - ESF) are considered as the main sources of funding for the sector, since Bulgaria has joined the European Union. In particular, in the Operational Programme "Human Resources" (2014-2020), which includes the axis "Promoting social entrepreneurship and professional integration in social enterprises and stimulating the social economy to facilitate access to employment", priority is given to limiting the poverty and stimulating social inclusion. Programme's Funding is addressed to:

- ⇒ Social Enterprises.
- ⇒ NGOs.
- ⇒ Social partners.

The main target groups are:

- ✓ Employees in social enterprises.
- ✓ People with disabilities.
- ✓ Socially excluded People.
- ✓ Former prisoners.

Funding for social inclusion amounts to 658 million leva in Bulgaria over the period 2014-2020, which has almost doubled over the period 2007-2013 (382 million leva in Bulgaria).

Bulgarian State Aid is defined as follows (Marinova T., 2018):

The main state aid for social enterprises is provided by the financial instrument "Small credit at common risk", the budget of which amounts to 53 million Leva of Bulgaria. This instrument is managed by the Financial Instruments Company – EAD in Bulgaria, which provides loans to intermediaries, which it is possible to extend at zero interest rate under certain conditions. Intermediate co-financing is based on the market rate, while loans are provided for up to 10 years. The amount of individual micro-credits ranges from 5,000 to 48,895 leva in Bulgaria. The loans are intended for the establishment or exploitation of existing social enterprises.

The Bulgarian Development Bank has recently signed an agreement with the European Investment Fund to take part in the Social Impact Accelerator (SIA) initiative. Its aim is to create a sustainable stock market for social enterprises, which will make them more economically independent and market-oriented.

In addition, the Bulgarian Development Bank **provides loans to credit cooperatives of mutual assistance for private farmers**, that are members of the national cooperative "Evrostart". All members of the cooperative are eligible for such loans and the maximum amount of credit is 1,500,000 Leva of Bulgaria. Loans are provided up to a maximum of five years. In addition, the Bulgarian Development Bank extends investment loans for agricultural machinery, other machinery, facilities and transport equipment for members of cooperatives.

7.3.2 Private funding, donations, sponsorships.

Donor funding is an important source of revenue for social enterprises and is usually a part of a sponsorship program, combining technical support, awareness and financial assistance. Financial aid is rarely large, while more typical examples of donations and sponsorships to Bulgarian social enterprises are as follows:

The **NGO Entrepreneurship Program** implemented by the Bulgarian Center for Nonprofit Law (BCNL), with the support of the America for Bulgaria Foundation and the UniCredit Foundation in cooperation with UniCredit Bulbank and TELUS International Europe. The

programme allocates 20,000 euros to social enterprises in an annual competition for the best business plan for NGOs.

The **Reach for Change institution** operates in Bulgaria since 2016. It is a non-profit organization founded by the Kinnevik Group and Sara Damber (Social Entrepreneur) to improve children's lives. Its goal is to find and develop 'Leaders for Change' - local social entrepreneurs, aiming at **developing innovations** that solve the issues children face.

Entrepreneurs are supported to innovate through funding for business development and for exploring networking opportunities. The institution was established in Sweden in 2010 and today it has presence in 18 countries and 3 continents and supports social entrepreneurs in developing sustainable business models.

Financial support aims to help one entrepreneur to fully focus on the development of its core business and to create the necessary conditions in order to remain sustainable. Typically, the level of funding is gradually decreasing as the entrepreneur is expected to develop other sources of sustainable revenue. This requires guidance, training and tools in areas such as strategic planning, impact assessment and leadership development. Social entrepreneurs get in touch with personal consultants from their business partners who provide empirical knowledge and strategic advice. They are given access to their business partner network, including potential investors, media contacts and other valuable interconnections.

The **Rinker Youth Challenge** is another annual funding initiative launched by the Bcause Foundation. It provides **grants** to social and traditional businesses to carry out economic activities that have a positive impact on people's lives in various fields such as health, culture and values, education and training, social inclusion and human rights, etc.

There is also the **Social Business Support Program** sponsored by the Trust Social Initiative provided by Foundation America for Bulgaria. This specific program is addressed to social enterprises and business solutions that benefit Roma community.

Finally, an alternative source of funding for social enterprises is the Open Society - Bulgaria Foundation grants, aimed at companies working to **promote the social inclusion of disadvantaged social groups**, including Roma.

CHAPTER 8. Success factors for Social Cooperative Enterprises

The development of the social economy and social entrepreneurship is based on financial incentives and support measures. Social Cooperative Enterprises can receive grants by: entrepreneurship support programmes, the Hellenic Manpower Employment Organization through programmes for employment support, as well as by EU programmes, with strong social impact, aiming at improving Social and Solidarity Economy with emphasis on vulnerable social groups of population.

In Greece, in recent years, there has been a strong activity in the field of the social economy which creates favorable prospects for employment and growth in the country. However, there are still obstacles to the further development of this sector. According to a survey conducted on behalf of the European Commission, the ecosystem of social enterprises in Greece is suffering from **insufficient funding, networking and advisory support** to social enterprises (European Commission, 2014b).

As far as Bulgaria is concerned, the terms "social enterprise" and "social entrepreneurship" are recognized mainly by authorities, academia and, to a lesser extent, by the Bulgarian people. In fact, the institutional framework is underway and terms such as civil society organizations, non-governmental organizations and non-profit organizations are more common in society than social entrepreneurship or social enterprises. Political and research interest is explained by two main reasons, such as the nature of social enterprises and their capacity to address major socio-economic challenges, as well as the willingness and efforts of Bulgarian institutions to contribute to the implementation of European objectives and priorities (Marinova Tsvetelina, 2018). Social enterprises are considered an alternative to the private and state organization of the economy, but there are also shortcomings regarding **funding, networking, administrative procedures** governing the operation of social enterprises, **incentives** for work in social enterprises (Terziev κ.α., 2016).

According to the European Commission, social enterprises, in order to set up and operate efficiently, require an appropriate ecosystem. It is a set of factors that constitute a single supportive institutional framework and create a favorable environment to tackle the difficulties and exploit the opportunities relating to social enterprises. These factors are related to (European Commission, 2014b):

- ✓ The **legislative framework** that dictates the activities of social economy bodies.
- ✓ **Private investment** and **funding initiatives** from markets and funds specializing in strengthening social and solidarity economy bodies as well as assessing their sustainability by taking into account and measuring their economic capacity and degree of their social impact.

- ✓ **The development of certification procedures** for social goods and services available to social enterprises and the innovation they produce in the field of social entrepreneurship.
- ✓ The need for development of specific procedures **for the assessment of the social impact** of Social and Solidarity Economics bodies, in order to measure their **efficiency** of activities.
- ✓ The development of **advisory, financial and educational support mechanisms** through the establishment of cooperation networks between Social and Solidarity Economy Bodies and other public and private bodies.

The ecosystem of social enterprises in the countries of Europe

Source: European Commission (2014a)

All the above factors contribute to the assessment of the ecosystem of social enterprises for each EU Member State, by the European Commission, which takes them into account during the assessment of the current situation and the efficiency of the related structural reforms. Specifically:

☑ Support and public sector initiatives

Public sector has developed various support mechanisms for social enterprises, such as the “Social Fund”, aiming at the funding of programmes and actions for strengthening Social and Solidarity Economy. Hellenic

Manpower Employment Organization implements programmes to combat unemployment focusing on social vulnerable population and also there are programmes co-financed by the EU for the development of Social Economy and Entrepreneurship, etc. Relevant information on active or future programmes related to social entrepreneurship is presented on the websites of the relevant public departments and ministries³¹. It is quite obvious that the financing of social enterprises is a crucial factor in their sustainability and thus in achieving the goals that they have set in order to increase their social footprint.

☑ Mutual support networks and mechanisms

The **interconnection** between Social and Solidarity Economy bodies and other private and public entities can provide opportunities for communication and cooperation between social enterprises and social economy actors in general. Innovation and Entrepreneurship Units of the country's higher education institutions, as well as other private initiatives, play an important role in supporting social economy, through the cooperation resulting from the creation of relevant networks.

Example of these networks are the [Social Cooperative Enterprise's Network of Central Macedonia](#), the [Social Economy Network](#), the [IMPACT HUB](#), the [ASHOKA](#) in Athens etc., that provide venues and resources to encourage the interconnection among social entrepreneurs.

There are also higher-level representative bodies of Social Cooperatives of Limited Liability and Social Cooperative Enterprises and other traditional social economy bodies such as associations and foundations. In addition, social enterprises benefit from transnational partnerships with similar bodies in other EU countries, where institutions of social entrepreneurship and networking of organizations are older and more experienced.

Finally, European Commission, points out that the interest and contribution of educational and research institutions should be expanded and that cooperation and networking should be established between them on research, education and support for start-ups in the social economy sector.

³¹ <http://www.ypakp.gr/>, <https://foreis-kalo.gr/>

☑ Certification systems

Certification systems are necessary to protect the social interest in order to ensure the quality of social goods and services. These systems should be developed in such a way that they will not undermine the dynamic nature of the social

economy sector based on technical and social innovation, flexibility and creativity, autonomy and self-organization, with the ultimate goal of serving new individual and social needs and goals.

☑ Markets and social funding and investment institutions

In Greece there are some cooperative banks ([Pancretan Cooperative Bank](#), [Cooperative Bank of Karditsa](#), [Cooperative Bank of Thessaly](#)) that have undertaken the funding as well as investing in social enterprises and social economy bodies, in cooperation with relevant European institutions. It is also worth mentioning that in 2019 the [Greek Development Bank](#), which will also provide funding to Cooperative and Social Enterprises, is expected to start its operation.

However, there are some problems that severely restrict the channeling of private resources to the social economy, such as:

- **Limited liquidity** of banks due to the economic crisis.
- **Non-recognition of social entrepreneurship** as an alternative business model.
- **Lack of methods for assessing** the social impact or the social returns on investment.
- **Lack of an institutional framework** for the operation of micro-funding institutions as intermediaries.

According to the European Commission survey, social entrepreneurs rely almost exclusively on funds from development programmes financed by the Structural and Cohesion Funds of the EU, such as the European Social Fund or the European Regional Development Fund.

As a result, social entrepreneurs are looking for new sources of funding, such as crowdfunding, which is an online microfinancing tool and involves the practice of financing an activity or project by concentrating small amounts of money from a large group of people, mainly through Internet.

Finally, this survey refers to a pilot initiative to strengthen the financing of social enterprises supported by the European Commission and implemented by cooperative banks in cooperation with the European Federation of Ethical and Alternative Banks.

☑ Social assessment systems

In Greece, according to the European Commission's survey, the Annual Report and Planning required by the Ministry of Labor, according to the relevant law, focuses on the calculation of the economic performance and the control of the compatibility of the operation of the Social Cooperative Enterprises and **less** on the assessment of social impact, both inside and outside the enterprise.

Social entrepreneurs, researchers and policy makers in the social economy are mainly interested in the retain of the social character of these organizations. Threats from free competition on the market remain intense, due to the fact that large companies that seeking profit and capital accumulation can displace social enterprises from the market. What is more inadequate or ineffective intervention by the state can leave these social enterprises exposed to competition or to economic and political interests of strong groups of companies

According to the International Organization of Cooperatives of Industrial Enterprises and Enterprises of the Services sector, the necessary prerequisites for the establishment and development of Social Cooperative Enterprises and other forms of social economy enterprises are (CICOPA, 2013):

- ✓ Improvement of the **administrative** and **legal** framework.
- ✓ Ensure **coordination** between relevant ministries and administrations.
- ✓ Improvement of **skills** and **capabilities** of civil servants, managers, intermediaries and service providers in the implementation of the existing regulatory framework.
- ✓ Changes in policy **autonomy** and profit-seeking actors.
- ✓ Mobilization of actors and creation of **horizontal support groups** (counseling, training and development of support operations).
- ✓ Promotion of representation and mediation agencies, such as confederations, as well as promoting the **involvement** of these bodies in the **design** and **implementation** of policies.
- ✓ Combination of a **national approach** with a **regional approach** that will be developed both at national and local level of authorities and administrative institutions.
- ✓ **Pilot projects** tailored to each region in cooperation with local bodies and local authorities.
- ✓ Raising awareness of the **importance** of creating cooperatives in the social economy,
- ✓ Transfer of experience and know-how from other countries: **transnational cooperation projects**.
- ✓ Establishment of an **accountability system** to measure the social, environmental and community impact on cooperatives and social economy bodies.

Therefore, in general, the existence of a **detailed institutional framework** that provides tools for funding social economy organizations, a system of social impact assessment, as well as the cooperation of social enterprises and bodies through cooperatives and networks, is considered necessary in order to avoid the risk of transformation of social enterprises into organizations with limited capital, without social impact on employment, development and cohesion and without prospects of sustainability at the market.

It is necessary to ensure the right conditions within the social enterprises, but also in their external environment, which will allow them to maintain a dynamic, autonomous and democratic characteristics, in order to eventually considered as successful ventures. This is not only dependent on an individual technocratic decision but also on ethical, cultural, social and political consideration about the objectives and means of social protection, mobilization and solidarity.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / BIBLIOGRAPHY

Ελληνική

Αδάμ, Σ. (2014). *Οδηγός Δημιουργίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων*. Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδα. Θεσσαλονίκη.

Νόμος υπ' αριθ. 4430/2016. (2016). *Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της*. ΦΕΚ Α' 205/31-10-2016. Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Νόμος υπ' αριθ. 4019/2011. (2011). *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις*. ΦΕΚ 216/Α/30-9-2011. Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Νόμος υπ' αριθ. 2646/1998. (1998). *Ανάπτυξη του εθνικού συστήματος κοινωνικής φροντίδας και άλλες διατάξεις*. ΦΕΚ 236//20-10-1998. Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας.

Νόμος υπ' αριθ. 2716/1999. (1999). *Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άλλες διατάξεις*. ΦΕΚ 96/Α/17-5-1999. Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας.

Νόμος υπ' αριθ. 4110/2013. (2013). *Ρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος, ρυθμίσεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών και λοιπές διατάξεις*. ΦΕΚ Α 17/23.01.2013. Υπουργείο Οικονομικών.

Υπουργική Απόφαση 61621/δ5/2643/30-12-2016. (2016). *Τήρηση και λειτουργία του Γενικού Μητρώου Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας*. (ΦΕΚ 56/Β/18-1-2017). Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Greek

Adam, S. (2014). *Guide for Creating Social Enterprises*. Heinrich Bell Foundation of Greece. Thessaloniki.

Law 4430/2016. (2016). *Social and Solidarity Economy and development of its bodies*. Government Gazette Α' 205 / 31-10-2016. Ministry of Labor, Social Security and Social Solidarity.

Law 4019/2011. (2011). *Social Economy and Social Entrepreneurship and other provisions*. Government Gazette 216 / Α / 30-9-2011. Ministry of Labor, Social Security and Social Solidarity.

Law 2646/1998. (1998). *Development of the national social care system and other provisions*. Government Gazette 236 // 20-10-1998. Ministry of Health and Welfare.

Law 2716/1999. (1999). *Development and modernization of mental health services and other provisions*. Government Gazette 96 / Α / 17-5-1999. Ministry of Health and Welfare.

Law 4110/2013. (2013). Adjustments to income tax and to issues of the Ministry of Finance and other provisions. Government Gazette A 17 / 23.01.2013. Ministry of Finance.

Ministerial Decision 61621 / d5 / 2643 / 30-12-2016. (2016). Maintenance and operation of the General Registry of Social and Solidarity Economy Bodies. (Government Gazette 56 / B / 18-1-2017). Ministry of Labor, Social Security and Social Solidarity.

Ξενόγλωσση / International

European Commission. (2014a). *A Map of Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. Synthesis Report*. ICF Consulting Services. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

International Organization of Industrial, Artisanal and Service Producers' Cooperatives – CICOPA. (2013). *Promoting cooperatives and the Social Economy in Greece*. Final report to the ILO.

Marinova, Tsvetelina. (2018). *Social Enterprises in Bulgaria: historical and institutional perspective 2018*. New Bulgarian University. New Bulgarian University, Department of Economics

Republic of Bulgaria. (2011). *National Social Economy Concept*. Ministry of Labor and Social Policy.

Terziev, Venelin & Bencheva, Nelly & Arabska, Ekaterina & Stoeva, Teodora & Tepavicharova, Milena & Nichev, Nikolay. (2016). *Social Entrepreneurship in Bulgaria: Barriers to Growth*. KNOWLEDGE International.

Republic of Bulgaria. (1999). *Cooperatives Act*. Grand National Assembly.

Republic of Bulgaria. (2000). *Non-Profit Legal Entities Act*. Grand National Assembly.

Republic of Bulgaria. (2004). Law on the integration of people with disabilities. Grand National Assembly.

Republic of Bulgaria. (2018). *Social and Solidarity-based Enterprises Act*. Grand National Assembly.

Republic of Bulgaria. (2007). *Corporate Income Taxation Act*. Grand National Assembly.

Republic of Bulgaria. (1991). *Commerce Act*. Grand National Assembly.

Republic of Bulgaria. (2003). *Code of social Insurance*. Grand National Assembly.

Ηλεκτρονικές Πηγές / Electronic sources

ΔΙΚΤΥΟ ΚοινΣΕπ. 2019. ΔΙΚΤΥΟ ΚοινΣΕπ. [ONLINE] Available at: <http://koinsep.org/>. [Accessed 10 January 2019].

European Commission, Employment, Social Affairs & Inclusion, European Social Fund. 2019. European social fund. [ONLINE] Available at: <http://ec.europa.eu/esf/home.jsp?langId=en>. [Accessed 10 January 2019].

European Commission. 2019. EU Programme for Employment and Social Innovation (EaSI). [ONLINE] Available at: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081>. [Accessed 10 January 2019].

European Commission. 2019. European Globalisation Adjustment Fund (EGF). [ONLINE] Available at: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=326>. [Accessed 10 January 2019].

European Commission. 2019. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. [ONLINE] Available at: https://ec.europa.eu/growth/smes/cosme_en. [Accessed 10 January 2019].

EUROPEAN INVESTMENT FUND. 2019. The Social Impact Accelerator (SIA). [ONLINE] Available at: http://www.eif.europa.eu/what_we_do/equity/sia/index.htm. [Accessed 10 January 2019].

Ministry of finance: National Reform programme. 2019. Ministry of Finance of the Republic of Bulgaria. [ONLINE] Available at: <http://www.minfin.bg/en/573>. [Accessed 13 February 2019].

Ministry of Finance. 2019. National Revenue Agency. [ONLINE] Available at: <https://nap.bg/en/page?id=1>. [Accessed 21 February 2019].

Royal Bank of Scotland & NatWest. 2011. Business Planning Guide to developing a social enterprise [ONLINE] Available at: http://www.socialenterprisesolutions.co.uk/wp-content/uploads/2011/03/social_enterprise_business_planning_guide.pdf. [Accessed 13 February 2019].

Ruskov & Colleagues Lawyers. 2014. Social Security in Bulgaria - Bulgarian Labor Law. [ONLINE] Available at: <http://www.bulgaria-labour-law.bg/social-security.html>. [Accessed 14 February 2019].

StartUpGreece. 2019. startup Greece. [ONLINE] Available at: <https://startupgreece.gov.gr/el>. [Accessed 20 February 2019].

THOMSON REUTERS: PRACTICAL LAW. 2019. Practical Law. [ONLINE] Available at: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Browse/Home/PracticalLaw?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&comp=pluk](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Browse/Home/PracticalLaw?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&comp=pluk). [Accessed 20 February 2019].